

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Diplomová práce

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav speciálněpedagogických studií

Diplomová práce

Lenka Jandová

Využití didaktických pomůcek ve výuce vizuálně - motorických systémů

Prohlašuji, že jsem danou diplomovou práci dělala samostatně, pod odborným vedením a že jsem použila pouze prameny a literaturu, jež jsou uvedeny v konečném seznamu pramenů a literatury.

V Litomyšli dne

.....

Poděkování:

Ráda bych touto cestou poděkovala svému vedoucímu práce doc. Mgr. Jiřímu Langerovi, Ph.D. za cenné rady a podněty při vytváření závěrečné práce. Dále můj velký dík patří všem lektorům a vedoucím pracovníkům zařízení, kteří mi byli nápomocni při realizaci výzkum, Mgr. Veronice Jasanské za jazykovou korekturu práce, rodině a přáteli za shovívavost a trpělivost.

Obsah

ÚVOD	- 7 -
I TEORETICKÁ ČÁST	- 10 -
1 TERMINOLOGICKÉ VYMEZENÍ	- 10 -
1.1 Základní pojmy	- 10 -
1.2 Klasifikace sluchových vad a poruch	- 12 -
2 KOMUNIKAČNÍ SYSTÉMY OSOB SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM	- 15 -
2.1 Auditivně - orální komunikace	- 15 -
2.1.1 Odezírání	- 16 -
2.2 Vizually - motorické komunikační systémy	- 17 -
2.2.1 Český znakový jazyk	- 17 -
2.2.2 Znakovaná čeština	- 18 -
2.2.3 Prstová abeceda	- 20 -
2.2.4 Pomocné artikulační znaky	- 20 -
2.2.5 Hand - Mund systém	- 21 -
2.2.6 Chirografie	- 22 -
2.2.7 Cued speech	- 22 -
3 VZDĚLÁVACÍ METODY OSOB SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM	- 24 -
3.1 Totální komunikace	- 24 -
3.2 Bilingvální vzdělávání	- 26 -
3.3 Orální metoda	- 27 -
3.4 Simultánní komunikace	- 29 -
4 VÝUKA VIZUÁLNĚ - MOTORICKÝCH SYSTÉMŮ	- 30 -
4.1 Výuka vizuálně - motorických systémů ve školách pro sluchově postižené	- 30 -
4.1.1 Koncepce předmětu: Znakový jazyk v České republice	- 31 -
4.1.2 Koncepce předmětu: Znakový jazyk ve Švédsku	- 32 -
4.2 Výuka vizuálně - motorických systémů ve školách a školských institucích určených pro intaktní populaci	- 32 -
4.3 Výuka vizuálně - motorických systémů v různých organizacích	- 33 -
4.3.1 Pojetí výuky vizuálně - motorického systému v Oblastní unii neslyšících Olomouc	- 35 -
4.3.2 Pojetí výuky vizuálně - motorického systému v Trojrozměru, Brněnské centrum znakového jazyka	- 36 -

4.3.3	Pojetí výuky vizuálně - motorického systému v organizaci Znakovky.....	- 36 -
5	DIDAKTICKÉ POMŮCKY VE VÝUCE VIZUÁLNĚ - MOTORICKÝCH SYSTÉMŮ	- 38 -
5.1	Didaktická pomůcka	- 38 -
5.2	Didaktická hra	- 40 -
5.3	Didaktická technika	- 41 -
5.4	Slovníky vizuálně - motorických systémů	- 41 -
5.4.1	Knižní slovníky	- 43 -
5.4.2	Znaky uložené na multimediálním nosiči.....	- 44 -
5.4.3	Znaky vizuálně – motorických systémů na internetu	- 44 -
II	PRAKTICKÁ ČÁST	- 46 -
6	VÝZKUM	- 46 -
6.1	Výzkumné metody	- 47 -
6.2	Výsledek dotazníkového šetření určeného pro studenty vizuálně -motorických systémů	- 48 -
6.3	Shrnutí dotazníkového šetření určeného pro studenty vizuálně - motorických systémů	- 61 -
6.4	Výsledky výzkumného šetření orientovaného na lektory vizuálně - motorických systémů	- 63 -
6.4.1	Analýza řízeného rozhovoru s lektory	- 64 -
6.4.2	Analýza materiálů a publikací užívaných či inspirujících pro lektory	- 68 -
6.4.3	Analýza vybraných publikací a materiálů využívaných v praxi lektorů	- 77 -
6.5	Shrnutí výzkumného šetření orientovaného na lektory vizuálně - motorických systémů	- 96 -
6.6	Celkové vyhodnocení výzkumného šetření	- 97 -
ZÁVĚR	- 102 -
PRAMENY A LITERATURA	- 104 -
SEZNAM ZKRATEK	- 112 -
SEZNAM TABULEK A GRAFŮ	- 113 -
SEZNAM PŘÍLOH	- 114 -
ANOTACE	

ÚVOD

Se znakovým jazykem jsem se setkala poprvé na střední škole, kde mě naprosto nadchl. Svě zanícení jsem začala rozvíjet dále na vysoké škole, ale i ve svém volném čase. Svou bakalářskou práci jsem zasvětila výuce znakovému jazyku na základních školách pro sluchově postižené. Psaní této tematiky mě velmi bavilo, proto jsem se rozhodla diplomovou práci zaměřit na podobné téma. Na specifikaci názvu měla podíl skutečnost, že od roku 2013 jsem začala učit Základy znakového jazyka na Vyšší odborné škole pedagogické v Litomyšli. Do výuky jsem se pustila s obavami, ale s rozhodnutím, že se budu snažit svým žákům předat své vědomosti a dovednosti. Jsem slyšící a asi nikdy nedosáhnu umu znakovat jako Neslyšící. Považuji však za velmi důležité, aby se základy znakového jazyka šířily mezi intaktní společnost.

Naše město Litomyšl není velké, ale s neslyšícími se v něm také můžeme setkat. Během studentských let jsem prošla mnohými brigádami a nejčastěji jsem se s neslyšícími setkala při práci v obchodě. Vždy jen ukázali na požadované zboží a při sčítání ceny jejich zrak strnule utkvěl na pokladně. Ostatní mé spolupracovnice se nesnažily o žádnou komunikaci s nimi. Velký problém měli např. v případě objednávky dortů, když chtěli sdělit své požadavky např. na vzhled dortu. Bylo na nich velmi znatelné, jak je jim celá situace nepříjemná. V případě, že jsem byla přítomna, snažila jsem se situaci vyřešit co možná nejšetrněji tak, aby byly uspokojeny obě strany. Neslyšící mé základy znakového jazyka uvítali a bylo evidentní, že jsou rádi, že se s nimi někdo dorozumí. Příklad se může zdát triviální, ale je spousta takových situací, na které neslyšící narazí a potřebují se nutně dorozumět se slyšícími. Zaujímám ten názor, že všichni, co poskytují služby lidem, by se měli alespoň v základech umět orientovat v komunikačních systémech všech lidí s určitým typem postižení. Fakt, že se v našem městě můžeme s neslyšícími potkávat, mě přivedl k nápadu navrhnout řediteli Domu dětí a mládeže v Litomyšli nabídnout otevření kroužku Základy znakového jazyka.

Při přípravách na hodiny znakového jazyka jsem však narážela na problém v podobě didaktických pomůcek a materiálů na výuku. Snažím se hodiny znakového jazyka vést zábavnou formou. Studuji učitelství a stále je nám kladeno na srdce, že je nutné žáky nebo studenty zaujmout, vzbudit v nich zájem a vše podávat v přitažlivé podobě. Často se mi stalo, že jsem přípravu dělala téměř celé dopoledne. Hledala jsem inspiraci v různých publikacích,

materiálech, CD, DVD a pátrala jsem po hrách, které se věnují znakovému jazyku. Často jsem však narážela na problém v podobě velké náročnosti na začátečníky, nebo jsem nemohla nic nalézt.

Sama se znakový jazyk stále učím v rámci studia na vysoké škole Univerzity Palackého v Olomouci. V roce 2014 jsem ukončila tříletý kurz Základů znakového jazyka v Oblastní unii neslyšících v Olomouci. V létě roku 2013 a 2014 jsem se zúčastnila Prázdninové školy znakového jazyka v Kunčicích u Starého Města pod Králickým Sněžníkem. Po ukončení studia na vysoké škole bych se znakovému jazyku chtěla věnovat i dále v rámci celoživotního vzdělávání. Když se nyní ohlédnu za svým dosavadním studiem znakového jazyka, vidím, že mi chyběl častější kontakt s neslyšícími. Nyní také kladu větší důraz na gramatiku znakového jazyka a na hry pro rozvoj dovedností. Zajímalo by mě, jak to vnímají ostatní studenti, zda to vidí stejně, či zcela odlišně.

Tato práce bude určena jak pro lektory vizuálně-motorických systémů, tak pro studenty věnující se studiu těchto systémů. Dále je tato práce určena pro všechny zájemce o znakový jazyk, jak pro odborníky, tak pro veřejnost. Do jisté míry bude tato práce navazovat na mou bakalářskou práci, která se zaměřovala na výuku znakového jazyka na školách pro sluchově postižené. Půjde však do problematiky výuky hlouběji, zaměří se na didaktické pomůcky ve výuce.

Celá práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Do teoretické části práce jsem zahrnula terminologické vymezení tématu. Další kapitoly se věnují komunikačním systémům využívaných osobami se sluchovým postižením a vzdělávacími metodami. Velmi důležitou kapitolu v rámci této práce věnuji výuce vizuálně - motorických systémů na školách a v rámci kurzů znakového jazyka určených pro veřejnost. Poslední součást teoretické části práce se zaměřuje na didaktické pomůcky ve výuce vizuálně - motorických systémů. Praktická část práce je uskutečněna prostřednictvím dotazníkového šetření, které je určeno pro studenty vizuálně - motorických systémů. Výzkum provádím v některých typech škol a organizacích nabízejících kurzy znakového jazyka. V dotazníku zmapuji didaktické pomůcky během výuky a především spokojenost studentů se současnými dostupnými a používanými pomůckami. Dále se v rámci této části práce realizují řízené rozhovory s lektory vizuálně - motorických systémů, v nichž se zaměřuji na jejich způsob výuky a didaktické pomůcky, které v rámci výuky využívají.

Cílem práce je analyzovat dostupné zdroje, materiály a publikace zabývající se touto problematikou. Veškeré podnětné informace poté zpracovat do teoretické práce, která bude představovat základ pro praktickou část práce. Hlavní cíl práce však tkví v zjištění,

s jakými didaktickými pomůckami a technikou se můžeme v rámci výuky setkat a jaký názor na jejich dostatečnost a kvalitu ve výuce mají studenti a lektori vizuálně - motorických systémů.

I TEORETICKÁ ČÁST

1 TERMINOLOGICKÉ VYMEZENÍ

Tutu kapitolu jsme se rozhodli do práce uvést na první místo, protože terminologickému vymezení přikládáme velkou důležitost. Je nutné si na úvod objasnit a přiblížit základní pojmy, které se chystáme používat v ostatních kapitolách. Cílem této kapitoly bude seznámit se a vysvětlit si termíny využívané v rámci surdopedické tematiky. Dále se budeme snažit přehledně a srozumitelně objasnit klasifikaci sluchového postižení (dále jen SP).

1.1 Základní pojmy

Sluchová percepce je uskutečňována funkcemi sluchového orgánu. Zařazujeme ji jako aktivní psychický proces, jehož finální fází je uvědomění si zvuku. Dobrý a vyvážený sluch je předpoklad pro rozvoj řeči a mezilidské komunikace, ale také má svou úlohu pro psychický život člověka a navazování interpersonálních vztahů. Určitá porucha nebo snížení sluchu vede k omezení, deformaci a nedostatečnosti akustických informací z vnějšku. Kompenzace zrakovou cestou není zcela uspokojivá z důvodu vnímání informací pouze z prostoru zorného úhlu. Sluchová porucha s sebou přináší zhoršení orientace v prostoru a pohybové spolupráce. U daných osob se dále často objevuje snížená sebejistota, sebehodnocení a pocit bezpečí, posiluje se nedůvěra vůči okolí, dochází k narušení emočních vztahů. (Pulda, 1992)

Speciálně pedagogická disciplína zabývající se osobami se SP se nazývá **surdopedie**. K poskytování kvalitní a plnohodnotné péče o výše uvedené osoby je zcela nezbytné, aby spolupracovala s dalšími speciálně pedagogickými disciplínami jako např. s logopedií, somatopedií, tyflopédií... Mimo jiné je také nutná úzká spolupráce s disciplínami v oboru lékařství např. pediatrie, otolaryngologie nebo foniatrie. Nesmíme také opomenout humanistické disciplíny např. sociologii a lingvistiku a obory technického charakteru např. sluchová protetika. (Horáková, 2012)

Horáková (2012) ve své knize uvádí, že předmětem zájmu surdopedické intervence jsou osoby se SP, ke kterým také náleží osoby s kombinovaným postižením např. osoby s hluchoslepotou, neslyšící s mentálním postižením. Nyní se zaměříme přímo na označení **sluchové postižení**. Je zcela nezbytné si uvědomit, že toto označení se dotýká velmi různorodé skupiny osob. Obsahuje v sobě základní kategorie osob: neslyšící, nedoslýchavé, ohluchlé. Hrubý (1999) dále do této kategorie zařazuje osoby s kombinovanou sluchovou

a zrakovou vadou, šelestáře a rodiče SP dětí Horáková (2012) dále hovoří o skutečnosti, že každá z těchto kategorií v sobě zahrnuje odlišnou kvalitu, jejíž skutečnou strukturu eliminují další faktory. Nejběžněji a nejčastěji se jedná o kvalitu a kvantitu SP, věk, kdy došlo k danému postižení, duševní dispozice a také péče, která byla osobě poskytnuta a přítomnost dalšího přidruženého postižení. (Horáková, 2012)

Hrubý in Horáková (2012) vyslovuje myšlenky týkající se interpretace různých pohledů na neslyšící osoby. **Z medicínské stránky** je jakákoliv porucha sluchového orgánu klasifikována jako SP, v potaz je však bráno funkční hledisko, jako je kvalita a kvantita sluchového počítka. Další kritérium členění spočívá v **sociokulturním stanovisku**, kde se jedná hlavně o sebepojetí a sebepochopení neslyšících. Mnozí z nich se necítí být SP a nechtějí být do této skupiny osob zařazováni. Hlásí se k jazykové a kulturní menšině mající vlastní jazyka. Příslušníci této menšiny se nazývají **Neslyšící**.

Často je postižení kriticky hodnoceno dle evidentního a viditelného dopadu. Pokud vedle sebe postavíme osobu nevidomou a neslyšící, tendence pomoci od ostatních lidí bude přikláněna více osobě nevidomé. Veřejnost z větší části ani netuší, co s sebou za úskalí přináší sluchové postižení, jelikož jejich porucha není na první pohled hned zřejmá. Lidé si neuvědomují, jak limitované možnosti tyto osoby mají. Nedoslýchavé a neslyšící osoby nemají šanci plně rozvinout svůj potenciál, např. všechny kulturní hodnoty, které jsou spjaty s řečí, jsou pro tyto osoby velmi těžce dostupné. Samozřejmě ve 20. století se společnost snaží vytvořit inkluzivní prostředí pro všechny lidi. Surdopedie jako věda se snaží v intaktní společnosti vzbuzovat informovanost a povědomí o SP. (Pulda, 1992)

K dalším důležitým úkolům surdopedie patří zprostředkování **komunikačních kompetencí**. Leonhard in Horáková (2012) hovoří o požadavku získat úměrné řečové, komunikační a sociální kompetence, které tvoří základ pro osvojení kulturních hodnot a nezávislé existence. *„Komunikační kompetence se definuje jako systém pravidel produkování promluv a jejich rozumění. Naše znalost pravidel a schopnost tato pravidla prakticky uplatňovat tedy vytvářejí jazykovou kompetenci každého z nás.“* (Horáková, 2012, s. 10) Dále bychom ji také mohli objasnit jako souhrn mentálních předpokladů, které vedou ke schopnosti komunikovat např. zdatnost vybírat takové komunikační prostředky a postupy, které budou odpovídat dané situaci a budou respektovat kulturní hodnoty a postoje. Vědomosti z řad komunikačních prostředků povede k úspěšné a plnohodnotné komunikaci mezi různými společnostmi a kulturami. Je také nezbytné uznávat a dodržovat komunikační normy v určité kultuře. (srov. Lotko, 2000, Šebesta, 1999 in Horáková, 2012)

1.2 Klasifikace sluchových vad a poruch

Třídění a hodnocení sluchových vad a poruch jsou mnohočetná. Na tuto problematiku lze nahlížet z mnohých kritérií. Pokud je našim cílem objasnit jednotlivé skupiny SP, nejčastěji se v pramenech a literaturách setkáváme s dělením sluchových vad na základě lokalizace vzniku daného postižení a jemu odpovídajícímu stupni a dle doby, kdy došlo ke vzniku SP. Také lze klasifikovat SP na podkladě kvality slyšeného zvuku nebo dle surdopedického nazírání na problematiku. (Horáková, 2012) Nyní se budeme jednotlivým podtypům věnovat blíže.

Z hlediska místa vzniku rozlišuje dvě stěžejní skupiny sluchových vad, které ve své publikaci blíže osvětluje Hložek (2012). Na úvod je však potřebné ozřejmit termín nedoslýchavost neboli hypacusis. Jedná se „... *poškození sluchu, při kterém dojde ke snížení sluchové ostrosti nebo změně kvality sluchového vjemu oproti normálu.*“ (Hložek, 2012, s. 21) Poškození se může objevit, v kterékoliv části či více místech sluchového orgánu. Máme několik druhů nedoslýchavosti: převodní, percepční a smíšená. O **převodní nedoslýchavosti** (hypacusis conductiva) hovoříme v případě narušení způsobu převodu mechanické energie v zevním a středním uchu. Snížení sluchu není větší než 60 dB. Nezpůsobuje úplnou hluchotu z důvodu zachování vnímání kostního vedení zvuku. **Percepční nedoslýchavost** (hypacusis sensorialis) se objevuje u porušení oblasti hlemýžďe, sluchového nervu, podkorových nebo korových center. Tu můžeme dále dělit na centrální, kde je zasažena oblast mozku, a periferní, která vznikla v kochleě a sluchovém nervu. V praxi se objevuje však častěji následující dělení, a to na kochleární nedoslýchavost, která se zaměřuje na oblast Cortiho orgánu, a na suprakochleární nedoslýchavost, která se orientuje kdekoliv ve sluchové dráze. O **smíšené nedoslýchavosti** (hypacusis mixta) uvažujeme v případě, že se na poruše sluchu podílí výše uvedené druhy nedoslýchavosti. (Hložek, 2012)

Dle doby vzniku sluchové poruchy Horáková (2012) v kapitole věnující se anatomické stavbě ucha příčinám vzniku SP dělí sluchové poruchy na vrozené a získané. Tyto dvě skupiny mají své podskupiny. Jako první se zaměříme na vrozené vady. Ty dále mohou být geneticky nebo kongenitálně podmíněné. **Genetika** zastává důležitý úkol ústředně a nejvíce u vad způsobených autozomálně recesivní formou onemocnění. Daná vada se může nalézat v izolované podobě nebo jako součást jiných vad, syndromů. **Kongenitální vady** jsou získané a časově je lze rozčlenit následovně. Jejich geneze spadá do prenatálního a perinatálního období dítěte. Do získaných poruch sluchu vzniklé v postnatálním období řadíme poruchy, jejichž počátek nalezneme před šestým rokem života. Vznikají před fixací

řeči a nazývají se **prelingvální**. Dále poruchy, jejichž vznik spadá až po ukončení vývoje řeči. Ty nesou název **postlingvální**. (Horáková, 2012)

Z hlediska kvality slyšeného zvuku rozlišujeme stav sluchu a jeho ztrátu v decibelech, která je ověřována audiometrii.

Lejska in Horáková (2012) uvádí ztrátu v decibelech:

- *„normální stav sluchu* 0 dB – 20 dB
- *lehká nedoslýchavost* 20 dB – 40 dB
- *středně těžká nedoslýchavost* 40 dB – 60 dB
- *těžká nedoslýchavost* 60 dB – 80 dB
- *velmi těžká nedoslýchavost* 80 dB – 90 dB
- *Hluchota komunikační (praktická)* 90 dB a více
- *hluchota úplná (totální)* bez audiometrické odpovědi“

(Horáková, 2012, s. 14)

Světová zdravotnická organizace tzv. WHO in Horáková (2012) v přehledné tabulce klasifikuje sluchové vady do pěti kategorií. Jedná se o normální sluch, kde slyšící osoba nemá problémy s vnímáním tikotu hodin, šumění větru, apod. Lehká a střední poškození sluchu se vyznačuje špatným rozuměním více hovořících osob či v hlučném prostředí. Pro těžké a velmi těžké poškození sluchu je příznačná potřeba kompenzačních pomůcek, bez nich je pro tyto osoby zcela nemožné vnímat sluchem např. hlasitou řeč, hudbu z reproduktoru či zvuk vysavače, atd. Dále autorka vymezuje praktickou hluchotu, které dle WHO náleží vyšší ztráta sluchu než 90 dB. V tomto případě osoba neslyší např. zvuk startující motorky, apod.

V rámci **surdopedického hlediska** je velmi důležité si uvědomit rozdílnost nazírání na děti se SP. Medicína se zabývá především orgánovou a funkční poruchou zatímco speciální pedagogika dává do popředí důsledky poruch, klade důraz na rozvoj osobnosti dítěte a možnosti jeho učení a vzdělávání, snahou je předejít, zmírnit a odstranit poruchy, proto je dělení odlišné od mnohých jiných. Dané kategorie vychází ze Sováka in Pulda (1992) a jsou rozšířeny o další poznatky autora. V této podkapitole budeme již zmiňovat pouze ty informace, které ještě nebyly uvedeny výše. U **neslyšících dětí** dochází ke komunikační bariéře, jelikož se jejich řeč nevyvíjí přirozeně. K zmiňované bariéře však nedochází u dětí, jejichž rodiče jsou také neslyšící, v rodinném prostředí se dorozumívají prostřednictvím českého znakového jazyka (dále jen ČZJ). **Dítě se zbytky sluchu**, zde ztráta sluchu není

úplná jako u dětí v předchozím případě. Často jsou však zbytky sluchu nedostačující pro spontánní rozvoj řeči. Odborníci balancují ve vymezení s dětmi s těžkou nedoslýchavostí. Hranice určení jsou velmi těžké jednoznačně určit. V některých zemích tuto kategorii nenalezneme. V praktickém životě jsou na tyto děti kladeny vyšší nároky nejen na vzdělávání. Další skupinu tvoří děti nedoslýchavé, které lze rozdělit na lehce, středně a těžce nedoslýchavé. **Dítě s lehkou nedoslýchavostí** nemá většinou komunikační potíže. Řeč je dobře srozumitelná, eliminaci v artikulaci lze nalézt u sykavek. Kompenzace vady je realizována sluchadlem. V rámci vzdělávací dráhy jsou schopni navštěvovat školu spolu se slyšícími spolužáky. **Dítě se střední nedoslýchavostí** se dokáže v akusticky dobrých podmínkách za pomoci sluchadla kvalitně a plnohodnotně dorozumět. V případě zhoršených sluchových podmínek trpí také řeč a její srozumitelnost. Zde se vyskytuje také porušení artikulace a schopnosti učení se. Děti se však mohou vzdělávat na běžných základních školách (dále jen ZŠ) spolu se slyšícími dětmi, pouze v případě podporujícího rodinného zázemí. **Dítě těžce nedoslýchavé** má obtíže v běžné komunikaci, schopnost slyšet je deformovaná, zřetelnost řeči je také narušena. Řeč je obvykle opožděná, nedostatečnost sluchového vnímání je kompenzováno někdy i neuvědomělým odezíráním. Většinou jsou tyto děti vzdělávány ve školách pro SP, v některých případech však i ve školách výše uvedených. U **dětí ohluchlých**, u nichž došlo ke ztrátě sluchu až po osvojení si řečového vývoje, je řeč zachována. Je nezbytné ji věnovat velkou péči a pozornost, jak stránce obsahové tak zvukové. U těchto dětí je nezbytné začít s nácvikem odezírání co nejdříve. Poslední skupinu tvoří **děti s kombinovanými vadami**. Nejběžněji se jedná o sdružení sluchové vady a snížení mentálních dispozic dítěte. Potom se nicméně musí zvážit, do jaké míry porucha sluchu ovlivňuje mentální retardaci dítěte. V rámci kombinovaných vad lze také nalézt kombinaci SP a vad zraku s různým rozsahem. Často jsou děti zařazovány do typu škol, podle míry převládání jednoho postižení. Jsou však možné další kombinace. (Pulda, 1992)

2 KOMUNIKAČNÍ SYSTÉMY OSOB SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM

Kapitolu věnující se komunikačním systémům jsme shledali jako velmi důležitou. Je zcela nezbytné si blíže osvětlit, jakými způsoby osoby se SP komunikují. Souralová in Horáková (2012) shledává jako podstatné vytvoření účelného dorozumivacího prostředku, kam zařazujeme velké množství technik k dorozumívání, obzvláště při vzdělávání jedinců se SP. V komunikaci s osobami se SP se nejběžněji setkáváme s hlavními komunikačními systémy: auditivně - orální a vizuálně - motorické systémy (dále jen VMS).

V této kapitole se budeme jednotlivým systémům podrobněji věnovat. V rámci auditivně - orálních systémů se detailněji zaměříme na orální řeč, odezírání a psanou podobu jazyka a na VMS, do kterých spadají ČZJ, znakovaná čeština (dále jen ZČ), prstová abeceda (dále jen PA), pomocné artikulační znaky (dále jen PAZ), Hand-Mund systém, Chirografie a Cued speech.

2.1 Auditivně - orální komunikace

Sluch jako jeden ze základních smyslů člověka plní důležitou úlohu v rámci života lidí. Sluch přináší do mozku všechny informace, které jsme zaznamenali uchem z našeho okolního prostředí. Daný smysl má však významnou roli při korigování svého mluveného projevu. Výskyt SP s sebou přináší různá úskalí a omezení např. v podobě absence či deformace sluchových vjemů. (Horáková, 2012) Nedostatečná zpětná sluchová vazba s sebou nese jistou odlišnost řečového projevu v porovnání se slyšícími osobami. Naučit se mluvenou řeč v její zvukové i psané podobě je pro osoby se SP nezbytné. Čím je řeč osob SP méně srozumitelná, tím více dochází ke znesnadňování integrace těchto osob do majoritní společnosti. (Souralová in Horáková, 2012)

V rámci mluvního projevu jsou zhoršené všechny fáze verbální produkce, jedná se o dýchání, fonaci, artikulaci a také je narušena modulace souvislé řeči. U respirace osob se SP je oslabena plynulost a koordinace mezi nádechem a výdechem. Tvorbou hlasu je závislá na stupni a typu a době vzniku narušení sluchu. Böme in Horáková (2012) fonační projevy pojmenovává jako audiogenní dysfonii. K projevům spadá kolísání tónové výšky hlasu, síly hlasu, monotónnost hlasového vyjádření, změna barvy hlasu a současné hlasové poruchy. Na úvod je nutné objasnit fakt, že výslovnost se nevyvíjí spontánně.

Artikulace vlivem SP je velmi nápadná, namáhavá, narušená a nepřirozená. Velkou roli sehrává i problémové dýchání a fonace. Výslovnostní tlak je nevyrovnaný a kolísavý. U dětí s těžkým SP je specificky změněná. Arnold in Krahulcová (2002) označuje vadu výslovnosti jako audiogenní dyslálii u vad výslovnosti různého stupně a typu SP při oboustranné ztrátě sluchu pohybující se v rozmezí 60 - 70 dB. V souvislosti s vadou výslovnosti u dětí s postlingvální SP se nazývá kopholalie.

Modulační faktory řeči představují důležitý činitel mluvené řeči. Slyšící děti již od samotného začátku tvorby řeči napodobují dospělé, tedy modulují řeč (mění sílu, výšku, barvu hlasu, řádně kladou důraz na užití intonace, melodii a rytmus. Tyto všechny faktory jsou však úzce propojeny a vázány na sluch. U dětí s těžkým SP je potřebné využívání při tvorbě srozumitelné aktivní řeči rozmanitých technických prostředků a kompenzačních činitelů. Hlavní příčina tkví v nedostatečné mluvním vzoru a nepřítomnost zpětné sluchové kontroly. U nedoslýchavých osob je modulace řeči také změněna, vše však závisí na stupni nedoslýchavosti. (Krahulcová, 2002)

2.1.1 Odezírání

Odezíráním nazýváme metodu, jejímž prostřednictvím vnímáme mluvenou řeč zrakem. „*Odezírající člověk sleduje pohyby úst, mimiku, gesta a další projevy hovořící osoby a snaží se uhodnout obsah sdělení.*“ (Strnadová, 2008a, s. 10) Na kladném výsledku odezírání má svůj podíl znalost daného jazyka, téma hovoru a situační kontext. Roli zde má i způsob, jakým osoba mluví a vlohy k odezírání. Toto nadání nemáme všichni stejné, v populaci nalezneme dvě skupiny osob. Ty, co se odezírat naučí snadno, a ty, co se to nenaučí vůbec.

Je také nutné uvést, že stav sluchu na odezírání nemá vliv. Odezírání nenahradí slyšenou řeč, jelikož zrakem je možné vnímat pouze třetinu toho, co můžeme slyšet. Často je potřeba si některé myšlenky doplňovat. Je to velmi složitý psychický proces. Na průběh odezírání mají vliv vnitřní a vnější podmínky, které jsou vzájemně provázané, navzájem se ovlivňují a doplňují. Pro lepší pochopení uvádíme např. vhodnost osvětlení, vzájemnou vzdálenost a pozici komunikačních partnerů, slovní zásobu, sociální zralost a inteligenci, aktuální psychický stav, zkušenost s odezíráním, atd. Účinek tréninku odezírání není u každého z nás, závisí na tom mnohé faktory již výše zmíněné. Samotný nácvik se liší u malých dětí oproti dospělým, kteří ohluchli v pokročilém věku. U dětí je kladen do popředí rozvoj a podněcování zrakového vnímání a postřehu a faciální odezírání. U dospělých je celý

proces mnohem zdouhavější a pracnější. Návuk by měli provádět odborníci se zkušenostmi. Rychlost osvojení je však individuální. (Strnadová, 2008a)

2.2 Vizuálně – motorické komunikační systémy

Kučera, Langer in Ludíková, Kozáková a kolektiv autorů (2012) se v kapitole zaměřující se na komunikaci osob se SP nastiňují obsah VMS. Autoři je čtenářům vysvětlují jako systémy, které pro svou existenci využívají určité vizuálně – pohybové prostředky jako např. tvary, pozice a nastavení rukou, mimiku, atd. Všechny tyto nástroje mají společný způsob jejich přijímání, tedy zrakem. Sluch zde není zapotřebí, jsou úplně nezávislé na auditivním kanále. Lze je dělit do dvou skupin. První je tvořena tzv. přirozenými znakovými jazykovými systémy. Máme tím na mysli národní ZJ a také např. dětské ZJ. V tomto případě dané jazyk prošli dlouhodobým a přirozeným vývojem. Druhá skupina VMS je reprezentována tzv. uměle vytvořenými systémy, které svůj základ nacházejí v mluveném jazyce, v našem případě v českém jazyce (dále jen ČJ). Zde řadíme např. prstovou abecedu, manuálně kódované mluvené jazyky (v našich podmínkách ZČ), aj. V dalších dílčích kapitolkách si je budeme podrobněji specifikovat.

2.2.1 Český znakový jazyk

„Český znakový jazyk je základní komunikační systém těch neslyšících osob v České republice, které jej samy považují za hlavní formu své komunikace.“ (Zákon č. 155/1998 Sb. § 4 odstavce č. 1 ve znění zákona č. 384/2008 Sb.) Jedná se o „... přirozený a plnohodnotný komunikační systém tvořený vizuálně -pohybovými prostředky, tj. tvary rukou, jejich postavení a pohyby, mimikou, pozicemi hlavy a horní části trupu.“ (Zákon č. 155/1998 Sb. § 4 odstavce č. 2 ve znění zákona č. 384/2008) ČZJ je přirozený jazyk, k čemuž náleží základní vlastnosti, jako jsou dvojí artikulace, systémovost, znakovost, svébytnost, produktivnost a historický rozměr. Produkce jazyka je omezena tzv. znakovým prostorem a simultaneitou (možností vrstvení více informací najednou), jež prostupuje každou jazykovou rovinou. (Servusová, 2008) Pro porovnání Marschark (2007) ve své publikaci uvádí znaky amerického ZJ, které jsou srovnatelné s ČZJ. Jako nejnápadnější a charakteristickou vlastností je užívání znakového prostoru, jehož prostřednictvím lze znázornit různé časové roviny. Z toho vychází, že nezáleží na kontinentu či státě, stále je ZJ, který má svou specifickou podobu odlišujících se od ostatních jazyků.

Jako první se započal lingvistikou ZJ zabývat americký jazykovědec W. Stokoeam, své poznatky v roce 1960 shrnul do práce s názvem *Sign Language Struktura*. Svůj výzkum aplikoval na americkém ZJ, jednoznačně přišel k závěru, že jazyk amerických neslyšících splňuje veškeré atributy přirozeného jazyka, viz výše. Touto skutečností se odstartoval počátek lingvistiky ZJ. (Macurová, 2008)

Znak lze vysvětlovat jako nejmenší jednotku ZJ, která nese význam. Manuální složka znaku v sobě zahrnuje několik kritérií, které dále uvádí (Stokoe in Macurová in Krahulcová, 2002). Zařazujeme do nich místo artikulace znaku, tvar rukou či rukou podílejících se na artikulaci, vzájemné vztahy ruky/rukou k tělu, máme tím na mysli orientaci dlaně a prstů, vztahy rukou navzájem v případě produkování znaku oběma rukama, pohyb ruky, vzájemný kontakt ruky s tělem nebo druhou rukou. (Krahulcová, 2002) Do nemanuální složky znaku spadá mimika a gestikulace. Tato složka hraje velmi důležitou a významnou roli. Je nutné na ni klást důraz a apel. O ZJ panují předsudky a omyly v době neexistence gramatiky tohoto jazyka, často laická veřejnost zaměňuje pantomimu se ZJ. Je také nezbytné podotknout geografické rozdílnosti znaků tzv. varianty. (Horáková, 2012)

Janotová, Řeháková (1990) se ve své knize podrobně zabývá syntaktickými náležitostmi, blíže konkretizuje způsob větné stavby. Jednotlivé věty se skládají dle ustálených zvyklostí. Znaky se vyznačují v porovnání s ČJ neohledností. Četnost výskytu slovních druhů je také odlišný. V projevu se např. vůbec neobjevují částice, předložky pouze v případě přesného popisu, ale často bývá nevyjádřena a vychází z kontextu věty. Pokud se setkáme s příslovci, jedná se o příslovce místa, času a příčiny. V ČZJ nenalezneme dlouhá a složitá souvětí. Dialog se vyznačuje stručností.

ZJ nemá jako ČJ svou písemnou podobu. To však neznamená, že jej nemáme potřebu určitým způsobem zachycovat. A. Macurová v roce 1996 vytvořila tzv. notační systém. Jedná se o ucelený systém různých typů symbolů, které mají ikonickou podobu. Notace obecně se nejčastěji zaměřují na popis manuální složky znaku. (Okrouhlíková, 2008b)

2.2.2 Znakovaná čeština

Zákon č. 155/1998 Sb. § 6 odstavce č. 2 ve znění zákona č. 384/2008 Sb. definuje výše uvedený komunikační systém následovně: *„Znakovaná čeština využívá gramatické prostředky češtiny, která je současně hlasitě nebo bezhlasně artikulována. Spolu s jednotlivými českými slovy jsou pohybem a postavením rukou ukazovány jednotlivé znaky,*

převzaté z českého znakového jazyka. Znakovaná čeština v taktilní formě může být využívána jako komunikační systém hluchoslepých osob, které ovládají český jazyk.“

K základním rysům ZČ spadá dodržování slovosledu české věty. K jednotlivým slovům náleží znak a jejich řazení je úplně stejné jako při mluvené řeči. Znaky jsou doprovázeny hlasitou řečí či jsou produkovány bezeslovně. Zásoba znaků pramení ze znaků ČZJ nebo uměle vytvořených znaků, které vznikly pro přesný překlad do vizuálně - motorického znaku. Mimika je součástí komunikačního projevu, ale neplní jako v ČZJ gramatický význam. Tento systém má také svou manuální a nemanuální složku. Manuální složka je tvořena jednotlivými znaky, tedy polohami, tvary a pozic ruky/rukou, a to platí jak pro znaky přejaté z ČZJ, tak pro speciální znaky ZČ. V rámci nemanuální složky se jedná o zvýrazněnou artikulaci, mimiku, postavení a pohyby horní části trupu. Důležitá je skutečnost, že nenese gramatický obsah. (Kotvová, Komorná, 2008)

Uživatelé ZČ mohou být pouze ti jedinci, kteří si zcela osvojili gramatiku a syntax mluveného jazyka. ZČ mohou používat některé nedoslýchavé osoby. Postlingválně neslyšící, kteří si osvojili mluvený jazyk, ale také prelingválně neslyšící, kteří si osvojili ČJ, ale také jsou motivováni ke komunikaci ve ZČ. K největší skupině uživatelů patří slyšící osoby, které se chtějí dorozumět s neslyšícími, ale z nejrůznějších důvodů mají problémy v osvojení si ČZJ. Nesmíme také opomenout slyšící rodiče neslyšících dětí, kteří se co nejrychleji snaží navázat s dítětem kontakt a inklinují ke ZČ. Kotvová, Komorná (2008) uvádí, že ZČ je pro rodiče ve srovnání s ČZJ snáze naučitelná, jedná se o výuku znaků, které posléze zakomponovávají do struktur vět.

Nyní se zaměříme na podrobnější popis ZČ. Používané znaky nejsou stejné pro celou republiku, jsou regionálně podmíněné. Jako v ČZJ i zde se setkáváme s ikonickými znaky, jež kopírují tvar dané věci nebo činnost, arbitrární znaky, kde vztah mezi formami znaků a tím, co znázorňují je úplně volný. I v ZČ se rozlišují komponenty znaku, viz výše manuální složka ZČ a další např. místo artikulace, orientace prstů, atd. Součástí je také prstová abeceda. V mnoha aspektech se ZČ a ČZJ od sebe liší. Jeden z rozdílů tkví ve využití prostoru. Prostor v ČZJ představuje ztvárnění prostorových vztahů a gramatických významů, zatímco hlavním úkolem ZČ je lineární vizualizace mluveného ČJ. Je velmi důsledně dodržován a respektován slovosled ČJ, proto je využití prostoru velmi omezené. Součástí ČZJ jsou také klasifikátory a inkorporace, více v kapitole věnující se ČZJ, ZČ najdeme ve velmi skrovné podobě. (Kotvová, Komorná, 2008)

2.2.3 Prstová abeceda

Krahulcová (2002) ve své knize PA vysvětluje jako vizuálně - motorickou komunikační formu, která se vyjadřuje různými polohami a postavením prstů ke znázornění písmen. Můžeme se setkat s různým označením, pro ukázkou se jedná např. o daktylní řeč, daktylotiku, prstnici, atd. Důležité je si uvědomit, že PA se znázorňuje polohami a tvarem prstů, ze kterých se následně tvoří slova úplně stejně jako hlásky do slov v případě mluvené řeči.

Za tvůrce jsou pokládáni mniši, kteří byli zasvěceni slibem mlčení. Jejím prostřednictvím si mohli navzájem vyměňovat informace, aniž by byli v rozporu se svým učením. Základy prstových znaků však nalezneme již u starých Egyptanů, Řeků a Římanů. Používali je v kontextu pro číslice na hracích známkách. První písemné zmínky o PA spadají do 8. století n. l., jejichž autorem je Běda Venerabilis. Nejednalo se však o pojednání ve vztahu s vyučováním neslyšících. (Krahulcová, 2002)

Dnes je využívána především v předškolním a částečně v mladším školním věku u dětí a žáků s těžkým SP. Zařazuje se u tvorby, fixace a automatizace mluvních stereotypů. PA jsou jednoruční, obouruční a smíšené. Dítě prostřednictvím PA lépe a snáze chápe analýzu a syntézu slova. V České republice (dále jen ČR) se jedná o dvacet sedm znaků pro hlásky, které jsou ještě obohaceny o znaky pro háčky a čárky. Délka samohlásek se znázorňuje jednoduchým pohybem ruky svisele dolů. Mezi velké klady patří snadná naučitelnost a rychlá produkce vizuální řečové formy. Nejsou potřeba žádné speciální pomůcky. Dále slouží k ulehčení diferenciaci a identifikaci souhláskových skupin a gramatických koncovek. PA v sobě však skrývají také nevýhody v podobě pomalejší produkce ve srovnání s mluvou. Pokud se produkuje spolu s mluvením, výrazně tempo komunikace zpomaluje. Dále se uvádí, že slovo/věta se utváří útržkovitě a prchavě v prostoru. Slovo je hláskováno a není vnímáno celistvě. (Krahulcová, 2002) „*Ve srovnání se znakovým jazykem můžeme říci, že prstová abeceda je vhodná pro doslovné, absolutní tlumočení textu z hlediska formálního.*“ (Potměšil, 1992, s. 5) Ze současných tří forem PA se v rámci surdopedické praxe nejvíce využívá jednoruční varianta PA. Dvouruční PA je ve srovnání s jednoruční srozumitelnější především pro slyšící populaci.

2.2.4 Pomocné artikulační znaky

V rámci speciálně pedagogické péče se můžeme setkat s četným využíváním gestických pomůcek, které slouží k podpoře vnímání a produkce hlásek především u osob,

u kterých je značný opožděný či omezený vývoj řeči, také u osob s poruchou motorické koordinace mluvidel, se sníženou auditivní kontrolou hlasité řeči a v neposlední řadě nesmíme opomenout také osoby se sníženou možností vnímat zrakem. Když bychom shrnuli podstatu PAZ, nejvíce jsou využívány k tzv. artikulačnímu tlumočení SP. PAZ jsou velmi účinná a podnětná pomůcka pro rozvíjení a podněcování zvukové stránky mluvené řeči SP dětí. Slouží především jako podpora správné a přesné artikulace určité hlásky. Je nutné také podotknout, že PAZ plní funkci daktylních znaků pro tvorbu a rozvoj řeči dětí se SP. Jejich počet souhlasí s počtem mluveného jazyka. Když bychom srovnali vliv PA a PAZ na osvojení, fixaci a automatizaci artikulace, tak PAZ představují účinnější oporu. (Krahulcová, 2002)

PAZ přímo navazují na tvorbu hlásek, zatímco daktylní znaky představují spíše grafémy. Svým způsobem provedením kladou důraz na správnou polohu mluvidel (jazyka, tvaru úst), na specifiku výdechového proudu (teplý, chladný, nárazový proud či měkký hlasový začátek) a na chvění mluvidel v případě znělých a neznělých souhlásek. Ze zkušeností s PAZ je evidentní, že přispívají pro rozvoj řeči, pro děti jsou snadno naučitelná (správně spojují PAZ s artikulací příslušné hlásky). Dále k velkým kladům řadíme optickou analýzu a syntézu slova, podporu zapamatování jeho struktury a přesné ucelení si gramatického tvaru. Ve školách pro SP žáky se PAZ liší, systém doposud nebyl sjednocen. V rámci výchovy a vzdělávání dětí se SP splňují požadavek na multisenzoriální vnímání (zapojení zraku, hmatu a zbytků sluchu). Každé dítě najednou odezírá, zrakem sleduje veškeré pohyby mluvidel, PAZ tento pohyb mluvidel již pouze umocňuje. Dále je využit hmat, kterým dítě zjišťuje znělost či neznělost hlásky, sílu a směr výdechu, atd. Vše je však ještě doplněno o zapojení zbytků sluchu. (Krahulcová, 2002)

2.2.5 Hand - Mund systém

Tvůrce tohoto systému je Forchhammer. Vytvořil jej jako podporu pro odezírání. Tento systém je druh tzv. fonetické PA. Sovák in Krahulcová (2002) tento systém vysvětluje následovně „... *znázorňující činnost té části mluvidel, která je při vyslovování zraku nepřístupná.*“ (Sovák in Krahulcová, 2002, s. 250) Dále jej můžeme zařadit do skupiny fonomimických systémů, které podporují výslovnost a odezírání. Současné užití pohybového znázornění jednotlivých fonémů rukou je komunikace doplněna také o grafém. Forchhammer při tvorbě tohoto systému reagoval na nedostatky odezírání při plynulé mluvě. Stvořil několik poloh a pohybů ruky, které měly nahrazovat pohyby mluvidel, jež byly nepostřehnutelné.

Ruka se nachází z důvodu lepší viditelnosti ve výši prsou. Aktivita hlasivek je ztvárněna ohnutým zápěstím. Oddalování a přibližování ruky k hrudníku naznačuje otevření a uzavření hlasivkové štěrbin. Zvednutí a snížení ruky znázorňuje funkci patrového oblouku. Zdvihání prstů nám oznamuje polohu jazyka. Palec představuje samohlásky a ostatní čtyři prsty souhlásky. (Krahulcová, 2002)

2.2.6 Chirografie

System manuálních fonologických znaků slouží také k podpoře odezírání, jako předchozí systém. V rámci tohoto systému poloha prstů ruky v blízkosti obličeje během artikulace stanovuje hlásku nebo slabiku. Dané znaky nejsou zcela jasné, není možné jí aplikovat samostatně, ale pouze se zvýrazněnou artikulací. System rozpracoval v osmdesátých letech polský Bogdan Szecepankowski. Prstové polohy se nazývají chirémy a dohromady jich je osm, tak jako je osm skupin souhlásek. Dále je devátá neutrální poloha využívaná především ve slabikách a výrazech začínající samohláskou. Výběr chirému závisí na místě jeho realizaci. Existují čtyři způsoby umístění na obličeji. Pro zkonkrétnění se jedná o místo pod okem, na tváři, pod rty, na krku. Daná místa korespondují se čtyřmi párovými samohláskami. Také tu můžeme nalézt neutrální lokaci, která se nachází před klíční kostí. Toto místo prezentuje souhlásky především na konci slova. System si lze osvojit ve velmi krátkém čase. (Krahulcová, 2002)

2.2.7 Cued speech

Krahulcová (2002) daný komunikační systém vysvětluje takto: „... *system založený na využití kombinací tvaru prstů a poloh ruky, které vizuálně vyjadřují skupiny samohlásek a skupiny souhlásek, přičemž zrakový vjem ruky se doplňuje odezíráním současného mluvení.*“ (Krahulcová, 2002, s. 252) Velký klad je spatřován v zprostředkování slovních podnětů ve správných gramatických tvarech, úplné hláskové skladbě a v nepřemisťování informací na rty, značky mají pouze doplňující charakter. Při užívání tohoto systému jde o využití poloh rukou současně s řečí. Slouží jako pomoc neslyšícím v případě špatného odezření. Cued speech pochází z USA a v praxi se začal objevovat od roku 1967. Nejčastěji se s ním setkáváme v následujících situacích, kdy dojde k neúplné vizuální zprávě odezíráním, nedokonalou manuální informací ze ZJ neslyšících, nedokonalý příjem informací pramenících sluchovou cestou i přes elektroakustické zesílení sluchadlem. Uplatnění Cued speech nalézá ve výuce cizích jazyků neslyšících.

Hlavním záměrem tohoto systému bylo podněcovat jazykový vývoj. Další pozitiva jsou spatřována v soustředění pozornosti dítěte na rty a obličej, což může mít za následek povzbuzení odezírání bez jejího nácviku. Také napomáhají dítěti rozlišovat fonémy se stejným artikulačním místem, ale i nerozeznání fonémů špatně vyslovených neslyšícími dětmi. Ulehčuje odezírání, usnadňuje cvičení výslovnosti, umožňuje vnímat gramatickou stavbu jazyka, napomáhá zobecňování řečové produkce. Tento systém je nutné doplňovat reedukací sluchu, artikulací a výukou majoritního jazyka. V našich podmínkách tento systém nebyl zcela ověřen. (Krahulcová, 2002)

3 VZDĚLÁVÁVACÍ METODY OSOB SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM

Než se začneme konkrétně specifikovat vzdělávací metody dětí a žáků s SP. Je nezbytné si alespoň krátce nastínit historické souvislosti. Hrubý (1999) ve své publikaci uvádí, že první, kdo se započal zabývat blíže vzděláváním neslyšících, byl učitel francouzského původu, abbé de l'Épée, který působil v 18. století. Tento muž si plně uvědomoval význam ZJ v životě a především ve vzdělávání neslyšících. Nesmíme se mýlit, abbé de l'Épée nepopíral mluvu jako takovou. Žáci, kteří projevíli talent, byli ve svém umu podporováni. Přínos v oboru logopedie z jeho strany je nesporný. Téměř ve stejnou dobu do vzdělávání neslyšících začali zasahovat i další pedagogové. Tito pedagogové ve ZJ nebyli příliš zdatní, což je možná vedlo k tomu, že mluvu dávali do popředí a nadměrně ji preferovali. Byli ochotni mluvě dokonce obětovat celou povinnou docházku žáků. Zaujímalí názor, že bez mluvení není možné myšlení. Právě tyto učitelé metodu, jež prosazoval výše uvedený pedagog, označili jako francouzskou metodu, zatímco metoda, jež preferovali právě oni, byla nazvána jako německá.

Když hovoříme o vzdělávacích cestách, je nutné mít na paměti, že do těchto úvah nezahrnujeme děti a žáky lehce nedoslýchavé. Pro ty, co mají nedoslýchavost závažnější, kde zbytky sluchu jsou minimální, je nutné důsledně vzdělávací metodu zvážit a zhodnotit jejich vhodnost a využitelnost do budoucího života. U dětí a žáků neslyšících je také nutné důkladně zvážit, jakou metodu ve vzdělávání zvolit a jaký program při vzdělávání bude aplikován. Vše má své klady a zápory. Při volně vzdělávacích metodách musí rodiče dětí a žáků vše pečlivě zvážit, dopomoci jim k tomu mohou zkušenosti jiných rodičů či návštěvy škol, kde mají různé vzdělávací programy. (Hrubý, 1999)

3.1 Totální komunikace

Vytvoření a hlavně prosazení této metody v historii nebylo snadné. V Čechách a na Moravě převládala orální metoda, která byla prosazována a velkou částí společností pokládána za jedinou vhodnou a dovolenou. Učitelé neslyšících žáků se potýkali se značnými problémy, kdy absolventi škol vykazovali vysokou funkční negramotnost. Někteří pedagogové danou skutečnost přisuzovali dalším přidruženým postižením např. vývojovým poruchám učení, lehkým mozkovým dysfunkcím, atd. Zsvěcení pedagogové však tušili, kde je hlavní problém. Neslyšící děti neslyšících rodičů, jež od útlého věku komunikovali

skrže ZJ, byly zdatnější v oblasti čtení, v porovnání s neslyšícími dětmi slyšící rodiny, jež se od dětství potýkaly s informačním deficitem. (Hrubý, 1999)

Návrat alespoň částečného znakování do škol pro SP žáky se potýkal s velkými obtížemi. Ve svých počátcích metoda totální komunikace (dále jen TK) představovala spíše určitou filosofii. Za celosvětové rozšíření TK vděčíme dr. D. Dentonovi působící ve škole pro neslyšící v Marylandu. Zakladatel byl však dr. R. Holcomb, jež danou metodu zavedl a šířil ve škole v Santě Anně v Kalifornii. (Hrubý, 1999)

Krahulcová (2002) vysvětluje: „... jako komplexní systém, který v sobě spojuje všechny použitelné komunikační formy (akustické, vizuální, slovní, neslovní, manuální, atd.) k dosažení účinného a obousměrného dorozumívání se sluchově postiženými a mezi nimi navzájem.“ (Krahulcová, 2002, s. 34)

Komorná (2008) objasňuje danou tematiku následovně: „Totální komunikace je spíše filosofii či náhledem na způsob vzdělávání žáků a studentů s vadami sluchu. Podle této filosofie by pedagogové měli při komunikaci se svými žáky a při jejich vzdělávání využívat všechny dostupné komunikační prostředky, ...“ (Komorná, 2008, s. 18) Formy TK se řídí nejčastěji individuálními potřebami dětí. V literaturách se můžeme setkat s označením také jako globální či celostní komunikace. Je nezbytné mít na paměti, že se nejedná o metodu komunikace ani vyučovací metodu. TK by měla obsahovat určité charakteristické rysy. Neslyšící dítě má právo na všestranný a ideální rozvoj. Za cíl si staví využívání všech dostupných metod a prostředků při komunikaci, jejich užívání musí být rovnocenné. Zbytky sluchu a mluvená řeč se stále využívá co nejvíce. TK se provádí v co možná nejranějším věku dětí. Lze ji aplikovat ve všech stupních vzdělávání. Velmi kladně je hodnocena možnost volby komunikační formy dle vlastního rozhodnutí. (srov. Krahulcová, 2002. Potměšil, 2004)

Hrubý (1999) ve své knize dále hovoří o východiscích TK, kde vyslovuje myšlenky zaobírající se nezávislosti myšlení na mluvě, nutnosti dostatečnosti podnětů pro citový a emocionální vývoj, získání určitého komunikačního prostředku kvůli chápání a porozumění syntaxe v pozdějším věku. Dítě si má také užívat dětství a nepotýkat se pouze s nepřetržitým drilem. Obzvláště neslyšící děti mají právo plně využívat všechny dostupné komunikační prostředky, které podpoří nabývání komunikační kompetence. Všechny děti mají dostat možnost naučit se orální i manuální komunikační prostředky, které zahrnují mluvu, znaky, přirozené posunky, posturologii, PA, odezírání, čtení a psaní a prostor pro dostatečný rozvoj zbytků sluchu. Je nutné mít na paměti, že všechny předchozí prostředky musí být používány současně. Dále autor hovoří o skutečnosti, že daná metoda do jisté míry potlačila národní ZJ

a vytvořila cestu pro znakované mluvené jazyky, tedy v našich podmínkách ZČ. (Hrubý, 1999)

3.2 Bilingvální vzdělávání

Jabůrek ve své publikaci vysvětluje bilingvismus jako schopnost dorozumět se minimálně dvěma jazyky. Porozumění by se mělo pohybovat alespoň na některé z úrovní, tedy v mluvení, čtení nebo psaní. O bilingvismu bylo a stále je spousta pozitivních a negativních diskuzí, které se např. dotýkají jeho dopadu na dětskou psychiku. Mnohé výzkumy však potvrdily přínos bilingvismu např. na nonverbální a verbální inteligenci a kognitivní vývoj dětí. V případě bilingvismu u neslyšících bereme v potaz, že zde se jedná o dva jazyky: ZJ a mluvený jazyk majoritní společnosti. V našem případě hovoříme o ČZJ a ČJ. (Jabůrek, 1998)

Zabrousíme-li do historie bilingválního vzdělávání, velký dík patří V. Frostovi, řediteli Pražského ústavu v 19. století. Byl velkým zastáncem manuálních metod v té době. V. Frost dokázal díky empatii porozumět potřebám svých žáků a znakový jazyk využíval v rámci vyučování různých předmětů např. náboženství, atd. Na vyučování artikulace, čtení a psaní nezanevřel, využíval všechny postupy kombinovaně, tzn. v některých předmětech k vzájemné komunikaci upřednostňoval ZJ a v jiných zase mluvu bez jakéhokoliv ukazování. Tato zcela nová metoda dostala název: Frostova kombinovaná metoda nebo také Pražská metoda. Tento muž svou dobu předběhl více než o století. O jeho principech a metodě se však dočítáme pouze v literatuře ze zahraničí. (Hrubý, 1999)

Velkou roli ve vzdělávání neslyšících bilingvální metodou sehrává skutečnost uznání a respektování ZJ jako plnohodnotného jazyka spolu s mluvenými jazyky. Jak jsme se již zmiňovali v úvodu, ZJ ke svému zrovnoprávnění musel projít mnohými úskalími. Za utvrzení a jeho přijetí vděčíme americkému lingvistovi W. C. Stoekovi, který svými výzkumy podal přesný popis ZJ. (Jabůrek, 1998) Velkou měrou k bilingválnímu vzdělávání také přispěla skutečnost, že v roce 1990 Federální shromáždění doplnilo tehdejší školský zákon o dovětek, který zaručoval neslyšícím dětem, žákům a studentům se vzdělávat ve ZJ. (Hrubý in Jabůrek, 1998)

Nyní se zaměříme na bilingvální vzdělávání neslyšících. Je nutné brát v úvahu fakt, že přirozenost osvojování mluveného ČJ je z důvodu SP částečně znesnadněna a do popředí je stavěn ZJ. Je nutné a zcela nezbytné brát v potaz, že ZJ v tomto případě představuje pro dítě přirozený komunikační prostředek, díky němuž může vyjádřit svá přání a potřeby,

tedy první jazyk. Mluvený jazyk majoritní společnosti je pro neslyšící důležitý především z důvodu zapojení se do společnosti, ve které žije, a představuje pro ně tzv. druhý jazyk. Nejedná se o podřadnější jazyk, nýbrž o mateřský jazyk země, ve které pobývá. (Jabůrek, 1998) Dítě se musí mluvenému jazyku učit, v úvodním nácviku dochází k osvojování psané řeči mluveného jazyka. Tato skutečnost s sebou nese velké úskalí v podobě kladení vyšších znalostí v oblasti lexikologie a gramatiky. (Jabůrek, 1998)

V případě bilingvního vzdělávání však máme na mysli skutečnost, kdy ZJ zaujímá podobu vyučovacího předmětu, hlavního vyučovacího jazyka a komunikačního prostředku i aktivitách mimo vyučování. To však s sebou nese i požadavky na ucelené vědomosti z ČZJ, didaktické pomůcky, vybavenost školy a pedagogický personál s vysokoškolským pedagogickým vzděláním a se schopností komunikovat v ČZJ. (Jabůrek, 1998) Současná situace na školách není však tak zcela perfektní, jak píšeme v předešlém textu.

Jandová (2013) se ve své práci zaměřila na výuku ZJ na školách pro SP. Ze svého výzkumu zjistila, že z třinácti ZŠ pro SP, pouze čtyři školy využívají ve vzdělávání bilingvní metodu. Když bychom shrnuli problematiku bilingvního vzdělávání, tak se dnes můžeme reálně setkat s bilingvními osobami slyšícími i SP. Zpravidla se jedná o slyšící a nedoslýchavé děti neslyšících rodičů, ale také ohluchlý a nedoslýchavý, kteří jsou v kontaktu s neslyšícími či neslyšící osoby, jež ovládají ZJ a do jisté míry mluvený jazyk společnosti. (Jabůrek, 1998)

3.3 Orální metoda

V úvodu se zaměříme na historické kořeny této metody. Hrubý (1999) osvětluje skutečnost, že od Milánského kongresu uskutečněného roku 1880 až do šedesátých let 20. století se v rámci výuky neslyšících žáků jedině a výlučně používala orální metoda ve vzdělávání. Velkou úlohu v prosazení orální metody v Čechách měli dva muži, Josef Kolář a prof. Karel Výmola. Důraz v této metodě je kladen na eliminaci veškerých posunků ve vzdělávání. Nejdůležitější schopnost člověka je pojímána jako způsobilost plně ovládnout mluvený jazyk. Mluva je stavěna nad vzdělání. Děti s prelingvní hluchotou měli s nácvikem orální komunikace velké obtíže. Dříve se na tento fakt nebral příliš velký zřetel. Děti s výše uvedeným typem hluchoty byly do mluvy nuceny a na jejich psychiku se nikdo neohlížel. Dle tvrdosti a důslednosti můžeme rozlišovat následující podskupiny orální metody.

Zastánci tzv. unisenzorického nebo také sluchově slovního přístupu mylně věřili, že každé dítě s jakoukoliv sluchovou ztrátou má zachovány alespoň zbytky sluchu,

keré můžeme trénováním rozvinout. Domnívají se, že zrak a zrakové podněty odvádějí dítě od vnímání podnětů sluchem. Na dítě mluvili vždy zezadu, aby zabránili odezírání a více se zaměřili na cvičení sluchu. Multisenzorický (aurálně - orální) přístup s sebou přináší možnost odezírat. Dalším podtypem je tzv. čistá orální metoda, která vychází z předchozího typu. I zde pro posunky, PA, čtení a psaní tu nebylo místo. Pokud zastánci čisté orální metody povolili psaní a čtení, tak tuto metodu nazývali jako kombinovanou. Byla však velmi odsuzována. Další typ orální metody, který svůj základ budoval na PA, byla tzv. Rochesterská metoda. Tento postoj zaujímali hlavně oralisté, kteří měli s neslyšícími dětmi soucit. V průběhu let se také vytvořili metody, které se zaměřily na usnadnění odezírání pomocí fonematických posunků. Jedná se o Forchhammerovu metodu, Mund - Hand systém, Cued Speech, atd. I přes všechny tyto ústupky nikdy oralisté nepřipustili používání ZJ či znakového národního jazyka. Oralisté chtěli od dětí ZJ izolovat, děti jej nesměly používat ve svém volném čase ani na internátě. Hrubý (1999) dále hovoří o faktu, že dnes školy, které se hlásí k této metodě, vyučují orálně a zaměstnanci školy neovládají ZJ, děti a žáci v rodinách a ve svém volném čase používají ke komunikaci ZJ, postrádají svou metodu, protože o ryze orální se nejedná. (Hrubý, 1999)

Orální metoda v Čechách a na Moravě se datuje na stejný rok jako založení prvního ústavu pro hluchoněmé v Praze, 1789. Tato metoda se v našich podmínkách vyvíjela pod vlivem Forstovy metody, zatímco na Moravě převážně podle Vatterovy metody. Karel Malý zahájil názorné vyučování hláskové řeči. Jeho metoda byla zveřejněna v roce 1895 pod názvem Cvičení řeči. V roce 1894 byla uznána orální řeč jako jediný vyučovací prostředek na všech zemských školách určených pro neslyšící děti. (Krahulcová, 2002) Pro srovnání např. v Americe byla orální metoda prosazována do roku 1920. Starší generace neslyšících mají v živé paměti úskalí a formy nácviku řeči, kterou s sebou tato metoda přináší, např. si žáci museli sedět na rukách, apod. Pokud přísná pravidla porušili, následoval trest. (Cerney, 2002)

Současné orální metody pramení v různorodém smyslovém zážitku, na který navazuje vyslovené slovo s novou hláskou. Úkolem žáků je slovo odezřít, vyslovit a psát. Náročnost artikulace závisí na pořadí slov. Jednotlivé hlásky dítě vyslovuje a následně dostávají podobu grafému. Nové slovo je nutné rozložit na hlásky. Dále je do popředí stavěna sluchová výchova, použití technických prostředků. Když se na orální metodu podíváme z globálního hlediska je velmi důležitá pro sociální začlenění. Tato metoda však není vhodná pro všechny děti se SP obzvláště těžce SP. Jandová (2013) ze svého výzkumného šetření vyvodila závěr,

že pět ZŠ pro SP se přiklání a hlásí k orálnímu přístupu ve vzdělávání. Jestli však, jak výše uvádí Hrubý (1999), se jedná zcela jasně o orální metodu, můžeme polemizovat.

3.4 Simultánní komunikace

Tento systém komunikace v některých literaturách můžeme nalézt pod názvem bimodální model vzdělávání. Primární je využívání při komunikaci mluvený národní jazyk ve státě, kde daná osoba žije. U nás se jedná o ČJ, k němuž jsou souběžně využívány další komunikační formy, převážně vizuálně - motorické povahy. Výše uvedený druh komunikace je vyrovnání orální a vizuálně - motorické jazykové produkce. Jde zde především o překlad a převod českého mluveného jazyka do ČZJ a obráceně.

Mezi simultánní komunikační formy řadíme ZČ, PA, PAZ, psanou podobu jazyka, gesta, mimiku a pantomimu. Hlavní důvod typů komunikace je vizualizace jazyka, používaného většinou společností. Důraz je kladen na vzájemnou potřebu dorozumět se mezi slyšícími a neslyšícími osobami. Tento typ dorozumívání je pokrokový především u těžce SP dětí, které vyrůstají v rodinách, kde se nepreferuje mluvený jazyk, a dětí, jež mají dále poruchu chování či učení a jejich rodiče vykazují snahu naučit se ZJ. (Krahulcová, 2002) Zmiňovaná autorka dále ve své knize uvádí, že trvalá simultánní produkce vede ke kognitivnímu přetížení. Tento typ komunikace je v rámci vzdělávání SP vhodná jen částečně. (Krahulcová, 2002)

4 VÝUKA VIZUÁLNĚ - MOTORICKÝCH SYSTÉMŮ

V předchozích kapitolách jsme si blíže vysvětlili podstatu VMS, nyní se budeme zabývat jejich výukou. Vyučování výše uvedených systémů je velmi různorodé. Může probírat v rámci škol určených pro děti, žáky a studenty s SP, ale také na středních a vysokých školách (dále jen SŠ a VŠ), které navštěvuje intaktní populace. V ČR díky ctizádosti a houževnatosti osob zájímajících se o osud, kvalitu života občanů se SP a problematiku VMS je nyní vybudována velmi pěkná síť organizací a občanských sdružení, které primárně zajišťují pomoc a podporu osobám s SP, ale také jako svou další činnost uskutečňují vzdělávání veřejnosti ve VMS.

4.1 Výuka vizuálně - motorických systémů ve školách pro sluchově postižené

V úvodu této podkapitoly bychom chtěli poznamenat, že ji rozdělíme do dvou oddílů. Nejprve se budeme zabývat výukou daných systémů na školách pro děti, žáky a studenty s SP. Jak školský zákon č. 561/2006 Sb. hovoří v § 16 odstavce 7 o právu na bezplatné vzdělávání pro děti, žáky a studenty, kteří nemohou vnímat řeč sluchem, pomocí či prostřednictvím znakové řeči. Na webových stránkách World Federation of the Deaf v rámci kapitoly věnující se vzdělávání neslyšících je nastíněn také článek z mezinárodního dokumentu, Úmluvy OSN č. 24, odstavce č. 3, který se zaobírá právy osob se zdravotním postižením. Pasáž daného dokumentu vyslovuje myšlenku týkající se zajištění vzdělávacích potřeb žáků nevidomých, neslyšících a hluchoslepých. Země mají daným jedincům poskytnout takový komunikační prostředek, který bude jejich sociální a vzdělávací potřeby rozvíjet v maximální možné míře. (World Federation of the Deaf)

V ČR nalezneme mateřské školy (dále jen MŠ), ZŠ a SŠ pro SP. MŠ a ZŠ se počtem shodují. Celkem jich je třináct s rozmístěním po celé ČR. Najdeme tu však i MŠ soukromého charakteru se sídlem v Praze, Pipan. Co se týče SŠ, počtem jich je méně než předešlých institucí, ale i tak mají žáci možnost si vybírat z celkem pěkného počtu učňovských oborů jako např. truhlář, cukrář, kuchař, atd., ale také středních odborných škol ukončené maturitou, pro ukázkou se jedná např. o pedagogické, průmyslové, zdravotnické školy, atd. Také zde máme jedno gymnázium, které se nachází v Praze. Podrobnější seznam škol naleznete v Příloze č. 1.

Laik by se mohl domnívat, že na všech těchto školách musí být neprodleně a naprosto neodmyslitelně vyučovány VMS. Opak je však pravdou, i když je škola primárně určena pro děti, žáky a studenty s SP. Nemusí se v ní tyto systémy vyučovat jako samostatné předměty, ale mohou mít podobu preferujících komunikačních prostředků či součást vzdělávacích metod. Je na každé škole, k čemu se přiklání. Jandová (2013) ve své závěrečné práci zjišťovala úlohu a charakter ČZJ na ZŠ pro SP s orientací na jeho výuku. Z výzkumného šetření zjistila, že rozmanité VMS jsou využívány jako komunikační prostředky, kde nejvíce procent získal ČZJ. Ze vzdělávacích metod upřednostňují totální komunikaci, jejíž nedílnou součástí jsou právě VMS. Ve svém výzkumu dále pokračovala a zabývala se postavením ČZJ jako vyučovacím předmětem. Došla k závěru, že pouze na čtyřech ZŠ je vyučován jako samostatný předmět, který má povahu povinného předmětu s časovou dotací 45 min jednou týdně nebo dvakrát týdně se stejným časovým rozpětím. Nejvíce je vyučován neslyšícími lektory. Ti postupují zpravidla dle vlastních materiálů, zkušeností nebo v případě slyšících lektorů dle učebních materiálů z kurzů ČZJ.

Na školách přímo pro osoby SP většinou probíhají kurzy ČZJ určené např. pro slyšící pedagogy působící na dané škole, kde se vedení snaží podporovat další vzdělávání a zvyšování komunikačních kompetencí svých pracovníků, nebo pro zákonné zástupce, rodiče a další příbuzné žáků s SP. Kurzy probíhají v odpoledních hodinách, tak aby je mohlo navštěvovat, co možná nejvíc zájemců. Kurz vede nejčastěji neslyšící lektor, který patří do pedagogického týmu dané školy. Pokud ke škole náleží také Speciálně pedagogické centrum, vyhláška č. 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních přesně stanovuje své standardní a speciální činnosti. V rámci zaměření na žáky s SP jako jednu ze svých speciálních činností spadá pořádání nebo zprostředkování kurzů ZJ pro výše uvedenou klientelu a jejich zákonné zástupce.

4.1.1 Koncepce předmětu: Znakový jazyk v České republice

Pro větší upřesnění a přiblížení tématu čtenáři jsme se rozhodli do této práce zařadit danou pasáž. Jandová (2013) komparovala učební osnovy předmětu: ZJ ze dvou ZŠ pro SP (Hradec Králové a Brno). Materiály čerpala přímo ze Školních vzdělávacích programů daných škol. Obsah předmětu na prvním a druhém stupni vzdělávání obsahuje následující učivo např. dramatizaci, jejíž součástí je hraní pohádek, scének a příběhů, kulturu Neslyšících, kde jsou žáci seznamováni s historií, divadlem, časopisy, publikacemi atd. Žákům jsou představována specifika ČZJ (klasifikátory, inkorporace,

specifické znaky, aj.) a dále je kladen důraz na rozvoj znakové zásoby v podobě demonstrace vlastních příběhů, zážitků a popisu např. tematických obrázků. Nepostradatelnou částí předmětu jsou také další komunikační prostředky (ČJ, PA, ZČ), nonverbální komunikace (mimika, gesta, pantomima), gramatické jevy a skladba věty. V Hradci Králové jsou žáci již na tomto stupni vzdělání obeznámeni s rolí tlumočnicka ČZJ, jeho postavením a funkcí ve společnosti. V rámci výuky v dané škole využívají také videokameru s příslušnými videonahrávkami. (Jandová, 2013)

4.1.2 Koncepce předmětu: Znakový jazyk ve Švédsku

Komorná (2008) se v poslední kapitole své publikace věnuje výchově a vzdělávání žáků s vadami sluchu ve Švédsku. V jejím rámci zpracovala stručné pojetí předmětu: Švédský znakový jazyk. Pojetí učebních osnov plánů je ve srovnání s ČR naprosto odlišná. Ve Švédsku nenalezneme tzv. standardy, které vymezují, co by žáci měli umět na konci daného ročníku. Celou problematiku Komorná (2008) demonstruje na šestém ročníku. Cílem tohoto předmětu je komunikace, diskuze o různých problémech, tvorba souvislého projevu a vyprávění, prezentace informací a užívání gramatických pravidel. Po desetileté školní docházce se žáci dokáží aktivně účastnit komunikace a vyjadřovat myšlenky a názory, obhajovat svou práci před zraky ostatních lidí. Žáci jsou schopni porozumět projevům ve švédském ZJ s ohledem a respektem na věkové zvláštnosti. Žáci by dále měli umět popsat a brát v potaz literární práce, které se obsahově dotýkají životem neslyšících. Kriticky nazírají na svůj znakový projev a hodnotí výrazové prostředky užití ve filmové produkci a divadelních představeních. Žáci chápou roli a tlumočnicka ve švédském ZJ. Jasně a srozumitelně objasní rozdíly mezi švédským ZJ a švédštinou. (Komorová, 2008)

4.2 Výuka vizuálně - motorických systémů ve školách a školských institucích určených pro intaktní populaci

Výuka VMS ve školství není realizovaná pouze ve školách pro SP, ale také v běžných školách primárně určených pro intaktní populaci. V rámci školských zařízení máme na mysli ZŠ, SŠ, VŠ a ze školských institucí např. Domy pro děti a mládež. Cílem této práce nebylo zmapovat četnost a frekvence výuky Základů ZJ na SŠ v ČR. Tímto tématem by se mohla věnovat další práce. Na SŠ je ČZJ realizován většinou formou nepovinného předmětu nebo jako kurz, který probíhá v prostorách dané školy a je studentům nabídnut za úplatu.

V případě nepovinného předmětu je předmět žákům zapsán na konci roku na vysvědčení. Časová dotace se pohybuje v rozmezí dvou vyučovacích hodin, tedy hodiny a půl čistého času. Lektory bývají mnohdy neslyšící osoby, které dosahují důchodového věku a kurzy na školách si přivydělávají, není to však pravidlo. Dále do škol dojíždí také lektoři, kteří vyučují v některých oficiálních institucích ČZJ. např. na Střední zdravotnickou školu v Chrudimi dojíždí lektor z organizace Znakovsky.cz, atd. Na školách se nemusí jednat pouze o jednoroční kurz, pokud mají studenti zájem a lektorovi časové možnosti jsou příznivé, může být na škole několik kurzů různých úrovní. (Střední zdravotnická škola Chrudim)

Výuka VMS na VŠ je součástí všech studijních oborů zaměřených na speciální pedagogiku, především výběrovou surdopedii. Výuka ČZJ má podobu povinných a volitelných seminářů. Na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého (dále jen UP) Olomouc např. semináře probíhají jednou za týden s časovou dotací 45 min. Jedná se o základy, které si studenti dále musí rozvíjet v rámci domácí přípravy na vyučování nebo si své dovednosti a znalosti obohacovat v organizacích nabízející kurzy daných systémů. Státní závěrečná zkouška ze surdopedie se skládá z teorie a praktických dovedností nabytých v povinných cvičeních. ČZJ je možné také studovat na VŠ, v ČR máme studijní obory zaměřené na ČZJ. Jedná se o obor: Čeština v komunikaci neslyšících, nabízený Filozofickou fakultou Karlovy univerzity v Praze. Typ studia je možný v bakalářském i magisterském studiu pouze v prezenční formě studia. Na Pedagogické fakultě UP Olomouc v rámci centra celoživotního vzdělávání, obor se nazývá Speciální pedagogika – surdopedie se zaměřením na ČZJ. Obor se studuje tři roky a zájemci jej hradí sami. Studium je zakončeno závěrečnou zkouškou z teoretických znalostí, ČZJ a obhajobou práce. (Hricová, 2012)

Další školské instituce nabízející kurzy a kroužky ČZJ jsou např. Domovy dětí a mládeže. Úplná statistika dalších školských institucí není zcela známa, ale jako v předchozím případě toto není obsahem našeho tématu. Každotýdenní kroužek trvá většinou hodinu až hodinu a půl čistého času. Lektoři zde bývají často i slyšící osoby, který mají k VMS určitý vztah nebo jim vyplňuje jejich volný čas. (Dům dětí a mládeže Ústí nad Orlicí)

4.3 Výuka vizuálně - motorických systémů v různých organizacích

Výukou VMS se nezabývají pouze školské instituce a zařízení, v ČR je v současné době vytvořena velmi pěkná síť organizací, která jako svou hlavní nebo doplňující činnost pořádá kurzy ČZJ, můžeme se setkat také s názvy: *Základy znakového jazyka, Kurzy znakového*

jazyka a dokonce s označení *Kurzy znakové řeči*, což dnes není zcela aktuální. Úroveň jednotlivých organizací však není rovnocenná. V některých je kladen důraz na znakovou zásobu, zde se jedná zpravidla o ZČ, zatímco organizace, která nabízejí svým zájemcům k znakové zásobě výuku gramatiky a mimiky, která je nedílnou součástí ZJ, bude jednat o jazyky, které učí ČZJ. Informační portál o světě neslyšících dále vyjmenovává organizace, kde garance výuky ČZJ je zaručena. (Ruce.cz, kurzy)

Kurzy pořádané rozličnými organizacemi si zájemci hradí sami nebo jim je proplácí zaměstnavatelé. Některé organizace jsou pro studenty, důchodce a rodiče dětí s SP vstřícní a nabízejí jim slevy. Často jsou kurzy rozděleny do jednotlivých modulů dle úrovně znalostí studentů. Počet modulu se v každé organizaci liší, nejvíce jich nabízí však Pevnost, České centrum ZJ, dohromady jich je osm, poslední se zaměřuje na udržení dovedností a znalostí. Organizace, jejichž hlavní náplní je výuka VMS, má každá skupina lekce dvakrát týdně a je schopna svým zájemcům poskytnout několik typů kurzu např. individuální, skupinové, intenzivní, atd. Pro tyto organizace je také typické přezkušování svých studentů po semestru výuky. Organizace, které kurzy nabízí pro veřejnost, jako svou další z mnoha činností mívá lekce jednou týdně pro každý modul. Jednotlivé lekce trvají většinou hodinu a půl. Teoretické a praktické dovednosti jsou kontrolovány a prozkoušeny po ukončení třech modulů, kde student dostane osvědčení o absolvování daného kurzu. Velmi populární začínají být také intenzivní letní kurzy pořádané např. Pevností, Trojrozměrem, ale také Českou unií neslyšících (dále jen ČUN) v různých městech. Volbu, do jakého kurzu se přihlásit a poté jej navštěvovat, má skutečnost akreditace daného kurzu např. od Ministerstva školství, tělovýchovy a mládeže (dále jen MŠMT). Tento fakt je stěžejní pro studenty VŠ a především pracující osoby, které díky akreditaci budou mít kurz zaplacený od zaměstnavatele. (srov. Pevnost, Trojrozměr, Česká unie neslyšících). Podrobné informace o akreditaci a dalších stěžejních záležitostech naleznete v Příloze č. 2.

Výuce VMS se ve své publikaci věnují Janotová, Řeháková (1990) Autorky se zabývají výukou ZČ. Publikace *SURDOPEDIE Komunikace sluchově postižených I.* se datuje k roku 1990, autorky se věnují tlumočnickým kurzům pořádaných Svazem invalidů, které hodnotí velmi efektivně. Výuka probíhá prostřednictvím učení se jednotlivým tématům, tematických okruhům. Žáci se učí tím způsobem, že si znaky zaznamenávají pomocí mnemotechnických pomůcek nebo slovního popisu. Pro ucelení a dostatečné opakování znakové zásoby slouží vhodný konverzační celek, který si procvičují studenti spolu s lektorem a poté přímo s osobou se SP. Dále se autorky zmiňují o zpestření výuky v podobě plynulého a rytmického překladu písně do ZČ. Velmi oceňujeme zmínku o pedagogovi ZČ. Autorky

hovoří o nutnosti potřeby dobré znalosti jazyka, který vyučuje. Kladou dále důraz na jejich lingvistické a pedagogické vzdělání. Pedagog by měl znaky především v počátečním stádiu studentům produkovat pomalu a pro slyšící studenty zřetelně čitelné. Pedagog by měl být raději muž, z důvodu velkých rukou a uměl dobře ovládat svou mimiku a mít zřetelnou artikulaci. Nápadné prsteny také nejsou pro výuku vhodné, protože odvádí studentům pozornost od znaků. (Janotová, Řeháková, 1990)

4.3.1 Pojetí výuky vizuálně - motorického systému v Oblastní unii neslyšících Olomouc

Tato organizace ve svém prvopočátku patřila k ČUN v Praze. Z ní však posléze odešla, jelikož její pracovníci pochybovali o rozvoji, v který doufali při vstupu do unie. Neslyšící rozhodli vytvořit a založit vlastní samostatnou organizaci. V roce 1998 byla Oblastní unie neslyšících (dále jen OUN) zaregistrována na Ministerstvu vnitra. Hlavní náplní práce organizace je poskytování a zprostředkování sociálních služeb pro osoby s SP. Součástí těchto služeb je také uskutečňování kurzů ZJ. Přesný název kurzů je *Základy znakového jazyka*. Kurzy jsou akreditovány MŠMT. Celý kurz je rozvržen do třech ročníků, na konci třetího ročníku se koná závěrečná zkouška, která se skládá ze základních teoretických poznatků, vlastního souvislého projevu v ČZJ a rozhovoru v ČZJ. Po úspěšném vykonání zkoušky obdrží studenti osvědčení. První ročník se orientuje na začátečníky, druhý ročník na mírně pokročilé a třetí ročník na pokročilé studenty. (Oblastní unie neslyšících Olomouc)

V prvním ročníku se studenti seznamují s ČZJ. Na začátku ročníku obdrží každý účastník po zaplacení školného učební materiál zaměřující se na I. modul. V úvodu materiálu autorka, S. Panská, seznamuje účastníky s obsahem modulu. Studenti tam naleznou kompletní jednoruční i obouruční PA. Stěžejní část práce je však seznam jednotlivých probíraných témat s přesně uvedenou zásobou slov. Pro zkonkrétnění informací se jedná např. o Bydlení, Oblečení, Škola – studium, Jídlo – vaření, Zájmy – aktivity, atd. Studenti si provedení znaku zpravidla zapisují do studijního materiálu, což jim posléze slouží k opakování a domácí přípravě. Součástí materiálů je také doplňující slovní zásoba a překlady. Během celého roku lektori kladou důraz na vlastní projev účastníků a porozumění projevu lektora. Druhý ročník je koncipován podobně jako ročník předešlý. Opět se pracuje se studijním materiálem vytvořeným Mgr. Panskou, naprosto totožně vytvořený. Pro ukázkou se zde probírají následující témata: Pošta – platby - peníze, Cestování - turistika, Svět kolem nás,

Příroda - počasí, atd.). Lektoři v tomto ročníku využívají i další didaktické materiály (např. články a obrázky z časopisů, popisy učeben, pantomima, atd.). Třetí ročník se soustředí na souvislý znakový projev, nácvik tlumočení s vyzdvižením gramatické stránky ČZJ a užití nemanuální složky, mimiky.

4.3.2 Pojetí výuky vizuálně - motorického systému v Trojrozměru, Brněnské centrum znakového jazyka

Trojrozměr je občanské sdružení se sídlem v Brně. Jedná se o brněnské centrum ZJ. Založili jej Neslyšící v roce 2008. Posláním organizace je pořádat kurzy pro veřejnost a šířit poznatky o kultuře Neslyšících. Název sdružení převzalo od stěžejní vlastnosti ČZJ, tedy jeho existence v trojrozměrném prostoru. Jednotlivé kurzy trvají pět měsíců, jsou dále rozděleny na moduly. Časová dotace jednotlivých kurzů je 70 hodin. Mimo skupinových kurzů jsou zde pořádány také intenzivní a individuální kurzy. Na konci každého semestru skládají studenti závěrečnou zkoušku, která se skládá z vlastního vyprávění, rozhovoru a slovní zásoby. Po absolvování zkoušek dostanou studenti osvědčení. (Trojrozměr)

Trojrozměr nabízí zájemcům sedm modulů. První modul je určen především pro naprosté začátečníky. Lektor studenty seznamuje se základy ČZJ (znaky a prvky gramatiky). V tomto modulu se probírají následující témata: rodina, barvy, tvary, číslovky, atd. Druhý modul rozšiřuje znalosti a dovednosti z předchozího modulu. Studenti se učí využívat prostor a obohacovat slovní zásobu. Ve třetím modulu se dále pokračuje v rozvíjení si vědomostí, tvorby samostatného projevu v ČZJ, probíraná témata v tomto modulu jsou např. lidské tělo, nemoci a úrazy, film a zprávy, atd. Obsahem čtvrtého modulu je tvorba dlouhého souvislého projevu, který předkládají např. začáteční tlumočníci. Zde se už lektoři blíže zaměřují na specifické rysy ČZJ (klasifikátory) a další slovní zásobu. V pátém modulu si studenti osvojují specifické znaky a nepřímá pojmenování. Úkolem šestého modulu je překlad textu z ČJ do ČZJ, používání veškerých nabytých dovedností ve vyprávění, ztvárnění přímé řeči a střídání rolí v promluvě, rozhovorů o kultuře Neslyšících apod. Poslední sedmý modul je tzv. udržovací modul, slouží hlavně k opakování. (Hricová, 2012)

4.3.3 Pojetí výuky vizuálně - motorického systému v organizaci Znakovky

Organizace Znakovky.cz vznikla v roce 2007, nachází se v Praze. Pořádá vzdělávací kurzy, které jsou určeny pro všechny zájemce z řad studentů, rodičů, zdravotnického

personálu, pedagogů, sociálních pracovníků, atd. Je možno navštěvovat skupinové, individuální, a také intenzivní kurzy. Výuka je vedena neslyšícím lektorem, který klade důraz na individuální zvláštnosti účastníků. Pro zvýšení efektivity lektor využívá audiovizuální techniku a další technické a didaktické pomůcky (dále jen DP). Kurzy pro skupiny jsou realizovány zpravidla semestrálně a jednou až dvakrát týdně, jednotlivé lekce trvá devadesát minut. Tato organizace není akreditovaná MŠMT, studenti na konci kurzu skládají zkoušku, jejímž výsledkem je získání osvědčení. (Znakovky.cz)

Znakovky.cz nabízejí šest druhů kurzů. První kurz se zaměřuje na úplné začátečníky, jazykové úrovně 1A a 1B. Tento program seznamuje účastníky s PA, mimikou a klade důraz na rozvoj pohybu těla, gramatiku a základní konverzaci. Lektor studentům zprostředkovává informace o historii a vývoji ČZJ. V rámci znakové zásoby jsou osvojována tato témata: barvy, čísla, rodina, zvířata, hodiny, počasí, oblečení, atd. Pro mírně pokročilé studenty jsou určeny kurzy s jazykovou úrovní 2A a 2B. Kurzy zahrnuje rozvoj znakové zásoby např. v těchto tématech (škola, povolání, doprava, bydlení, cestování, státní svátky, atd.), gramatické struktury vět a konverzaci. Lektor do tohoto kurzu dále zakomponoval kulturu a humor Neslyšících. Třetí kurz je určen pro pokročilé, vymezuje jazykové skupiny 3A a 3B. Zde je kladen důraz na plynulejší projev v ČZJ, v případě možnosti studenti s lektorem navštíví např. divadelní představení s tlumočnickem ČZJ nebo některé akce Neslyšících. Znaková zásoba se věnuje těmto tématům: moje kariéra, městské části Prahy, pobyt v zahraničí, atd. Kurzy čtyři až šest se zaměřují na konverzaci. Obsahem těchto kurzů jsou specifické rysy ČZJ (klasifikátory, nepřímá pojmenování, atd.), rozvíjení jazykového citu, překlady textů do ČZJ, samostatné vyprávění, apod. (Znakovky.cz)

5 DIDAKTICKÉ POMŮCKY VE VÝUCE VIZUALNĚ - MOTORICKÝCH SYSTÉMŮ

Tato kapitola již vychází z názvu celé práce, proto je naprosto nezbytné, aby byla zařazena do teoretických kapitol. Zvolili jsme ji na závěr úmyslně. Nejdříve jsme se tématu věnovali povrchně a každou kapitolou jsme se snažili jít do větší hloubky problematiky. DP hrají velmi důležitou roli ve vzdělávání jakékoliv věkové kategorie. U některých je nutné je zařadit více a u některých méně. Také musí být zohledněna podoba a náročnost dosažené úrovně dětí, žáků a studentů. V rámci vzdělávání, jakéhokoliv jazyka (cizího či mateřského), je shledáváme jako velmi potřebné. Jejich správné užití a četnost do jisté míry ovlivňují výsledek konečných vědomostí a dovedností. DP v rámci výuky ZJ budou mít své specifické odlišnosti ve srovnání s pomůckami jiných jazyků již z toho důvodu, že se jedná o jazyk realizován v trojrozměrném prostoru.

5.1 Didaktická pomůcka

Než se začneme podrobněji věnovat DP. Objasníme si pojem didaktický prostředek, kterého jsou DP součástí. Didaktický prostředek lze shrnout jako vše, co nám přispívá k dosažení stanovených cílů daného vyučovacího procesu. Rambousek (2014) uvádí metody a formy vyučování, didaktické zásady, způsob komunikace pedagoga a žáka, jejich dosavadní vědomosti a dovednosti, atd. Běžně se didaktické prostředky dělí na materiální a nemateriální. Výše jsme si vyjmenovali spíše nemateriální povahu prostředků. V naší práci se však budeme zabývat druhou skupinou prostředků, tedy materiálními, do kterých zahrnujeme učební pomůcky různého typu, zařízení, didaktickou techniku, atd. Jedná se o prostředky, které mají materiálně - technickou základnu a úzkou vazbu k danému obsahu, metodám a formám výuky.

Nyní bychom si je blíže charakterizovali. Učební pomůcky mají specifickou povahu ve své silné a bezprostřední vázanosti k obsahu učiva. Máme tím na mysli např. učebnice, obrázky, programové aplikace, ... Metodické pomůcky jsou přímo zaměřeny a určeny především pro učitele, k plnění jejich funkce např. odborná literatura, testy, příručky, ... K zařízením patří pomůcky, které již nemusí přímo souviset s probíraným učivem. Spadají sem speciálně vytvořené a upravené výrobky, které nejsou pomůckou pro výuku např. vybavení učebny, aparatura, přístroje, ... Důležitou součástí je didaktická technika sloužící k vyučovacím účelům a umocnění probírané látky např. počítače, dataprojektor,

přehrávače, ... Školní potřeby jsou pro vyučování také podstatné, obzvláště v případech, kdy si žáci/studenti něco graficky poznamenávají. Jako poslední skupinu tvoří výukové prostory a prostředí, tedy interiér a exteriér pro realizaci výuky. (Rambousek, 2014)

Pro naši práci z výše uvedeného výčtu jsou nejpodstatnější učební pomůcky, které se svými rysy liší od ostatních pomůcek svou přímou spojitostí s obsahem výuky. Tato vhodnost vychází v zapojení pomůcek do vyučovacího procesu a jejich následujícím působení na zaktivizování a na motivování žáka/studenta k činnosti. Ve výuce se setkáváme s rozličnými druhy a typy pomůcek, různého poslání a funkcí. Dále doplníme tuto část o další konkrétní ukázky. Rambousek (2014) ve své publikaci představuje strukturovaný přehled pomůcek, které řadí do těchto kategorií: originální předměty a reálné skutečnosti (přírodniny, výrobky a výtvořky, jevy a děje, zvuky), zobrazení a znázornění předmětů a skutečností (modely, zobrazení, zvukové záznamy), textové pomůcky tištěné či digitální (učebnice, slovníky, tabulky, atlasy), pořady a programy prezentované technickými prostředky (pořady, programy) a speciální pomůcky.

Součástí výchovně - vzdělávacího procesu je vhodný a pečlivý výběr DP nezbytný. Selekce je ovlivněna určitými podmínkami a kritérii. Do podmínek zahrnujeme jednoduchou manipulaci, názornost a metodické zpracování materiálu. Mezi kritéria řadíme cíl, obsah, charakter jevů, úroveň studentů, ovládnutí pomůcek a někdy také i její realizaci. DP ve výchovně-vzdělávacím procesu představuje velký a velmi podnětný zdroj informací. Při jejich volbě lektori/pedagogové vychází z povahy a charakteru probíraného učiva/tématu, danému vzdělávacímu útvaru: individuální vzdělávání nebo skupinové vzdělávání. Dále by měli brát v potaz funkce a didaktické zásady daných pomůcek. (Kroulíková in Fusch, Lišková, Zelendová, 2015)

Mezi funkce, které by měly DP splňovat, patří poznávací funkce, která má za úkol zpřístupňovat a tvořit názorné představy, které spadají do kognitivního řetězce. Psychologická funkce pomůcek se zaměřuje na zájem, motivaci a citovou angažovanost dětí, žáků a studentů. Samozřejmostí DP je také výchovná funkce. Didaktický úkol pomůcek souvisí se vzdělávací činností a je úzce spjata s motivací, expozicí, fixací, hodnocením a diagnostikou. Ekonomická funkce pomůcky spočívá v ušetření času lektora/pedagoga a zahlazení málo efektivní činnosti. Svůj účel nalézá také v eliminaci nadměrné verbalizace vzdělávacího procesu. K DP patří obecní zásady jako názornost, přiměřenost, návaznost, komplexnost, uvědomělost a aktivita žáků. Od ostatních materiálních didaktických prostředků se odlišují svým ústředním vztahem k vzdělání. (Kroulíková in Fusch, Lišková, Zelendová, 2015)

5.2 Didaktická hra

Na začátku této podkapitoly bychom chtěli osvětlit pojem hra. Skalková (2008) ji ve své publikaci věnující se obecné didaktice zařazuje mezi vyučovací metody. Jedná se o inovační proud ve výchovně vzdělávacím procesu. Ve své podstatě slouží jako motivace a prostředek k napomáhání upevňování a osvojování si vědomostí a dovedností. Již Jan Ámos Komenský hovoří o důležitosti působení hry u dětí mladšího, ale i staršího školního věku. (Skalková, 2008)

Kolektiv autorů in Valentovičová, Krásná (2014) popisují znaky hry obecně. K jejich rysům spadá spontánnost, samoučelnost, zábavnost, přitažlivost a její společenský charakter. Průcha, Walterová, Mareš in Valentovičová, Krásná (2014) čtenářům představují také aspekty hry, tedy poznávací, procvičovací, emocionální, pohybové, motivační, tvořivé, fantazijní, sociální, rekreační, diagnostické a terapeutické.

Skalková (2008) hovoří o postupné změně náhledu na hru. Od 60. let 20. století je pokládána za didaktickou metodu. Didaktická hra má svou osobitou a svéráznou podobu. Její úkol tkví v rozvíjení poznávacích procesů a intelektových schopností, rozšiřování a upevňování poznatků. Svým charakterem zahrnuje širokou škálu klientely od dětí až po dospělé osoby. Ve srovnání s jinými druhy her, postrádá tento druh tvořivou a volnou hru. Zde je velmi důležité dosažení stanoveného cíle. (Kolektiv autorů in Valentovičová, Krásná 2014) Můžeme tento konkrétní typ použít v různých etapách např. při vysvětlování, fixaci učiva, kontrole vědomostí, ale také v případě potřeby zvýšení motivace, zaktivizování žáků či zpestření vyučovacího procesu. (Hricová a kolektiv autorů in Valentovičová, Krásná 2014) Mnozí autoři didaktickou hru zařazují také k aktivizačním metodám. Tyto metody mají svá pozitiva. Nezaměřují se pouze na demonstraci informací. Svým účelem dále respektují žákovu kognici a individualitu, vyvolává v žákovi zájem, podněcuje vzájemnou spolupráci žáků. Obecně didaktická hra přispívá k budování kladného vztahu mezi žáky/studenty, nenásilně seznamuje s probíraným tématem, vyučovacím předmětem, k pedagogovi/lektorovi, atd. (Maňák, Švec in Valentovičová, Krásná 2014) Tyto hry se staly účinné také v rámci vyučování dospělých. Jsou nápomocny při překonávání zábran. V případě jazykového vzdělávání je potřebná pro vytváření správného jazykového citu. Hra posiluje účast a zájem o jazyk, stimuluje aktivitu a navozuje příznivou atmosféru. (Hendrich in Valentovičová, Krásná 2014)

5.3 Didaktická technika

K velmi významným moderním didaktickým prostředkům spadá výše uvedená didaktická technika. Řadíme k nim např. filmy, televize, videa, počítače, atd. Je patrné, že právě tato technika velice často podléhá změnám času. Ke starší technice zařazujeme tradiční audiovizuální techniku. Dříve jsme se mohli setkat s tzv. analogovými videokamerami na VHS. Jakmile však na trh přišli digitální technologie, výroba těchto přístrojů byla ukončena. Od roku 1989 se výpočetní technika začala postupně rozvíjet a jejich poptávka vzrůstat. (Kolektiv autorů, 2010)

Nejen ve školním prostředí se setkáváme dále s touto technikou: s fotoaparáty a videokamerami. V případě naší tematiky bychom se blíže seznámili s videokamerami. Na trhu existuje spousta výrobců, jež se navzájem liší kvalitou i cenou daných přístrojů. Dnes máme kamery se záznamem na DVD, hard disku, ale také na flash disku a paměťových kartách. Při výrobě videa musíme dbát na kvalitu rozlišení. Velmi poptávané je dnes tzv. HD rozlišení z důvodu zajištění specifické kvality obrazu i zvuku. Téměř každá instituce zabývající se výchovou a vzděláváním disponuje multimediální učebnou, které jsou vybaveny dataprojektory, interaktivními plochami a projekčními plátny. U tohoto přístroje je kladen důraz na světelný výkon, rozlišení projektoru. Celé konstrukce dále závisí na zdroji obrazového signálu pro projekci a míru prašnosti prostředí. (Kolektiv autorů, 2010)

Pokud potřebujeme sdělit informace a poznatky více než dvaceti posluchačům aplikují se nejvíce LCD a plazmové televizory. Tyto přístroje se jeví jako hospodárnější ve srovnání s dataprojektory. Na rozhodování zda zvolit LCD či plazmový televizor má podíl skutečnost, co se chystáme promítat. V případě videa je lepší zvolit plazmový typ televizoru. Počítač spadá také k velmi významným přístrojům audiovizuální techniky. Nynější počítače zcela nahradily diaprojektory, videopřehrávače, atd. Pokud chceme přehrávat video, je nezbytné mít v počítačovém programu nainstalovaný videoprohlížeč včetně všech videokodeků. K nejdostupnějším dnes spadají také DVD přehrávače, jehož součástí jsou DVD nosiče. Bez připojení k internetové síti se multimediální učebna neobejde. (Kolektiv autorů, 2010)

5.4 Slovníky vizuálně - motorických systémů

K zaznamenávání znaků a vytváření slovníků přispěla událost, kdy byl ČZJ uznán jako plnohodnotný a přirozený jazyk. Za tento fakt vděčíme americkému jazykovědci, W. Stokoemu, který v roce 1960 publikoval svou odbornou práci o ZJ. V literaturách se uvádí

rok 1965 jako rok, kdy započala lexikografie ZJ. V roce 1986 byl v Československé republice vydán *Frekvenční slovník posunkovej řeči*. Vznik prvního českého slovníku *Slovník znakové řeči* se datuje k roku 1988. Od té doby byla publikována již řada slovníků, které se svou podobou, kvalitou a zpracováním liší. (Okrouhlíková, 2008a) Podrobnější seznam naleznete, viz Příloha č. 3.

V praxi se setkáváme s dvěma formami existence slovníků VMS, můžeme je nalézt v knižní a elektronické podobě. Označení VMS je záměrné, nejedná se zpravidla o slovníky věnující čistě ČZJ, ale také slovníky ZČ nebo jejich kombinací. Jako první byla knižní podoba slovníku, ale i dnes je velmi častá. Velký klad v této podobě je spatřován v nízké pořizovací ceně, snadné přenositelnosti a jejich použití téměř kdekoliv. Nyní je však nejrozšířenější stránka slovníku v elektronickém médiu. Nevýhoda této podoby tkví v potřebě mít dostupný nebo vlastnit stolní počítač/notebook na spuštění. V tzv. mezidobí jsme se mohli také setkat se slovníky, jejichž nosič představoval videokazetu. Dnes se s ní můžeme setkat jen zřídka. Tato forma se vzhledem k dnešní době jeví jako velmi zastaralá, zpětné převíjení kazety ničí a opotřebovávají, čímž se kvalita videa snižuje. V našich podmínkách se nejčastěji setkáváme s CD, DVD nebo internetem. Velký klad je spatřován v pojetí velkého množství dat a informací (fotografií, textů, videí, obrázků, atd.), rychlejší vyhledávání a interaktivnost. (Okrouhlíková, 2008a)

Každý slovník v sobě zpravidla obsahuje slovníkovou část, ale také specifické části. Jedna z nich je např. návod, který je nepostradatelnou součástí slovníku. Je velmi důležité popsat, jak zájemce má se slovníkem nakládat, jak v něm vyhledávat pro něho potřebné informace, dále do nich řadíme vysvětlivky a seznam použitých zkratk. Tyto slovníky jsou svým způsobem jiné než překladové slovníky. Není to pravidlo, ale v alespoň v některých se setkáváme s ukázkami PA, s informacemi o kultuře Neslyšících, vývoji ZJ, atd. (Okrouhlíková, 2008a)

Pouze pro ukázkou bychom se chtěli na okraj zmínit o 3D technologiích, díky nimž se lze ZJ také učit. V ČR se rozvoje moderních výrobních postupů také odborníci věnují, ale svůj velký rozmach však nalézají především ve světě. Ve svém článku Adamo, Beni (2004) se zabírají zobrazením PA, přesněji jejím praktickým nácvikem. Autoři kladou důraz na její výuku, jelikož před samotným ZJ se většinou začíná PA. Velké pozitivum tkví ve vyobrazení tvarů ruky a polohy prstů v různých úhlech pohledu a v možnosti navrácení se do neutrálního pohledu. Nejedná se o program, který má svou oficiální podobu, prozatím se jedná pouze o experiment. Jistě existuje spousta takových to pokusů, ale chtěli jsme čtenáři, alespoň přiblížit další možnost zpracovávání znaků do slovníkové podoby.

5.4.1 Knižní slovníky

Slovník obecně v sobě obsahuje určitý heslář (zásobárnu slov/pojmů). Způsob řazení slov může být různý. Někde jsou slova řazena dle abecedního pořádku, dle tématu, atd. Slovníky vizuálně-motorických systémů mají svou svébytnou podobu. Jsou tvořeny obrázky, fotografiemi a doplněny o slovní, symbolový či notační popis. Je nutné podotknout, že notace také jinak zvaný transkripční systém je složen z více či méně ikonických znaků, jež zastupují téměř veškeré parametry znaku. Ve slovnících však nenarážíme na notaci v pravém slova smyslu, ale na jeho doplňky. Častěji se jedná však o slovní popis. Autoři slovníků se jej snaží snížit na minimum, z důvodu zabírání velkého množství místa. Kdybychom chtěli přesně a detailně popsat artikulaci znaku muselo by být vydáno několik sérií slovníků. Četba zdlouhavého textu je pro čtenáře povětšinou nudná a neatraktivní. Okrouhlíková (2008a) uvádí, že právě ve výše zmíněných slovnících jsou často popisy nahodilé, nikterak systematické, a pro čtenáře nesrozumitelné, především pro začátečníky a laiky.

Nyní bychom se zaměřili na způsob zaznamenávání znaků. V publikacích se můžeme setkávat s kreslenými obrázky a fotografiemi. Nejčastěji na první tip narážíme ve starších, ale i v současných literaturách. Jak jsme se již zmiňovali v předchozích kapitolách, ČZJ se produkuje v trojrozměrném prostoru, a proto jeho zaznamenání do dvojrozměru prostoru je velmi obtížné. Jednotlivé obrázky jsou zpravidla doplněny o slovní popis, jak daný znak produkovat, směrové šipky nebo notaci. Občas má postava čtyři ruce z důvodu rozfázování jednotlivých částí znaku. V případě takového znázornění je potřebné, aby byly symboly vysvětleny. Velký problém v kreslených obrázcích spočívá ve špatném znázornění nemanuální složky znaky. Obličej postavy je zpravidla strnulý nebo pouze schematicky zobrazený. Nemanuální složka tvoří nedílnou část ČZJ. Pokud však chceme komunikovat ZČ, tato složka nehraje důležitou úlohu a obrázek je poté dostačující. S postupným rozvojem techniky jsme ve slovnících stále častěji naráželi na fotografie, které ve srovnání s předchozími obrázky dokáží lépe zachytit tvary rukou a nemanuální složku. Pohyb je vytvořen pomocí fotomontáže z více fotografií. Na kvalitě fotografie závisí několik faktorů. Jedná se o vhodně zvolený model (nejlépe rodilý mluvčí v tmavém oblečení), dobře osvětlený ateliér, mluvčí by měl být vyfotografován z různých úhlů pohledu nejen čelního. Velikost a kvalita také mají svou úlohu v čitelnosti znaku. Jako obrázky i fotografie jsou většinou doplněny o popis a směrové šipky. Okrouhlíková (2008a) uvádí, že ve slovnících v našich podmínkách máme slovníky s černobílými nekvalitními fotografiemi.

5.4.2 Znaký uložené na multimediálním nosiči

S postupným rozvojem techniky se začalo od knižních slovníků upouštět a pozvolna se přecházelo na využití moderních technologií. V případě multimediálního nosiče máme na mysli videokazety, CD/DVD. K zaznamenání znaků na video byl obrovský skok a posun vpřed. Tato skutečnost v sobě nesla velmi významnou událost v podobě opětovného přehrávání jednotlivých znaků, ve zpomaleném tempu po krocích s možností zastavení. Videá nebyla pouze z čelního, ale také z bočního pohledu. Velké nároky byly a stále jsou však kladeny na kvalitu videokamery, figuranta, prostředí a zachycení celého znakového prostoru. Nevýhodou tohoto typu slovníku bylo v případě videokamer zpětné vyhledávání znaků. Bylo potřebné videokazetu převíjet, uživateli to zabralo hodně času a také tím docházelo k jejímu postupnému poničování a ztrátě na kvalitě. Je nutné si uvědomit, že s CD a DVD musí uživatelé nakládat šetrně a opatrně, aby nedocházelo k poškrábání disku. Parametry slovníků musely splňovat určitá kritéria, tak aby si je mohl přehrát zájemce na jakémkoliv počítači. V případě umístění videí znaků na internet, musí být zájemce připojen k internetové síti, kterou má dnes již každá domácnost. (Okrouhlíková, 2008a)

5.4.3 Znaký vizuálně – motorických systémů na internetu

Pro ucelení této kapitoly jsme shledali jako nezbytné začlenit do ní také znaký, se kterými se setkáváme na webových stránkách. Internet dává velký prostor k šíření informací širokému záběru lidí. V první řadě bychom se chtěli zmínit o **e - learningovém vzdělávání**, na který můžeme v rámci výuky VMS narazit. Jedná se o vzdělávací pomůcku realizovanou prostřednictvím multimediálních a informačních technologií. Lavičková in Maršálková (2012) uvádí e - learning, který vznikl v rámci projektu Leonardo. Jeho cíl spočívá ve snížení jazykové bariéry mezi slyšícími a osobami se SP. Je tvořen několika krátkými videi, kde si zájemci mohou procvičit své dovednosti. Nedílnou součástí jsou také nové znaký, gramatika, prostor pro vlastní projev ve VMS a následně si jej zkontrolovat ve vzorové ukázce. Tento způsob demonstrace dovedností a vědomostí v oblasti VMS využívají školy pro SP, ale také některé organizace např. Znakovsky.cz.

K vyhledávaným internetovým stránkám s tematikou VMS patří např. tyto portály: ruce.cz, ticho.cz, spreadthesign.com. Jsou např. mezi studenty velmi známé a rozšířené. Obsahují zdarma pro své zájemce online slovníky ČZJ. Ticho.cz nabízí slovník, který má různá uspořádání dle abecedy, slovních druhů a témat. (Ticho.cz, znaký) Spreadthesign je mezinárodní Leonardo da Vinci projekt, který vznikl za přičinění Evropské komise. Hlavní

účel projektu spočíval ve zlepšení jazykových dovedností při zahraničních pobytech. Je zcela zdarma. Jeho pojetí je velmi široké a zasahuje do různých odvětví. Jeho součástí je dále dvouruční PA a především znaky. Ty jsou řazeny dle slovních druhů a zájemci si mohou vybrat, v jakém ZJ jej chtějí zobrazit např. v německém, anglickém, ČJ, apod. (Spreadthesign) Nejnovějším druhem online slovníku ČZJ je DICTIO Výkladový slovník českého a ČZJ online. Tento slovník ještě není zcela spuštěn, autorský tým na něm stále pracuje. Ústředně vznikl jako podpora pro vysokoškolské studenty, jež komunikují v ZJ, ale dále také tlumočnickům, překladatelům a dalším zájemcům o ČZJ. (Dictio.info)

Dále díky internetu především na portálech věnované neslyšícím či problematice SP lze nalézt četná videa (krátké příběhy, pohádky, scénky, atd.), konkrétně např. na webových stránkách ruce.cz, gong.cz, weblík.cz, tichezpravy.cz, atd. (Maršálková, 2012)

II PRAKTICKÁ ČÁST

6 VÝZKUM

Jak název napovídá, praktická část této práce se věnuje DP ve výuce VMS. Výzkum spočívá ve zmapování současné situace ve vybraných institucích a organizacích zabývajících se výukou výše uvedených systémů. Cílem je především zjistit využitelnost a dostatečnost DP ve výuce. Zjišťujeme názory studentů i lektorů. Průzkum byl prováděn na dvou SŠ (Střední zdravotnické škole v Ústí nad Orlicí a Střední pedagogické školy v Přerově), kde byl studentům školy nabídnut kurz Znakového jazyka. Jedná se o činnost a aktivitu nezávislou na škole. Jako další instituci jsme zvolili Dům dětí a mládeže Ústí nad Orlicí, kde je veřejnosti nabídnut kroužek Základů znakového jazyka. Jako vhodnou pro náš výzkum jsme také shledali Pedagogickou fakultu, Univerzity Palackého Olomouc, kde výuka ČZJ je realizována v podobě povinných i nepovinných seminářů. Do sběru dat jsme zahrnuli také jeden intenzivní letní kurz (Prázdninová škola znakového jazyka). Jako velmi přínosné jsme shledali zařadit do naší práce tři organizace, které se výhradně zabývají výukou ČZJ (Trojrozměr - Brněnské centrum ZJ, Pevnost – České centrum ZJ a Znakovky.cz). Další dvě organizace se také zabývají pořádáním kurzů výše uvedených systémů, ale poskytují také další možnosti vzdělávání nebo služby pro osoby s SP, Oblastní unie neslyšících v Olomouci a Vzdělávací agentura, Aldea.

Výzkumnou část práce jsme započali vytvořením dotazníku pro studenty, zformulováním otázek pro lektory a vytvořením seznamu materiálů a publikací pro lektory. Shledali jsme zcela nezbytné udělat nejdříve předvýzkum práce, kde jsme si ustálili otázky a objasnili nesrovnalosti. Respondenti obdrželi dotazníky v tištěné a elektronické podobě.

Časový harmonogram výzkumného šetření

- září 2014 – říjen 2014: Formulace dotazníku pro studenty a řízeného rozhovoru pro lektory
- listopad 2014: Vytvoření seznamu materiálů a publikací pro lektory
- listopad 2014/ 1. polovina prosince 2014: Realizace předvýzkumu
- 2. polovina prosince 2014 – únor 2015: Sběr informací
- březen 2015: Vyhodnocování výzkumu

Pracovní hypotézy

- 1) Tištěné didaktické materiály, se kterými se studenti během výuky vizuálně - motorických systémů setkávají, mají nejčastěji podobu tištěných seznamů slovíček, nikoliv však křížovek, osmisměrek či překladů.
- 2) Studenti při domácí přípravě na výuku vizuálně - motorických systémů dávají přednost online slovníkům znakového jazyka oproti CD/DVD či publikacím, které se zaměřují na znakový jazyk.
- 3) Studenti vizuálně - motorických systému ve výuce hrají nejčastěji hry pro rozvoj a ucelení si znakové zásoby, zatímco hry na podporu gramatiky znakového jazyka se vůbec nehrají.
- 4) Studenti ve výuce vizuálně - motorických systémů nejvíc postrádají kontakt s dalšími neslyšícími osobami, lektora samotného nevyjímaje.
- 5) Neslyšící lektori nepostrádají při výuce vizuálně - motorických systémů žádné didaktické pomůcky ve srovnání s lektory slyšícími, či lektory, jejichž vada sluchu není tolik závažná jako u jejich neslyšících kolegů.
- 6) Neslyšící lektori při výuce vizuálně - motorického systému nevyužívají audiovizuální techniku a nevidí v ní žádný přínos pro studenty, zatímco slyšící lektori a lektori, jejichž vada sluchu není tolik závažná jako u jejich neslyšících kolegů, audiovizuální techniku využívají ve výuce často.
- 7) Všichni lektori zaujímají ke hře ve výuce velmi kladný postoj a její efektivitu hodnotí číslem dva.
- 8) Lektori ze seznamu materiálů a publikací nejčastěji volili publikace od M. Růžičkové M. (2000, 2001 a 2012) a z CD/DVD materiálů Znakovou zásobu českého znakového jazyka od J. Langer, V. Ptáčka a K. Dvořáka. (2004).

6.1 Výzkumné metody

V rámci naší práce jsme se po dlouhém uvážení rozhodli zvolit explorační metody: dotazník a rozhovor. První část výzkumného šetření jsme uskutečnili prostřednictvím dotazníku. Tuto metodu jsme zvolili z důvodu záměru oslovení velkého počtu respondentů (studentů). Dotazník obsahoval 18 otázek, viz Příloha 4. Zahrnuli jsme do něho otázky uzavřeného a otevřeného typu. V rámci uzavřeného typu otázek jsme zařadili položky dichotomické, kde respondenti vybírali pouze ano - ne. Tento typ tvořil polovinu dotazníku. Dále jsme využili položky výběrové a výčtové, tyto otázky sloužily ke zpřesnění

a doplnění informací. Otázky otevřeného typu jsme zvolili záměrně. Zajímaly nás názory a postřehy respondentů na výuku VMS.

Druhá polovina šetření se týkala především lektorů VMS. Skládala se ze dvou částí: rozhovoru a seznamu publikací a materiálů. S danými lektory jsme se rozhodli dělat individuální rozhovory. Tyto rozhovory nebyly přímo striktně standardizované. Obsahovaly také otázky, v nichž lektor dostal prostor pro vyjádření svého názoru a postoje k dané věci. Rozhovor obsahoval 14 otázek různého typu. Seznam publikací a materiálů měl podobu dotazníku, v němž lektor křížkoval materiály a publikace, které v rámci výuky využívají či se jimi inspiroují. Daný dotazník měl také dvě části, první byla zaměřena na publikace a druhá na CD a DVD. Na konci každé části měli lektori jimi zvolené publikace ohodnotit od jedné do tří.

Když bychom shrnuli výzkumné metody, šlo především o sběr dat, který jsme se chystali po dokončení výzkumu následně zpracovat a vyhodnotit.

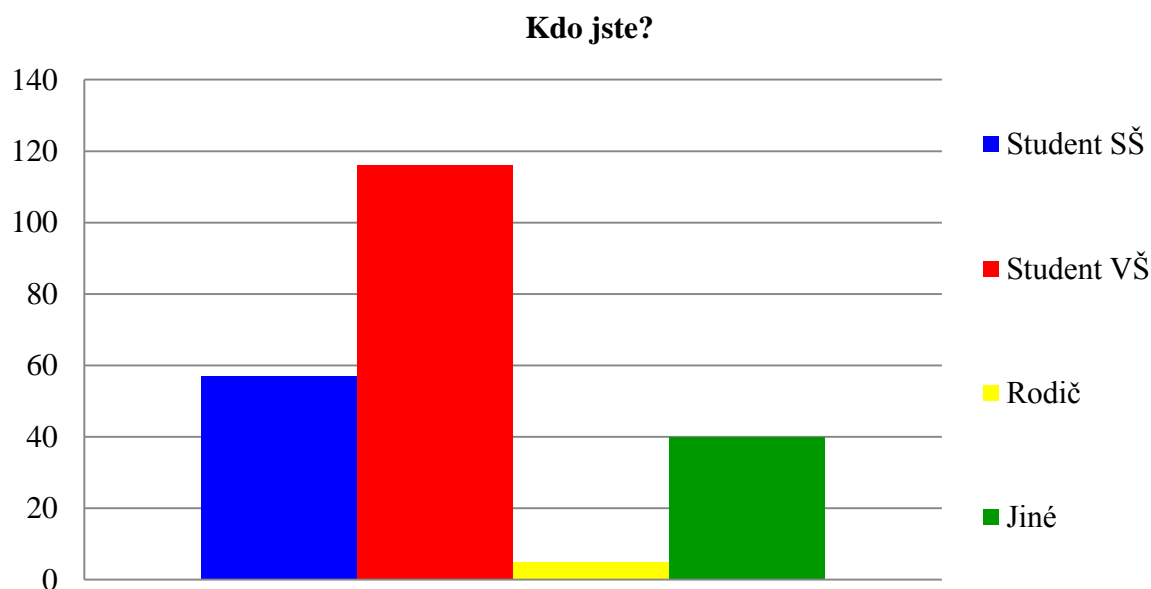
6.2 Výsledek dotazníkového šetření určeného pro studenty vizuálně - motorických systémů

Pro shromáždění dostatečného počtu dat z dotazníkového šetření jsme vynaložili mnoho sil. Oslovili jsme několik organizací zabývajících se výukou VMS. Bohužel k realizaci výzkumu nebyly všechny organizace příliš vstřícné a domlouvání jednotlivých termínů osobních návštěv trvalo déle, než jsme počítali. Dotazníky jsme se snažili rozdat osobně, ale vždy to nebylo možné. Některé otázky nám respondenti nezodpověděli. V rámci zpracovávání dotazníků jsme používali pouze informace, které nám respondenti skutečně poskytli.

Dále bychom se chtěli zmínit o problémech během sběru dat. Obrátili jsme se prostřednictvím emailu na několik organizací a institucí zabývajících se výukou VMS. Musíme ocenit skutečnost, že většina oslovených nám na dotaz odpověděla. S vedoucími pracovníky a s lektory jsme se domluvili na realizaci výzkumu v jejich organizaci či instituci. Velkým problémem bylo to, že při osobním kontaktu v reálném prostředí organizace byl přítomen jen zlomek studentů. Shromažďování dostatečného množství dat komplikovalo počasí (mrznoucí déšť), chřipková epidemie, časová vytíženost a finanční nákladnost spojená s dopravou do daných organizací. Ačkoliv naším hlavním cílem bylo dotazníky rozdávat studentům osobně, byli jsme nuceni přejít i na jiné podoby šíření. Z jedné třetiny byly dotazníky předány námi osobně, v druhé třetině dotazník rozdal lektor, který nám následně

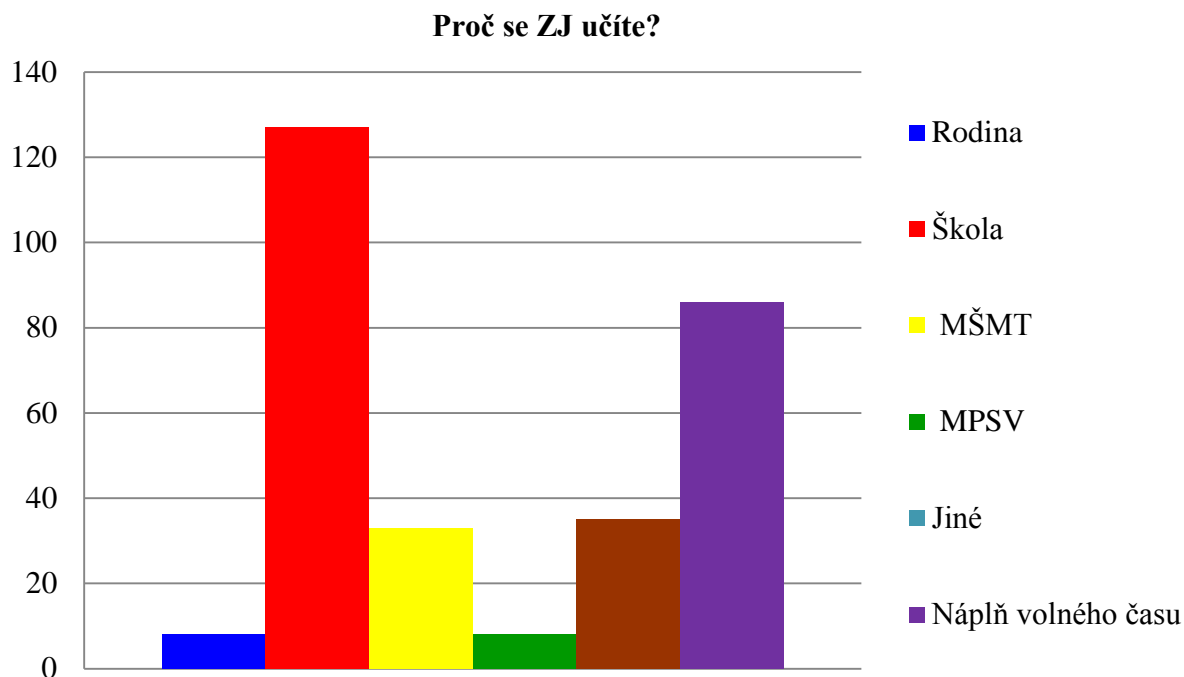
vyplněné vytištěné dotazníky poslal poštou na naši adresu. V poslední třetině byly dotazníky šířeny elektronickou formou pomocí online dotazníku. Nejhorší návratnost byla v případě elektronického rozesílání. Jsme si zcela vědomi toho, že internet je v současnosti zahlcen různými výzkumy studentů, které se vztahují k jejich závěrečným pracím. Po celkovém shrnutí šetření jsem, však dosáhli 212 dotazníků.

V prvotní fázi při realizaci hodnocení šetření jsme zhotovili v programu Microsoft Office Excel 2010 přehledné tabulky k jednotlivým otázkám dotazníku. Poté jsme veškerá data shromáždili, vyhodnotili a získané hodnoty doplnili do tabulek. Následně jsme vytvořili v daném programu také grafy. Rozhodli jsme se pro sloupcový typ grafu s použitím sytých a kontrastních barev. Tento typ jsme shledali jako nejvhodnější pro naše šetření.

Graf č. 1: Vyhodnocení identifikace studentů vizuálně-motorických systémů

První otázka dotazníkového šetření se zaměřuje na konkretizaci studentů, kteří navštěvují kurzy nebo předměty VMS. Daný dotaz jsme do dotazníku zařadili z důvodu zjištění, jaká „klientela“ má o VMS zájem. Z otázky jasně vyplývá, že nejpočetnější skupinu tvoří studenti VŠ, po nich následují s polovičním počtem studenti SŠ. Třetí skupinu nejčastěji volily osoby, které se o VMS zajímají z vlastní iniciativy a dobrovolnosti, osoby, které ztratily sluch a dále osoby, co pracují v různých resortech (např. vychovatelky, osobní asistentky, logopedky, RTG asistentky, advokátka, atd.) Velmi malou část dotázaných představují rodiče a příbuzní osob s SP. Důvody, proč právě tato klientela navštěvuje či pravidelně dochází na tyto kurzy, se dozvídáme v následující návazné otázce.

Graf č. 2: Zhodnocení zájmů studentů o studium vizuálně-motorických systémů

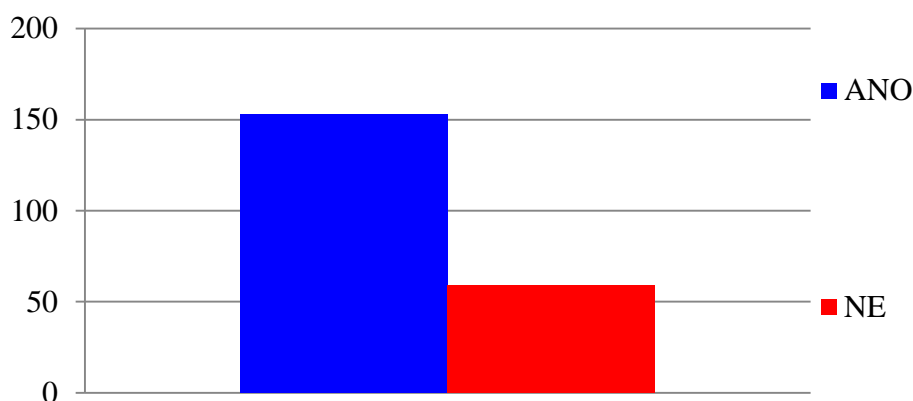
Hlavním motivem, který studenti uváděli jako argument, proč navštěvují a účastní se výuky VMS, byla škola a poté způsob trávení volného času. Dále následovala skupina, jež volila variantu povolání. Tu jsme rozdělili na resort MŠMT a MPSV. Všichni studenti nemusí pracovat nebo působit pouze v těchto resortem, proto jsme jim nechali prostor pro možnost doplnění dalších možností zaměstnání. Dotazovaní vpisovali tyto typy: příprava na budoucí povolání a na přijímací zkoušky na VŠ, ministerstvo zdravotnictví, neziskové organizace, soukromé odvětví, osobní důvody). V rámci MŠMT respondenti uváděli následující zaměstnání jako např. speciální pedagog, pracovník v zařízení pro děti a mládež, pedagog základních škol různého stupně), u možnosti MPSV jsme se setkali s těmito konkrétními povoláními: pracovník v sociálních službách a tlumočníci ČZJ. K nejméně volené skupině patřila rodina a povolání v MPSV.

Škola patří k nejpočetnějším pohnutkám, které vede studenty tyto kurzy vyhledávat a účastnit se jich. Lze z toho usuzovat, že školské zařízení, kterého jsou studenti součástí a kde mohou nebo přímo mají VMS podobu vyučovacích předmětů, jejichž např. nízká týdenní časová dotace neumožňuje pojmout veškeré obsáhlé učivo, a proto studenti navštěvují další organizace, které jim pomohou v rozšíření a utřebením jejich znalostí ve VMS. V tomto případě se zpravidla jedná o vysokoškolské studenty. Na našem šetření se však podíleli i středoškolští studenti. VMS v jejich prostředí je vyučováno zpravidla externími pracovníky škol. Na daných školách má podobu kurzů, které probíhají v prostorách školy a jsou primárně

nabízeny studentům dané školy nebo mají podobu např. nepovinných předmětů, které po absolvování mají studenti zapsané na vysvědčení. Právě oni jako důvody uváděli školu a volbu volného času. Ke kolonce povolání častokrát připisovali poznámku, jako příprava na přijímací řízení na VŠ a budoucí povolání.

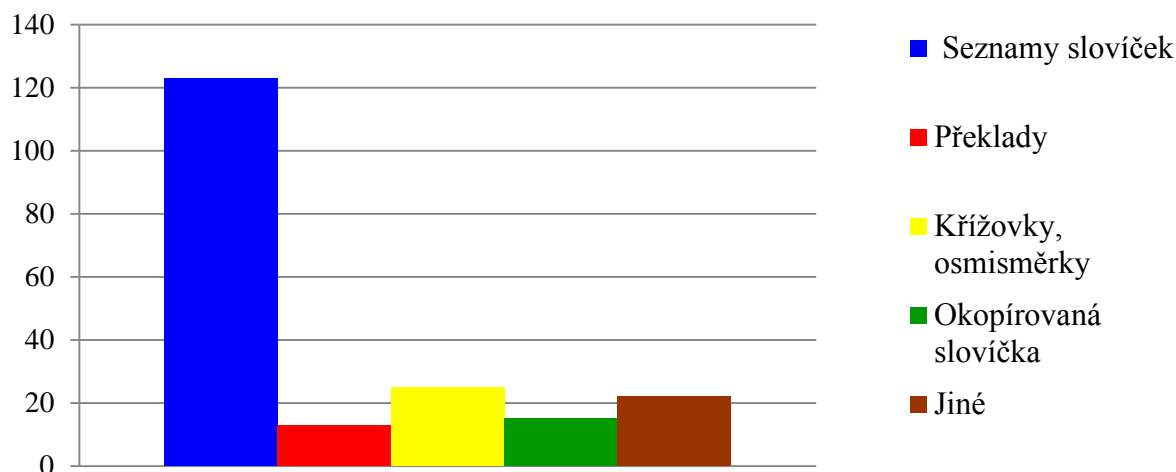
Velmi nás při zkoumání potěšila skutečnost, že na druhé příčce se umístil způsob trávení volného času. Z toho je patrné, že výuka VMS je ve veřejnosti vyhledávána a její účastníci si z ní postupem času mohou nalézt i hobby. Výuka nespočívá pouze ve vzdělávání (např. osvojování si znaků), ale také představuje zábavnou činnost sloužící k odpočinku, regeneraci a rozvíjení osobnostních vlastností.

Pracujete ve výuce ZJ s tištěným materiálem?

Graf č. 3: Vyhodnocení užití tištěných materiálů ve výuce

4) S jakými konkrétními tištěnými materiály?

Graf č. 4: Zhodnocení použití konkrétních tištěných materiálů ve výuce

Třetí a čtvrtá otázka se věnuje tištěným materiálům užívaných během výuky VMS. První dotaz mapoval situaci, zda vůbec se s takovýmto typem didaktického materiálu studenti ve výuce setkávají. Ve dvou třetinách převládala pozitivní odpověď. I v dnešní době, kde se stále více do popředí dostává moderní výpočetní technika a technologie, mají své místo.

Ve druhém dotazu nás zajímal konkrétní typ tištěného materiálu. Studenti vybírali z pěti odpovědí, kde v rámci poslední měli možnost doplnit další materiály, které nebyly uvedeny. Zde rapidně zvítězily tištěné seznamy slovíček. Dále křížovky a osmisměrky a užití dalších uvedených materiálů bylo téměř srovnatelné. V případě volné odpovědi studenti uváděli tyto materiály: skripta a pracovní sešity daného zařízení a skripta základní znakové

zásoby pro pracovníky ve zdravotnictví, pohádky a články z časopisů. Z odpovědí lze usuzovat, že tištěné materiály mají ve výuce nejen VMS tradici. Dle našeho názoru je poskytování studentům přehled znakové zásoby k tématům vhodné a potřebné pro jejich další možnou domácí přípravu. Většinou se jedná vyloženě o jmenné seznamy slovíček, nikoliv o demonstrování znaky.

Dále bychom se chtěli okrajově zmínit o skriptech nebo pracovních sešitech vytvářených v rámci daného zařízení a organizací. Ze zkušeností víme, že si tyto své primární materiály bedlivě střeží a jsou proti jakémukoliv jejich šíření mimo výuku. Chápeme jejich obavy z možného nezákonného šíření, ale pokud všichni, co se na vzdělávání veřejnosti a šíření osvěty o osobách s SP podílejí, by měli dle našeho názoru souhlasit s jejich šířením a propagací mezi zájemci o danou problematiku. Mezi organizacemi zcela jistě vládne konkurenční boj. Pro každou z nich je důležité něco jiného a každá upřednostňuje určitý druh VMS, ale proto není horší či méně kvalitní. Porovnáváním kvality výuky by se však mohla zabývat další závěrečná práce.

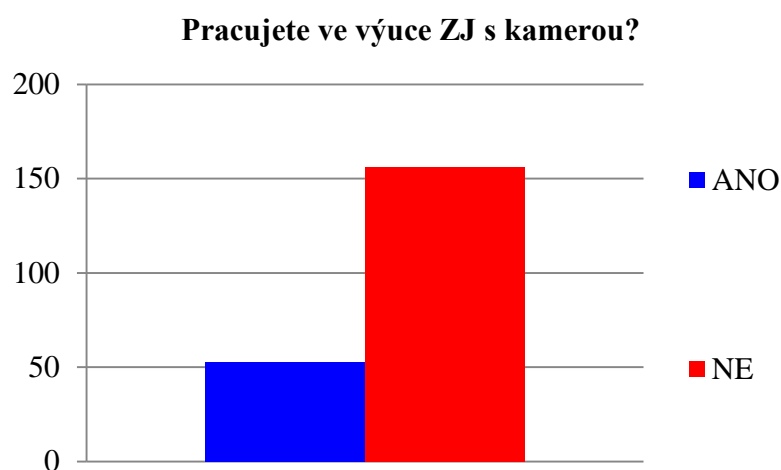
Graf č. 5: Zhodnocení použití obrazového materiálu ve výuce

Otázky č. 5 – č. 10 se zaměřují na různé druhy DP, které jsme shledali pro výuku VMS jako vhodné a podnětné. První pomůcku představoval obrazový materiál. Zhodnotili jsme jej jako velmi důležitou pomůcku ve výchovně vzdělávacím prostředí. V rámci našeho šetření jsme zjistili, že jeho užití ve výuce není úplně samozřejmé, jak jsme se při sestavování dotazníku domnívali. Rozdíl mezi kladnými a zápornými odpověďmi byl 21 respondentů. Je však patrné, že obrázky hrají svou roli ve výuce. Pro lektory jsou stále využívanou formou doprovodného materiálu.

Graf č. 6: Zhodnocení využívání publikací zabývajících se vizuálně-motorickými systémy

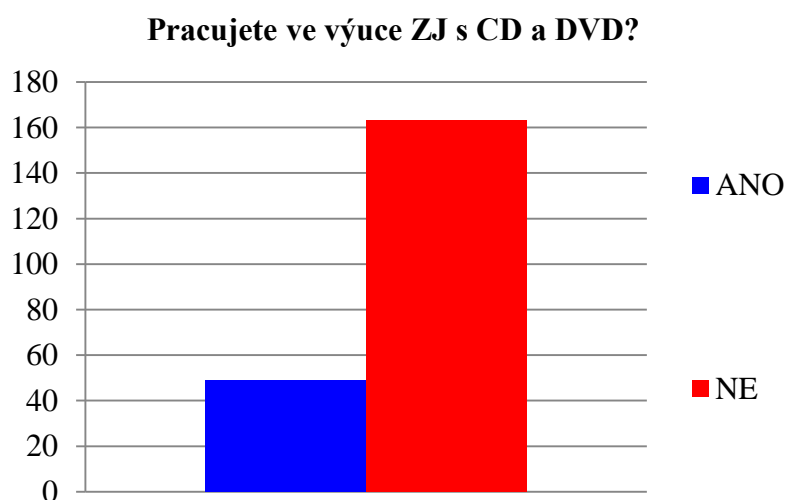
Šestá otázka se zabírala publikacemi. Přímé používání publikací ve výuce z šetření vychází záporně. Posléze jsme si pohrávali s myšlenkou týkající se správnosti a srozumitelnosti dané otázky. Domníváme se, že mohla být pro některé studenty špatně pochopitelná. V některých institucích je studentům předkládán tištěný seznam znakové zásoby, který je ucelen jako studijní materiál (skripta) a ten studenti mohli označovat jako publikaci věnující se ZJ. Tuto skutečnost však nemáme potvrzenou a můžeme o ní pouze spekulovat.

Graf č. 7: Zhodnocení využívání kamery během výuky

Sedmá otázka se týká možného užívání kamerových přístrojů ve výuce VMS. Kamera ve výuce nemá své ustálené místo. Negativní odpovědi převyšovaly pozitivní o 103 respondentů. S pozitivními odpověďmi jsme se setkali v 53 případech. Opět tuto domněnku

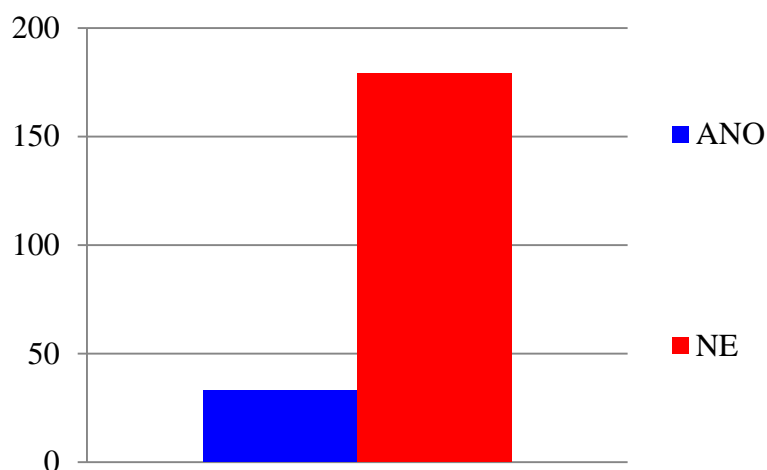
nemáme ověřenou. Je však možné, že kladně odpověděli studenti, kteří se studiem VMS zabývají již několik let. Nachází se v pokročilých skupinách, kde např. kameru používají jako pomocníka při pořizování záznamu svého projevu, který posléze s lektory rozebírají a na ukázkou kriticky nazírají.

Graf č. 8 Zhodnocení využívání multimediálních materiálů ve výuce

Další otázka se zaměřovala na využívání CD/DVD ve výuce. Zajímalo nás, zda mají studenti možnost ve výuce pracovat např. s videi – pohádek, příběhů, scének, atd. Jako v předešlém případě i zde se tři čtvrtiny respondentů přiklonily k záporné odpovědi. Tento fakt v nás také vyvolává další dotazy pátrající proč. Hraje zde příčinu malý časový prostor, velké množství stanoveného učiva, prostory, ve kterých výuka probíhá, nebo není vybavena počítačem a dataprojektorem? Na tyto dotazy nám odpovídají lektori, viz podkapitola: Analýza výzkumného šetření zaměřeného na lektory.

Využíváte ve výuce ZJ internet/televizi?

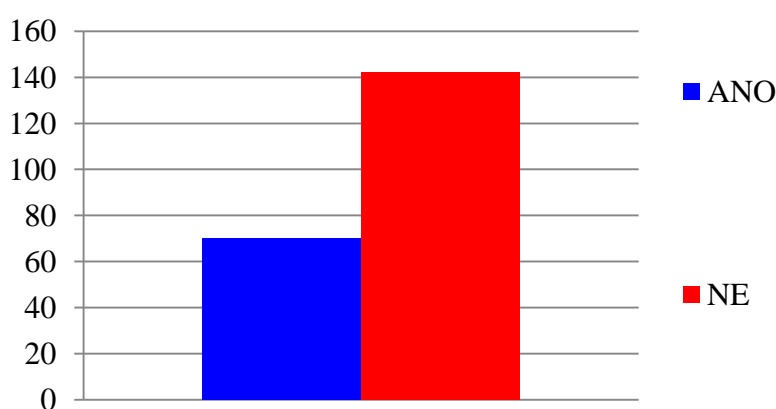

Graf č. 9: Zhodnocení užití internetu a televize během výuky

Devátá otázka se zaměřovala na užití internetu a televize ve výuce. Jen 15,5 % dotázaných odpověděli ANO. Je patrné, že se tyto pomůcky ve výuce téměř nepoužívají a jejich uplatnění je skoro mizivé. Po zhodnocení celého dotazníkové šetření jsme však zjistili, že tyto didaktické pomůcky nejsou užívány přímo ve výuce daných organizací, ale studenti se k nim přiklání při své domácí přípravě na hodiny/lekce. Proto bychom chtěli na závěr říci, že i když jejich výskyt ve výuce není nijak rozsáhlý, mají své uplatnění v druhé stránce vzdělávání.

Překládáte ve výuce ZJ

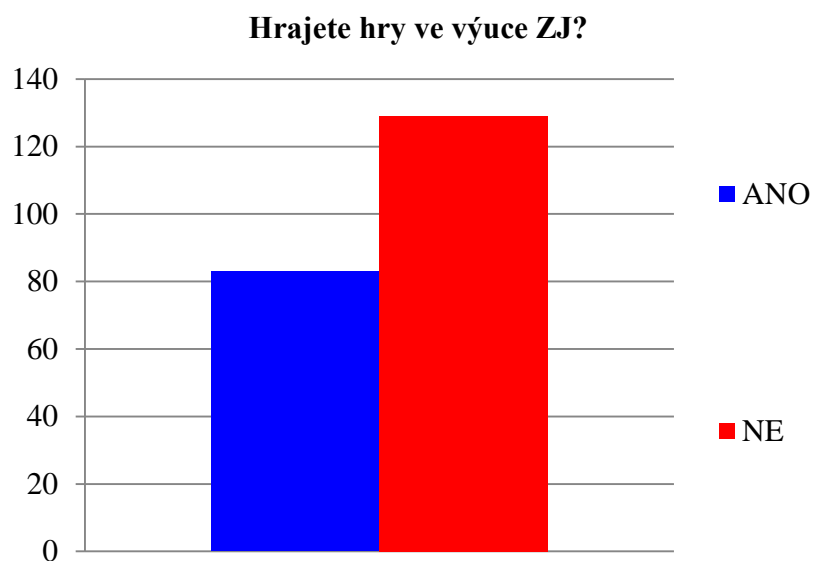
písničky/básničky

Graf č. 10: Zhodnocení využívání překladů básniček a písniček během výuky

Desátá otázka se zabývá překlady básniček a písní do VMS. Zařadili jsme ji, protože si myslíme, že se jedná o dobrý aktivizující prvek. I když z celkového počtu převládala záporná odpověď, nebylo to již tak markantní jako v případě předešlé pomůcky.

33% respondentů označilo kladnou odpověď, což hodnotíme jako pěkný výsledek a pro nás velmi překvapivý.

Graf č. 11: Vyhodnocení zařazení hry a hravých aktivit do výuky

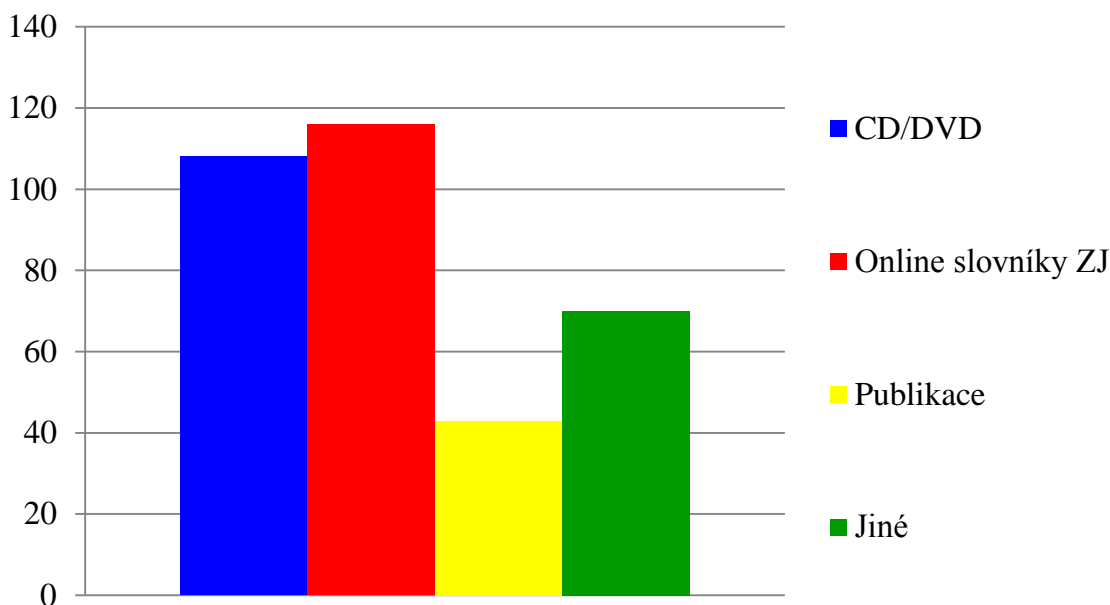
Otázky č. 11. – 14. se orientují na hry a herní aktivity ve výuce VMS. Je to významná DP užívaná po celou historii a zastávající rozmanité funkce. Rozhodli jsme se analyzovat jejich aplikaci ve výuce. Nejprve jsme zjišťovali situaci, zda se ve výuce vůbec vyskytují. Jejich přítomnost není velká, ale je zřejmé, že své zastoupení mají. Z celkového počtu 212 dosáhly 39%. Respondenti, kteří označili odpověď ANO, mohli pokračovat v otázkách č. 12 – č. 14. Ty se podrobněji zabývaly hrami ve výuce zaměřené na PA, znakovou zásobu a nácviku gramatiky. V případě těchto otázek jsme naráželi na velmi malou účast respondentů i v případě zvolení kladné odpovědi v předešlé otázce. Můžeme se domnívat, že respondenti nebyli příliš ochotní se o tuto oblast výuky s námi podělit. I přesto se nám některé podařilo získat.

Hry s tematikou PA se objevují ve výuce tyto: hra Kris kros, hravé znakování vlastních a spolužákových jmen a názvy bydlišť, hra Šibenice, pexeso na znaky písmen. Hry zaměřené na znakovou zásobu respondenti uvádějí tyto: Tichá pošta, Kufř, různé podoby hádání: Kdo jsem? (osobnosti, povolání), Slovní fotbal, Slon, Touster, znakování receptů, hry se základními pozicemi rukou, na které mají studenti vytvářet slova z VMS, scénky – v restauraci, nakupování, přijímací pohovor, pantomima, hra Jaké může být ... ??? (př. Jaké mohou být skleničky? Skleněné, rozbité, krásné, špinavé, atd.), hry na prostorovou orientaci, hra – Město, jméno, zvíře, atd., Semafor – na ucelení si barev, situační hry (v autobuse, v metru, ...), popisování obrázků hravou formou. Příklady her související s nácvikem,

ucelením si a procvičení si gramatické struktury VMS nebyly respondenty příliš vyplňované. Alespoň některé ukázky jsme však získali např. tvoření vět na lektorem určené slovo, vyprávění zážitků a příběhů, hra na tlumočnicka, rozhovory různého zaměření a tvorba vět k probíranému tématu.

I když naše prvotní očekávání byla jiná, jsem rád, že nám respondenti sdělili některé informace týkající se her a jejich užití ve výuce. Tyto otázky byly volné. Studenti měli možnost se volně rozepsat k danému tématu. Dle našeho mínění tato forma do jisté míry ovlivnila i obsahovou stránku odpovědí. Odpovědi byly většinou jedno a dvouslovné. Pouze ojediněle jsme našli hru vysvětlenou. Mnohdy i při zakřížkování otázky č. 11 ANO nám dané odpovědi vyškrtali. Je zřejmé, že se hry ve výuce vyskytují. Na jejich četnosti a častosti dle našeho mínění má vliv klientela, která kurzy navštěvuje, a další doprovodné faktory jako např. zaujetí stanoviska lektora k hrám, téma, prostředí, kde výuka probíhá, apod.

S jakými materiály pracujete při domácí přípravě na výuku ZJ?

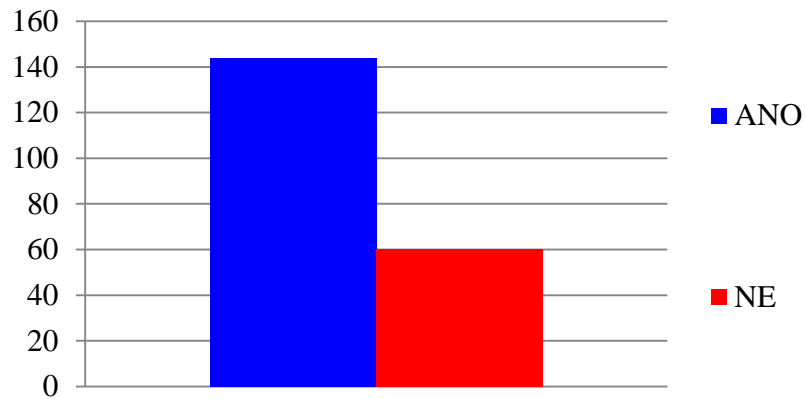
Graf č. 12: Zhodnocení materiálů používaných studenty v rámci domácí přípravy na výuku

Otázka č. 15 se věnuje pomůckám a materiálům využívaných studenty k domácí přípravě na výuku VMS. Studentům byly předloženy čtyři možnosti: CD/DVD, online slovníky ČZJ, publikace a volné odpovědi, kam studenti mohli psát další možnosti. Téměř srovnatelného výsledku dosáhli CD/DVD a online slovníky. Studenti pracují s těmito multimediálními materiály, konkrétně např. CD I. modul pocházející z OUN Olomouc,

CD/DVD Pevnost, Znaková zásoba od J. Langer, V. Ptáčka a K. Dvořáka, základní znaková zásoba pro pracovníky ve zdravotnictví. K nejvyhledávanějším online slovníkům patří: www.ruce.cz (online slovník ČJ – ČZJ), www.ticho.cz (znaky), www.spreadthesign.com. Dále následovali volné odpovědi studentů a poté publikace, které se svou tematikou zabývají VMS. V kolonce jiné se vyskytovaly tyto ukázky např. společné opakování se spolužáky, sledování tichých zpráv, pořady a pohádky tlumočené do ZJ, mobilní aplikace Znakujte s námi, vlastní poznámky, tištěné seznamy slovíček, internet a videa na www.youtube.cz, e - learning. Poslední místo zaujaly publikace. Jmenovitě to byly knihy od M. Růžičkové, M. Potměšila, konkrétně *Všeobecné slovníky ČZJ* a skripta/pracovní sešity organizací.

Na této otázce je patrné, že multimediální a elektronické materiály se během hodin/lekci VMS tak často nevyskytují, ale svůj podíl na výuce mají. V rámci domácí přípravy je nejmarkantnější. Tento výsledek však může také evokovat jisté dotazy, týkající se dotazů, proč právě elektronické materiály jsou nejčastěji vyhledávány při opakování a ucelování si učiva. V kurzech, které jsme během sběru dat pro naši závěrečnou práci objížďeli, jsme se nejčastěji setkávali se studenty ve věku od cca 18 do 25 let. Tato věková skupina převládala. K dalším studentům také patřily osoby nacházející ve věku kolem 50 let. Z tohoto faktu jasně vychází, že dnešní mladá populace spíše tíhne k moderním informačním technologiím než ke klasickým tištěným slovníkům VMS. Svou podobou jsou často přitažlivější a obsahují novější znaky. Forma online slovníků je výhodná pro studenty, kteří nechtějí nebo z různých důvodů si nemohou dovolit pořídit CD/DVD, protože jsou mnohdy docela nákladné. Nevýhodu však vidíme v tom, že dané online slovníky vytvářela určitá skupina osob pocházející např. z rozdílné regionální oblasti než daný student, který si znaky vyhledává, jelikož např. některé pražské a moravské znaky se liší.

Jste spokojen s didaktickými pomůckami ve výuce ZJ?

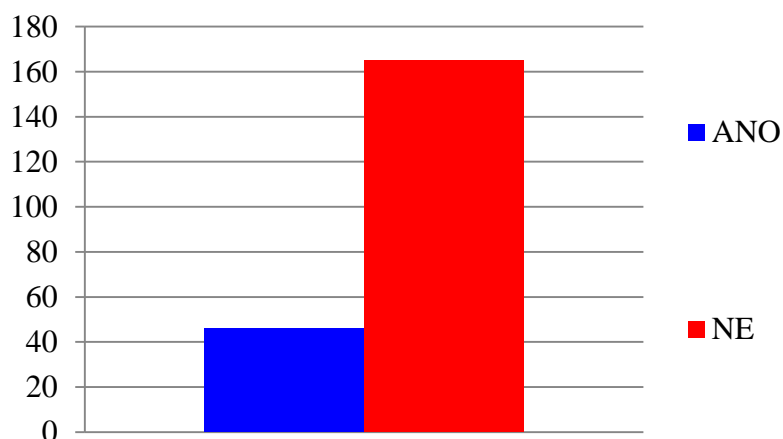
Graf č. 13: Zhodnocení spokojenosti studentů s dosud používanými didaktickými pomůckami ve výuce

Šestnáctá a sedmnáctá otázka jsou pro tuto práci klíčové a stěžejní. Jsou zaměřené na potřeby a přání studentů v oblasti DP. První danou otázkou jsme zjišťovali dosavadní spokojenost studentů s DP využívaných ve výuce VMS. Kladná odpověď převyšovala v nadpoloviční většině. Lze usuzovat, že studentům dostupné a dosavadní DP vyhovují a jsou s nimi i ve výuce spokojeni.

Ve druhé otázce nás zajímaly další DP, se kterými by chtěli v rámci výuky pracovat. Mohli se zde svobodně vyjádřit, co jim ve výuce chybí a co postrádají. Nyní si uvedeme, které pomůcky byly nejčtenější: pořady (filmy a videa) ve ZJ na internetu a televizi, překlady textů, pohádek a písniček do VMS, hry v daných systémech, kamera, publikace ZJ, CD/DVD, zrcadlo, hry různého typu, rozsáhlejší obrázky a obrázkové slovníky, ucelená učebnice VMS, užití tabletu a skype, kvalitní online slovníky. Nejvíce nás překvapily tyto příklady: seznámení se s profesí tlumočnicka ČZJ a kompenzačními pomůckami SP osob, požadavek (prosba) o přímou práci s dětmi s SP, návštěva/exkurze klubu Neslyšících.

Z těchto dvou otázek vyplývá, že studenti jsou s DP spokojeni, ale přesto některé postrádají. Velmi oceňujeme, že studenti mají zájem o střetávání s osobami se SP a snahy vstoupit do jejich světa. Kontakt s nimi je pro nácvik VMS klíčový a nezbytný. Problém však tkví v tom, zda Neslyšící o tyto kontakty stojí. Všechny výše představené DP jsou v rámci výuky nápomocny, často slouží k navýšení znalostí a dovedností ve VMS.

Máte zájem o zaslání výsledků výzkumné práce?

Graf č. 14: Zhodnocení zájmu o výsledek výzkumného šetření

Poslední otázka dotazníkového šetření se zabývá zájmem studentů o výsledky této práce. Pokud studenti projevili účast, napsali svou emailovou adresu a my jim přislíbili zpětné zaslání dokončené práce. Z celkového počtu dotázaných studentů chce výsledek práce znát cca 21,5 % dotázaných. Pokud jsme u zadávání dotazníků byli přítomni, snažili jsme se nastínit cíl této práce, který jsme již několikrát v této práci předestřeli. Daný výsledek by měl především lektory, kteří jsou strůjci výuky, ponouknout k tvorbě a zařazení požadovaných DP do výuky. I když jsme tuto situaci vysvětlili, setkali jsme se v některých případech s negativními poznámkami u této otázky, z důvodu porušení anonymity respondentů.

6.3 Shrnutí dotazníkového šetření určeného pro studenty vizuálně - motorických systémů

Je nutné na úvod předestřít, že výzkum byl realizován pouze ve skupinách více či méně pokročilých a začátečníků, kteří navštěvují např. kurzy již od září roku 2014. Shledali jsme pro naši práci neefektivně a málo vypovídající pohled studentů, kteří se výukou VMS zabývají např. pouze jeden měsíc. Záměrem bylo podchytit zkušenosti studentů s VMS. Z dotazníkového šetření realizovaného v různých typech zařízení poskytujících zájemcům výuku ve VMS vyplývá, že DP mají své místo a jejich postavení ve výuce je patrné.

Do šetření jsme vstupovali s určitým očekáváním. V úvodu jsme si mysleli, že užití různorodých DP je ve výuce markantnější, rozsáhlejší a častější. První dvě otázky

se zaobírají, kdo má o výuku VMS zájem a proč se pro ni rozhodl. Velké procento tvoří studenti VŠ a poté SŠ. Tito účastníci nejčastěji volili jako důvody výuku ve škole či náplň volného času. Aby celý pohled výzkumné práce nebyl jednostranný, jsme rádi, že např. kurzy navštěvují i osoby pracující, osoby pečující nebo vychovávající a vzdělávající především děti a žáky s SP. Díky této skutečnosti jsme docílili možnosti širšího záběru názorů osob, které se rozhodli VMS věnovat. V celé práci pracujeme výhradně s termínem VMS, ale v dotazníku jsme použili termín ZJ. O této tematice terminologie jsme se zmiňovali již v kapitole věnující se výuce VMS.

Z celkového šetření kladně vyhodnocujeme DP tištěného a obrázkového charakteru. Jedná se o klasické materiály, které jsou důležité pro dobré pochopení a názornost. I když z celkového shrnutí obrázky vyšly kladně, rozdíl odpovědí ANO a NE nebyl velký. Často se jako požadavek na další DP do výuky objevovala právě aplikace větší míry obrázků do výuky. Tištěný materiál zaujímal vůdčí postavení ze všech zmíněných DP v dotazníku. Pod tímto názvem se skrývá mnoho eventualit. Z šetření výrazně vyčnívají tištěné seznamy slovíček. Pokud výuka VMS je zaměřená hlavně na nácvik znakové zásoby, je potřebné studentům tyto seznamy poskytnout.

Téměř všechny další uváděné DP v dotazníku mají specifickou podobu. Klasifikovali jsme je jako účelné a způsobilé pro výuku VMS. Jejich používání se v rámci výuky v menším či větším poměru přiklání k záporné variantě. Z celkového počtu tří DP dosáhli četnosti užívání 25 % a více. Jednalo se o kameru, publikace zabývající se VMS a nejvíce procent, 33%, dosáhly překlady písní a básniček do VMS. Je tedy očividné, že uplatnění těchto DP není tak hojné, ale můžeme na ně narážet.

Z pedagogického hlediska je hra ve vzdělávání podstatná. Jelikož i my se zabýváme výukou, věnovali jsme tomuto námětu čtyři otázky. Ze souhrnného propočítání hra dosáhla 39 % jejího zařazení do výuky. Studenti, kteří byli ochotni se k těmto otázkám vyjádřit, nám poskytli velmi pěknou škálu her a aktivit vztahujících se svým záměrem většinou k ucelení si znakové zásoby. Konkrétní typy viz podkapitola výše. Dále jsme se ve výzkumu zaměřili na DP sloužící k domácí přípravě studentů na výuku. Nejvyššího počtu dosáhly online slovníky, které pouze o osm odpovědí převýšily CD/DVD. K nejčastěji uváděným patřily tyto internetové stránky www.ruce.cz, www.ticho.cz, www.spreadthesign.cz. Je potřebné podotknout, že multimediální nosiče jsou velmi populárními a často vyhledávanými DP u studentů VMS.

Poslední dvě otázky se zaměřují na zjištění potřeb a přání studentů v oblasti DP. Z 212 dotázaných vyplývá, že jsou účastníci kurzů a předmětů spokojeni s nynějšími užívanými DP

ve výuce. Při formulaci dotazníku jsme se domnívali, že právě tato otázka bude mít negativní výsledek. Jsme mile překvapeni a celou realitu hodnotíme velmi pozitivně. V případě možnosti vyjádření se k dalším DP, které by se během výuky mohly objevovat a byly do ní zakomponovány, nám studenti nabídli rozsáhlé množství dalších DP. Konkrétní typy jsou blíže upřesněny v předešlé podkapitole. Bylo zjevné, že studenti do volné odpovědi zahrnuli to, co sami postrádají a co shledali jako efektivní pro lepší zapamatování a osvojení si VMS. Poslední otázka se zabírala studenty, kteří projeví zájem získat data a informace o výsledku této práce. Z celkového počtu se nejednalo ani o čtvrtinu dotázaných. Je evidentní, že k problematice DP studenti zaujímají spíše lhostejný postoj.

6.4 Výsledky výzkumného šetření orientovaného na lektory vizuálně - motorických systémů

V rámci sběru informací pro tuto část výzkumného šetření bylo zcela nezbytné osobně jednotlivé lektory navštívit. V úvodu jsme všechny lektory kontaktovali prostřednictvím emailové adresy a domluvili jsme si s nimi schůzku. Do daného emailu jsme kromě průvodního emailu také přiložili dotazník pro studenty, otázky řízeného rozhovoru viz Příloha č. 5 a „dotazník“ pro lektora v podobě seznamu materiálů a publikací viz Příloha č. 6. Rozhodli jsme se tak učinit, abychom předešli nemilému překvapení či nedorozumění u obou zúčastněných stran. Chtěli jsme tak poskytnout lektorům čas na promyšlení svých odpovědí. Jako u dotazníků pro studenty i v tomto případě se stalo, že nám některé odpovědi nebyly zodpovězeny. Setkávali jsme se s touto skutečností především u neslyšících lektorů, důvody uvedeme níže.

Jako v předchozí analýze výzkumné části i zde bychom chtěli zmínit, s jakými problémy jsme se potýkali v případě uskutečňování daného šetření. Při promýšlení, jakým způsobem budeme zachycovat odpovědi lektorů na námi kladené otázky, jsme se snažili kriticky nazírat na různé způsoby uchovávání odpovědí. V případě komunikace s neslyšícím lektorem je nahrávání odpovědí pomocí diktafonu bezpředmětná a kamera často vyvolává pocity napětí a nervozity. Nakonec jsme rozhodli pro písemnou podobu zachycení odpovědí. Po realizaci několika rozhovorů jsme zjistili, že tato forma má svá úskalí, která však nebyla natolik závažná, aby to ohrozilo naše zkoumání.

Jeden z největších problémů jsme však shledali v předání srozumitelných a plnohodnotných informací především neslyšícím lektorům. Při kladení otázek jsme obvykle neměli problémy s otázkami č. 1 - č. 4. V následujících otázkách, které se týkaly specifikace

daných DP ve výuce a jejich podrobnějšího popisu, jsme se potýkali s občasným neporozuměním obsahu dané odpovědi. Celou situaci si přisuzujeme nedostatečné kompetentnosti spoluautorky v ČZJ. Lektori úplně přesně nevěděli, co by měla odpověď obsahovat. Bylo potřebné jim uvádět např. konkrétní pomůcky či materiály, které by ve výuce mohli využít. Proto nad objektivitou výsledku do jisté míry váháme. Většinou se jednalo o potvrzení či vyvrácení nabízené pomůcky. Občas bylo nutné pořadí otázek úplně změnit. Také jsme se setkali se situací, kdy jsme rozhovor nedokončili nebo jsme některé otázky ani nerealizovali. V rámci zpracovávání jednotlivých odpovědí jsme vycházeli a pracovali pouze s odpověďmi, které nám lektori sdělili.

V úvodu vyhodnocení rozhovorů jsme si jednotlivé rozhovory přepsali a ucelili, viz Příloha č. 7. Odpovědi lektorů jsme navzájem komparovali a vytvářeli z nich ucelené a srozumitelné závěry. Další část šetření zaměřená na lektory představovala rozbor seznamu materiálů a publikací, které lektori využívají či se jimi inspiroují do výuky VMS. Podrobnější popis realizace zpracování dat a vyvozování závěrů naleznete níže.

6.4.1 Analýza řízeného rozhovoru s lektory

Nyní bychom se zaměřili na rozbor veškerých informací získaných od lektorů. Při zpracovávání rozhovorů jsme postupovali dle pořadí otázek z řízeného rozhovoru. Jednotlivé rozhovory naleznete v Příloze č. 7. Chceme také zdůraznit, že rozhovory jsou anonymní. Nejsou uvedena žádná jména. Jednotliví lektori figurují pod písmeny české abecedy.

1) Kdo jste?

Na tuto otázku jsme se ptali pouze v případě, že jsme si nebyli zcela jistí odpovědí. Z devíti dotázaných lektorů se jednalo o tři lektory, kteří byli zcela slyšící. Dalších šest lektorů bylo buď neslyšícími od narození, nebo sluch ztratili v raném dětství. Zde je patrná převaha lektorů se SP, pro které ČZJ představuje hlavní a primární jazyk, který užívají ke komunikaci, a jsou příslušníky komunity Neslyšících.

2) Jak dlouho se věnujete lektorství?

Časové rozpětí doby jejich působení jako lektorů je různorodé. Nejkratší doba byla 1,5 roku a nejdelší 34 let. Rozhovory byly realizovány s osobami velmi rozmanité věkové struktury. Setkali jsme se se studenty, osobami středního věku, ale také s lektory, kteří byli již ve starobním důchodu, ale i přesto se stále věnovali lektorování.

3) Absolvoval jste nějaké studium českého znakového jazyka

Lektoři, kteří jsou neslyšící, žádné specifické studium zaměřené na ČZJ neabsolvovali z důvodu uvedeného v otázce č. 1, zatímco slyšící lektoři určité studium absolvovali. Uváděli např. studium ČZJ v rámci kurzů orientující se na Základy ZJ, studium celoživotního vzdělávání na Pedagogické fakultě UP Olomouc: Surdopedie se zaměřením na ZJ a vysokoškolské studium, jehož součástí byla např. povinná a nepovinná cvičení ČZJ.

4) V jakém resortu působíte?

Seďm dotázaných lektorů působí v rámci MŠMT v nejrůznějších organizacích např. na VŠ, SŠ a DDM. Čtyři lektoři působí ve dvou resortech zároveň (MŠMT a MPSV), jedná se o externí pracovníky, a dva lektoři pracují pouze v organizacích spadajících pod MPSV. Dále lektoři uváděli jako své působiště také soudní tlumočení či vzdělávací agentury. Z tohoto výsledku je patrné, že převládající instituce, které poskytují vzdělávání ve VMS, se nachází nejvíce ve školství. Není to nic překvapivého. Školské instituce svým posláním a zaměřením mají poskytovat svým studentům různorodé možnosti ve výchově a vzdělávání, což VMS splňují zcela.

5) Vytváříte si pro výuku vlastní materiály?

Na tuto otázku odpověděli kladně všichni lektoři. Pod spojením vlastní materiály si však každý představil odlišné věci. Někteří lektoři jej pojmul jako přípravu vlastního projevu v ZJ. Jiní jako vlastní materiály uváděli upravené materiály, které vytvořili na základě inspirace z různých publikací. Dále se jednalo o rozmanité obrázky z knih, časopisů, internetu a v neposlední řadě také o tvorbu vlastních výukových skript pro studenty. Z odpovědí je patrné, že je nezbytné si určitým způsobem na výuku připravovat a vytvářet vlastní materiál. Každý se k tomuto úkolu staví svým svérázným způsobem.

6) O co se ve výuce nejvíce opíráte?

Odpovědi na tuto otázku byly velmi rozdílné, ale našly se i takové, které se shodovaly. Soulad byl nacházen v kladení důrazu na vlastní zkušenosti, obrázky a vlastní či přejatá skripta. Dále jeden z lektorů uváděl také publikace od M. Růžičkové a J. Barešové a další lektor stavěl do popředí CD/DVD a videa se znakovým projevem, který sloužil k prozkoušení studentových dovedností a znalostí. Odpověď týkající se vlastních zkušeností se nejčastěji objevovala u lektorů s dlouholetou praxí ve srovnání s lektory, kteří teprve začínají. Nelze zde porovnávat, zda se slyšící lektoři více opírají o obrázky ve srovnání s neslyšícími lektory, jelikož odpovědi byly velmi různé a každý z lektorů je individuální.

7) Co využíváte k oživení a zvýšení motivace ve výuce?

K oživení a ke většímu zaktivizování studentů lektori nejčastěji využívají hry nejrůznějšího typu. Hrami se budeme zabývat podrobněji v dalších otázkách. Dále lektori také uváděli namotivování prostřednictvím videí, příběhů, vlastního znakového projevu, překladem písně, křížovkou či pozváním neslyšící osoby do kurzu. Tuto odpověď uvedl pouze jeden lektor. Velmi kladně hodnotíme skutečnost, že všichni lektori shledávají potřebu zařazení motivačního faktoru do výuky za podstatné a není jimi přehlížena či opomíjena.

8) Pracujete ve výuce s audiovizuální technikou? Jak hodnotíte její přínos pro studenty?

Odpovědi na tuto otázku byly ve shrnutí kladné, pouze tři lektori uvedli, že audiovizuální techniku ve výuce vůbec nepoužívají. Několik lektorů ke kladné odpovědi doplnili komentář týkající se nepravidelného užívání. Výše uvedenou techniku lektori používají jako pomocníka, který studentům demonstruje obrázky, videa, power pointové prezentace, atd. Jeden lektor také doplnil, že dataprojektor zařazujeme především u začátečníků. Po zvážení dané informace jsme dospěli k závěru, že technické pomůcky jsou pro začátečníky opěrné body, které jim mohou být nápomocny k rozvoji dalších jejich dovedností. Setkali jsme se také s rozporuplným názorem na techniku ve výuce. Lektor se stavěl k technice spíše skepticky a do popředí kladl přítomnost osoby se SP, která umí dobře ovládat ČZJ, ve výuce. Můžeme říci, že oba tyto názory jsou velmi podnětné a pravdivé. Nejideálnější forma by bylo oba tyto elementy spojit.

9) Jaký máte názor na využití hry ve výuce ZJ?

Tuto otázku jsme do rozhovoru zakomponovali záměrně. Zajímalo nás, zda je hra do výuky VMS zařazována a jakým způsobem se s ní pracuje. Názory lektorů na hru ve výuce byly většinou kladné a pozitivní. Pouze v jednom případě si lektor nebyl zcela jist bezprostředním pozitivním účinkem hry na výuku. Nejčastěji lektori hovořili o nutnosti existence hry k relaxaci, odpočinku a motivaci. Také jsme se setkali s lektorem, který měl neblahé zkušenost s užitím hry ve výuce. Potýkal se s nezájmem ze strany studentů, a proto hru do výuky již nezařazuje. Závěr z otázky plyne, že hra své místo ve výuce má.

10) Ohodnořte efektivitu hry ve výuce ZJ na stupnici od 1 do 5. (1 nejlepší a 5 nejhorší)

Někteří lektoři nebyli při určení hodnoty úplně rozhodní, proto nemůžeme hovořit o jednoznačném výsledku. Po shrnutí všech hodnot jsme došli k závěru, že efektivitu hry lektoři hodnotí v rozmezí od 1 do 3. Pouze u hodnoty 2 se sešli dva lektoři. Dvakrát se nám také stalo, že se lektoři nemohli rozhodnout a řekli nám jen rozmezí. Odpovědi na tuto otázku nebylo jednoduché shromáždit. Většinou lektoři nepochopili, na co se jich ptáme. Bylo potřebné jim otázku více osvětlit, ale nebyli jsme v některých případech úspěšní. Z poskytnutých odpovědí hra nachází své místo v horních lepších hodnotách, což je pro naše účely důležité.

11) Kdy (v jaké fázi) nejvíce zařazujete hry do výuky ZJ?

Lektoři často uváděli, že nemají striktně určené, kdy hry zařazují do výuky. Vše závisí na propojení mnohých faktorů. Ústřední roli však hraje únava a nuda studentů a náročnost probíraného tématu. Lektoři se shodovali na časté užití hry pro opakování dosavadních nabytých dovedností a schopností. V rámci časového rozvržení hodin se nejvíce určitá krátká hra objevuje na začátku (zpravidla tyto hry slouží k upoutání pozornosti), uprostřed (v této fázi hra může působit jako odpočinkový či aktivizující činitel) i na konci výuky (pro celkové zopakování lekce či pobavení, atd.). O jejím situování rozhoduje zpravidla sám lektor s přihlédnutím na různém ovlivňující elementy. Z odpovědí je zřejmé, že žádná instituce či organizace nemá přesně nekompromisně stanovený časový harmonogram výukové hodiny/lekce.

12) Jaké hry nejvíce ve výuce ZJ aplikujete?

V případě shromažďování informací týkajících se konkrétních her aplikovaných ve výuce ZJ nebyli lektoři tolik sdílní, jak jsme doufali, ale i přesto se nám podařilo získat cenné informace. Tento problém přisuzujeme faktu, že neexistuje žádná metodika ČZJ a veškeré aktivity a hry si lektoři vymýšlí sami či si je předávají mezi sebou. Naprosto jsme chápali, že nám nechtěli prozradit všechny hry a hravé aktivity. I přesto se nám podařilo některé zjistit. Nejčastěji nám lektoři uváděli formy hádanek: Kdo jsem? Hádej věc, na kterou myslím. Jakou věc v místnosti popisu, atd., pantomima, živé pexeso, tichá pošta, „KUFR“, hry se znaky (tvorba znaků dle různých poloh a pozic rukou), hry na prostorovou orientaci a mimiku. Dále se nám velice líbila poznámka jednoho lektora, který také za nutnost pokládá zařazení hry na zrakové vnímání. Další lektor, který pracuje nejčastěji s dětskou klientelou při nácviu VMS, dává přednost volné hře.

13) Postrádáte při lektorování určité didaktické pomůcky? Zkuste navrhnout možné řešení.

Tato poslední otázka, která se zabývala faktickými informacemi pro náš výzkum, byla podstatná. Chtěli jsme tak zjistit spokojenost lektorů s dosavadními pomůckami a jejich možným navrhováním. Z odpovědí nelze jednoznačně usuzovat závěr. Většinou lektoři ve výuce nic zásadního nepozbývají, pouze by ocenili navýšení množství určitých pomůcek nebo jejich úplný vznik. Postradatelnost daných pomůcek je ve velké míře ovlivněna individualitou lektora. Lektoři by ve výuce rádi uvítali více tematických obrázků, CD/DVD s aktualizovanou podobou užívaných znaků a vytvoření tzv. spisovné verze ZJ pro celou ČR, metodiku výuky ZJ a jeho oficiální učebnici, pomůcky k nácvičku gramatických pravidel a struktury vět. Dále jeden z lektorů vyslovil myšlenku týkající se potřeby vzniku materiálů zaobírajících se moravskými znaky, které hodnotí jako důležité, aby je měli studenti a všichni zájemci k přípravě nejen na výuku.

14) V případě zájmu Vám zašlu výsledky celé práce. Jaký je Váš email?

Na tuto otázku odpověděli kladně všichni lektoři až na jednoho. Někteří lektoři si o zaslání práce požádali ještě před touto otázkou a byl na nich znát zájem o danou problematiku a výsledek celé práce. Někteří lektoři zpětné zaslání práce nechávají zcela v našich rukou. Zpětné zaslání nevyžadovali. Tuto otázku jsme do Přílohy č. 7 neuvedli z důvodu zachování anonymity lektorů.

6.4.2 Analýza materiálů a publikací užívaných či inspirujících pro lektory

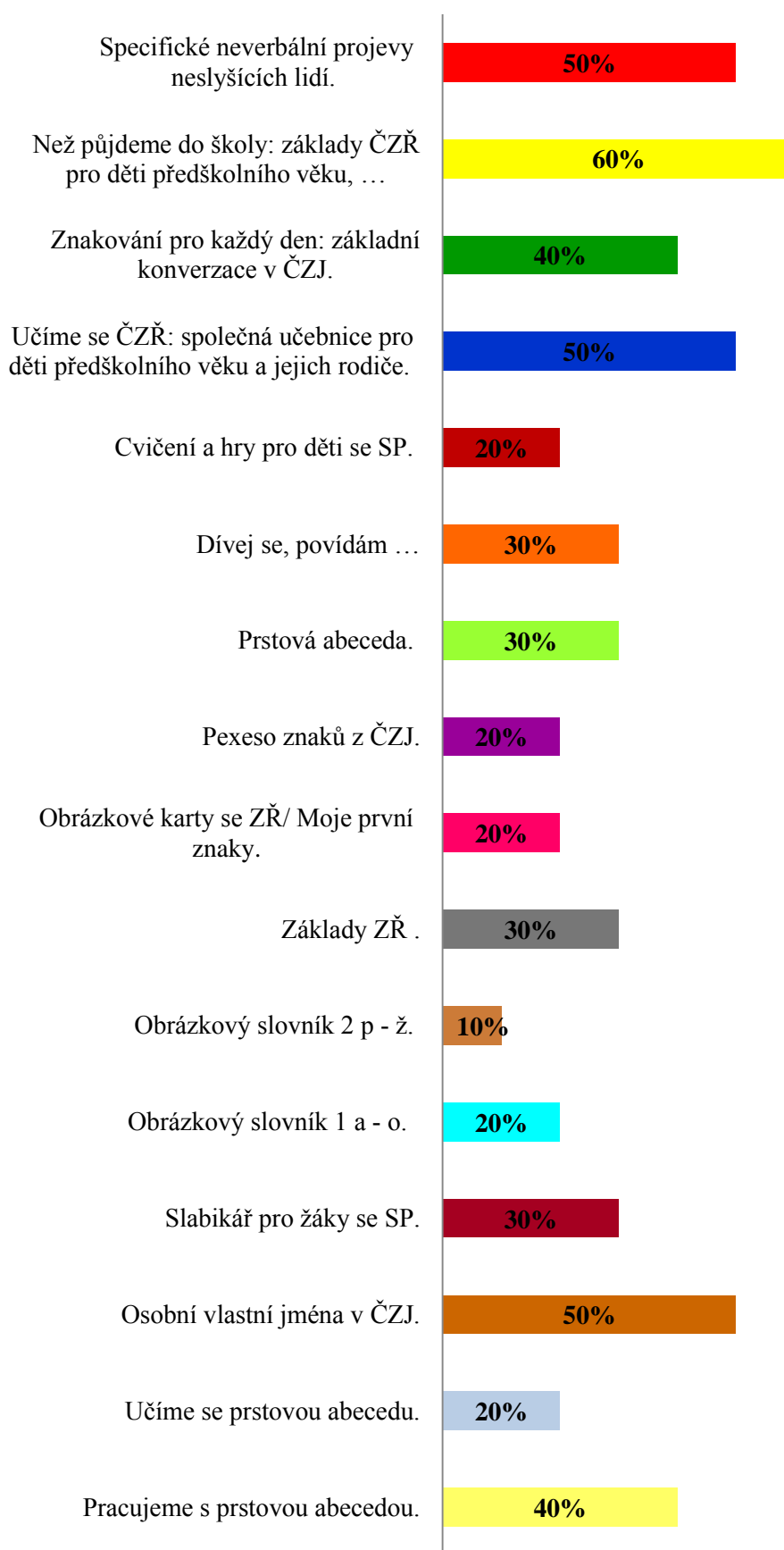
Po zrealizování řízeného rozhovoru byl lektorům předložen seznam materiálů a publikací vztahujících se svou tematikou k VMS. Téměř všem lektorům byl seznam zaslán elektronickou formou, aby si mohli v klidu rozmyslet své odpovědi. Daný seznam byl rozdělen na část tištěných a část multimediálních (CD a DVD) publikací a materiálů. Lektoři vybírali, s čím pracují nebo se alespoň inspirují do výuky. První část obsahovala devatenáct publikací, druhá část byla o něco rozsáhlejší. Lektorům bylo představeno dvacet šest CD/DVD, které se svým zaměřením na VMS lišily. Na konci každé části měli lektoři možnost dopsat další materiály a publikace, které v seznamu nebyly uvedeny. Poslední úkol pro lektory tkvěl ve výběru tří tištěných a tří multimediálních materiálů, které hodnotí jako nejkvalitnější a nejlepší. Měli je ohodnotit od jedné do tří. Jednička představovala nejlepší možnost. Seznam byl hodně rozsáhlý, a proto se poslední úkol nepodařilo splnit u všech lektorů. Výsledný počet lektorů, kteří materiály dle původního plánu ohodnotili, byl tak malý,

že jsme se rozhodli tuto část vynechat a pracovat pouze se zakřížkovanými odpověďmi vztahujícími se k materiálům a publikacím.

Zjištěná data jsme zpracovali v programu Microsoft Excel 2010. Vytvořili jsme tři přehledné tabulky, viz Příloha č. 8, a z nich následně sloupcové typy grafů. Tento typ jsme shledali jako nejvhodnější z důvodu velkého množství možností. Data jsme převedli na procenta. Jeden hlas v přepočítání představoval 10 %. Část věnující se multimediálním materiálům jsme rozdělili do dvou tabulek. První tabulka zobrazuje využívání CD/DVD odborného charakteru. Jedná se o materiály, které se problematikou VMS zabírají do hloubky. Druhá tabulka se zabývá CD/DVD určenými primárně pro děti a jejich rodiče. Na závěr bychom chtěli opět poznamenat, že jsme do tabulek zahrnuli pouze ty publikace a materiály, které lektori uvedli.

Na závěr tohoto úvodu bychom chtěli také objasnit fakt, že nelze tímto seznamem přesně zjistit, které materiály a publikace lektori skutečně aplikují ve výuce VMS a do kterých pouze nahlédli nebo z nich čerpali inspiraci pro tvorbu vlastních materiálů do výuky. Pro nás je podstatné, zda materiály a publikace, které jsme do seznamu zařadili ve výše uvedené výuce, zastávají určitou funkci nebo zda jsou nevhodné a tedy nevyužívané. V podkapitole 6.4.3 jsme následně jednotlivé publikace a materiály po jejich obsahové stránce analyzovali.

Četnost používání tištěných materiálů

Graf č. 15: Vyhodnocení používání tištěných materiálů

Jak již výše uvádíme, lektoři měli na výběr z devatenácti možností tištěných materiálů. V konečné sumarizaci lektoři uvedli šestnáct možností. Tabulku s přesnými počty naleznete v Příloze č. 8. Nejvíce užívanou publikací lektoři určili publikaci od M. Růžičkové, *Než půjdeme do školy: základy české znakové řeči pro děti předškolního věku, společná učebnice pro děti, jejich rodiče, vychovatele a učitele*, 2000. Tato učebnice dosáhla výsledku většího než polovina (60%). Dále následovala učebnice od stejnojmenné autorky: *Učíme se českou znakovou řeč: společná učebnice pro děti předškolního věku a jejich rodiče*, 2012. Tato publikace také dosáhla polovičního výsledku (50%) Stejného procentuálního ohodnocení jako předešlá publikace dosáhly dvě knihy, *Specifické neverbální projevy neslyšících lidí*, 2008 od V. Strnadové a *Osobní vlastní jména v ČZJ*, 2008 od R. Faltínové. Dále následovaly dva tištěné materiály, které dosáhly totožných procent (40%). Jedna z publikací patří opět M. Růžičkové *Znakování pro každý den: základní konverzace v českém znakovém jazyce*, 2001 a druhá se nazývá *Pracujeme s prstovou abecedou*, 2000 od J. Barešové a M. Šmídové.

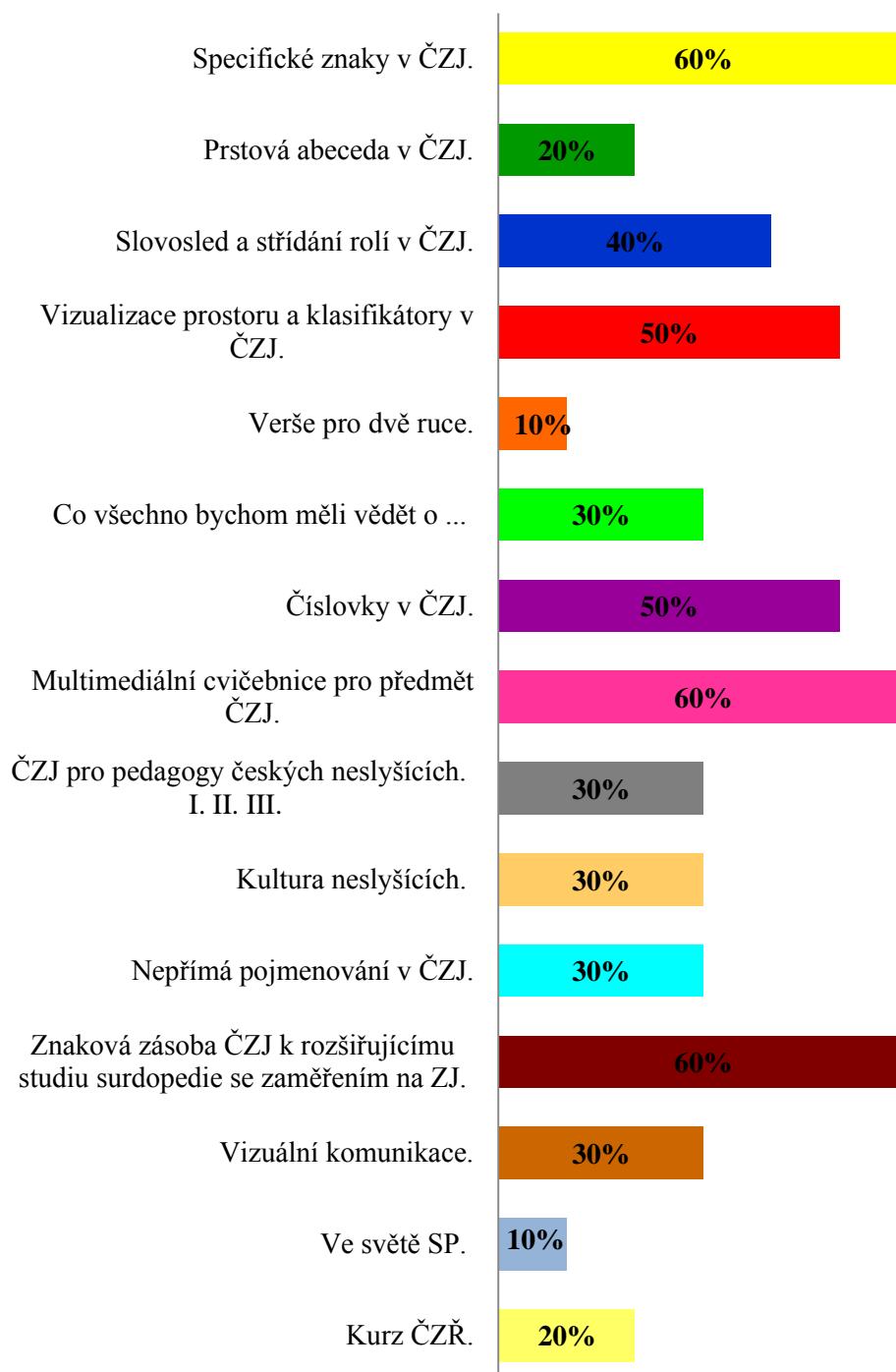
Další publikace jsou od různých autorů a tematicky i zpracováním se naprosto odlišují od učebnic výše zmiňované autorky, jejíž publikace se svým zpracováním shodují. Následující učebnice se svým charakterem zabývají problematikou ZJ více do hloubky. Jedná se o publikace od L. Půlpánové *Dívej se, podívám ...*, 2006, dále od M. Potměšila *Prstová abeceda*, 1992 a od E. Mrzílkové a M. Ostatkové *Kurz znakové řeči*, 1993. Tyto publikace získaly, z celkového počtu lektorů vždy tři hlasy. Dvě z nich jsou staršího vydání, ale i přesto jsou lektory do jisté míry využívány i dnes. V případě třetí publikace se jedná o první učebnici orientující se ústředně na ZJ. V době, kdy byla kniha vydána, se hovoří o ZŘ.

Dále pět tištěných materiálů dosáhlo 20%. Svým obsahem jsou velmi různorodé, ale mají společný rys - hravou povahu. Téměř všechny materiály lze aplikovat přímo do výuky nebo z nich získávat cenné podněty. Pouze jedna publikace, *Slabikář pro děti s SP*, 2007 od K. Chuchmové, je určena především dětem s SP k nácviku čtenářských dovedností. Obsahuje však velmi pěkné ilustrace a obrázky znaků např. PA. Nejmenšího počtu procent (10%) dosáhl *Obrázkový slovník od p – ž*, 1992 od M. Malého, J. Kouřila aj. Poula. Tuto možnost nám zakřížkoval pouze jeden lektor. Přesná jména autorů a názvy knih naleznete v grafu č. 15, podrobnější rozbor dílčích publikací naznete v podkapitole č. 6.4.3.

Možnosti doplnění a rozšíření seznamu týkajícího se tištěného materiálu využili jenom někteří lektoři. V případě navržených materiálů se lektoři většinou neshodovali. Každému se osvědčily jiné. Pro celkové dotvoření tohoto tématu materiály uvedeme. K dalším navrhovaným materiálům patřila např. publikace od V. Strnadové *Hádej, co říkám aneb odezírání je jisté umění*, 1998. Dále nám jeden lektor poskytl velmi různorodý a bohatý

seznam dalších publikací, které se obsahově nedotýkaly přímo VMS, ale během výuky jsou dané materiály lektorem využívány. Účelem práce není pouze zmapovat materiály, které se dotýkají svým tématem danými systémy, ale zhodnotit a shromáždit všechny materiály užití ve výuce. Daným lektorem byla velmi kladně a vřele hodnocena série knih s obrázkovými příběhy: *Jaro, Léto, Podzim a Zima* od S. R. Bernerové vydané v letech 2012 - 2013. Dále nám také konkrétně ukázal knihy od W. Gebhrada *Prohlížej si - hledej – směj se*, 2012 a E. Staré a M. Starého *Žvanda a Melivo cvičení pro rozvoj slovní zásoby*, 2013. V neposlední řadě také jako tištěný materiál uváděli lektoři skripta většinou vzniklé pod záštitou organizace, ve které učí.

Četnost používání CD a DVD odborného charakteru

Graf č. 16: Vyhodnocení multimediálních materiálů odborného charakteru

Nyní se budeme podrobněji zabývat četností užívání odborných multimediálních materiálů (CD/DVD). Při tvorbě seznamu těchto materiálů jsme se inspirovali materiály nabízející Česká komora tlumočnicků znakového jazyka (dále jen ČKTZJ) a CD/DVD, na jejichž tvorbě se podíleli pedagogové a jejich studenti z Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, oboru: Čeština v komunikaci neslyšících, a materiály nabízející volně k prodeji Informační portál pro rodiče a přátele sluchově postižených. Ve shrnutí jsme pracovali se všemi uvedenými materiály ze seznamu. Nejvíce procent (60%) v užívání získaly *Znaková zásoba ČZJ k rozšiřujícímu studiu surdopedie se zaměřením na ZJ*, 2005 od J. Langeru, V. Ptáčka a K. Dvořáka. Jedná se o čtyřdílný komplex, který obsahuje velmi obsáhlou a rozmanitou znakovou zásobu k četným tématům, ale také několik videí, které se zaměřují na porozumění znakového projevu figuranta V. Ptáčka. Tento materiál byl lektory často okomentován jako velmi dobrý a vřele jej doporučovali jako studijní materiál svým studentům. Stejného procentuálního ocenění dosáhly materiály od P. Vysučka *Specifické znaky v ČZJ*, 2008 a *Multimediální cvičebnice pro předmět ČZJ* pocházející z dílny pedagogů a jejich studentů studijního oboru výše uvedeného. Materiály jsou velmi pěkně a kvalitně zpracované a pro veškeré zájemce velmi přínosné a obohacující. Hodnotíme je velmi pozitivně. Materiály mají dle našeho názoru své podstatné místo ve výuce VMS.

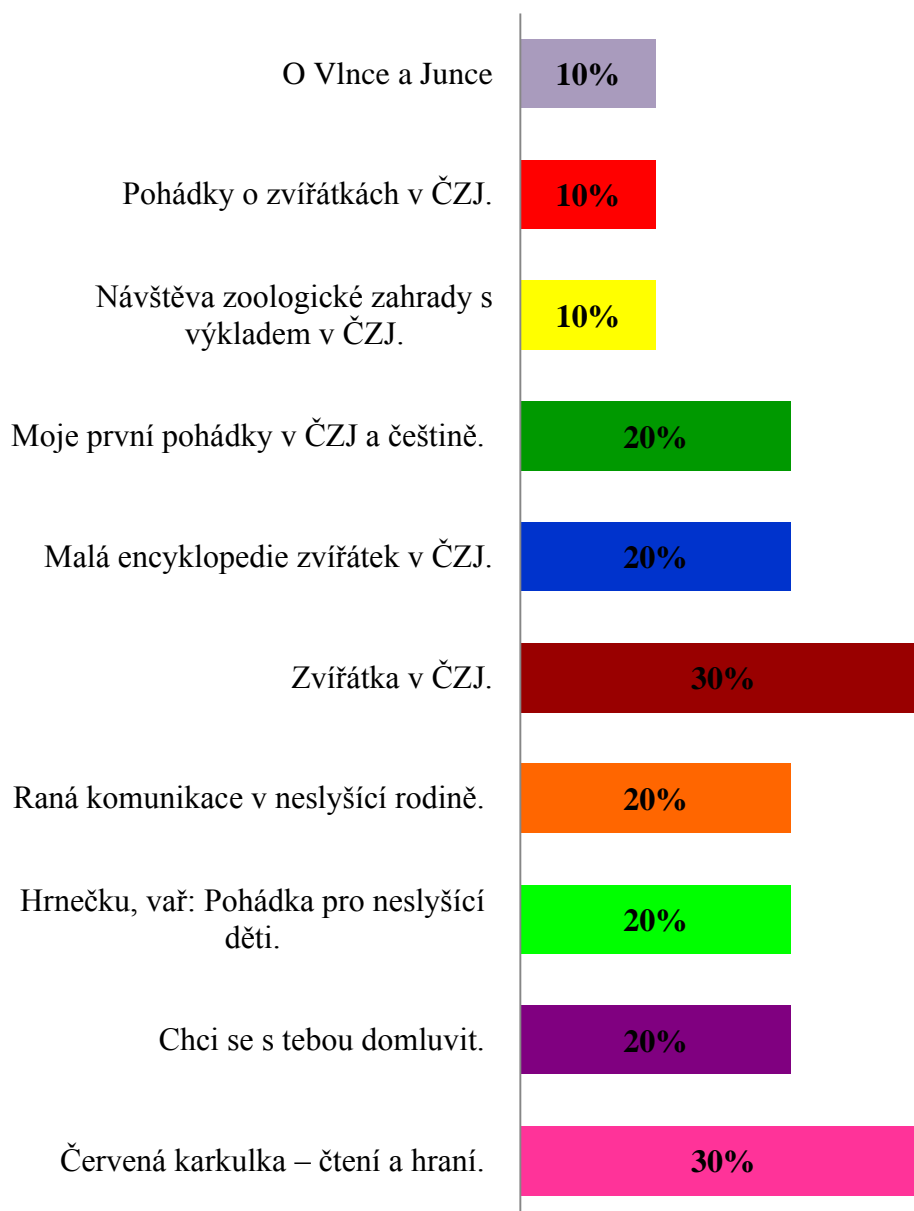
Další dva materiály, *Vizualizace prostoru a klasifikátory v ČZJ*, 2008 od L. Tikovské a R. Novákové a *Číslovky v ČZJ*, 2008 od H. Šebkové a R. Novákové, získali 50%. Obě DVD vznikla v rámci projektu realizovaného od roku 2008 - 2010 v ČKTZJ ke zkvalitnění studia tlumočnicků ČZJ. Materiály nejsou pouze pro tlumočníky, ale právě i lektory, studenty a další zájemce o ČZJ. Jsou velmi pěkně zpracovány, zahrnují teoretické znalosti a cvičení pro zopakování a upevnění si praktických dovedností. Je nutné však podotknout, že nejsou určeny pro úplné začátečníky. Další multimediální materiál dostal od lektorů čtyři hlasy, tedy 40%. Jedná se o *Slovosled a střídání rolí v ČZJ*, 2008 od L. Šúchové a R. Novákové. I tento materiál spadá do projektu ČKTZJ.

Dalších pět CD/DVD dosáhly 30%. Byly to tyto: *ČZJ pro pedagogy českých neslyšících. I., II., III.* od K. Peškové, které se zabývá především znakovou zásobou z oblasti školství, ale také obsahuje cvičení a pasáže vysvětlující problematiku ČZJ. Druhé CD se orientuje na nácvik gramatické struktury ČZJ. Další tři materiály pochází z již zmiňované dílny ČKTZJ, *Vizuální komunikace*, *Kultura neslyšících*, *Nepřímá pojmenování v ČZJ*. Poslední DVD je převážně více teoretické a informační než praktické, *Co všechno bychom měli vědět o ČZJ, o komunitě Neslyšících a její kultuře*. Dva následující materiály dosáhly 20%. Svým záměrem se od sebe naprosto odlišují. První se zaměřuje na nácvik PA, který je

pro komunikaci s osobami se SP klíčový. Autorem DVD je P. Vysuček *Prstová abeceda v ČZJ*, 2008. V druhém případě hovoříme o souboru čtyř CD, jejichž cíl spočívá v utvoření znakové zásoby prostřednictvím vtipu a zábavy, *Kurz znakové řeči*, 2002 – 2013. Poslední místo zaujímají dva materiály s konečným výsledkem 10%, tedy z celkového počtu jeden hlas. DVD od E. Vyorákové *Verše pro dvě ruce*, 2007 a DVD *Ve světě SP*, 2007 od J. Fenclové, J. Fencel a J. Rubeš.

I zde měli lektoři prostor k připsání dalších materiálů. Lektoři doplnili dané CD/DVD: *Základy společenské etiky pro neslyšící děti*, *Slovník české znakové řeči - 4 díly*, *Slovníky vybraných pojmů z oblasti historie, gastronomie a sportu*, *Čeština pro Neslyšící CD z Federace rodičů a přátel SP*, *Znakování ruku v ruce*, *Moravské varianty znaků 1 - 2 díl*, *Veselé čtení* od E. Suralové, M. Michalíkové, K. Ptáčkové.

Četnost používání CD a DVD pro děti a jejich rodiče

Graf č. 17: Vyhodnocení multimediálních materiálů pro děti a jejich rodiče

Poslední část věnující se multimediálním materiálům se svou obsahovou stránkou nejvíce přibližují dětem a jejich rodičům, ale také i dalším zájemcům. CD/DVD jsou vytvořeny poutavou a zábavnou formou pro nejmenší zájemce. Zpravidla kromě znakové zásoby obsahují i doprovodné hry. Tyto materiály mohou při výuce VMS sloužit jako doplněk ke zvýšení motivace, odpočinku či ověření porozumění znakového projevu. Pro děti a jejich rodiče je však poslání těchto materiálů stěžejní. Děti se při nich učí orientovat se ve světě Neslyšících a pomoci jim překonávat obtíže spojené s jejich postižením.

Celkově tyto materiály u lektorů nebyly příliš populární. Z deseti možných hlasů materiály získaly nejvíce tři hlasy, tedy 30%. Nelze tedy s určitostí říci, které CD/DVD jsou u lektorů nejvyhledávanější, jelikož se od sebe příliš procentuálně neliší. Dva materiály získaly výše uvedený nejvyšší počet procent. Jedná se o *Červenou karkulku*, 2004 od H. Burianové, A. Jurášové a *CD Zvířátka v ČZJ*, 2006 od L. Slížkové a P. Drozda. Pět CD/DVD dosáhlo 20% a tři pouhých 10%. Podrobnější informace viz graf č. 17 a podkapitola níže uvedená. Jak jsme se již zmiňovali na začátku této pasáže, je zcela zřejmé, že tento typ materiálu není pro lektory příliš vyhledáván.

6.4.3 Analýza vybraných publikací a materiálů využívaných v praxi lektorů

Veškeré publikace a materiály, které lektori v již ve výše zmiňovaném seznamu označili, jsme analyzovali. Cílem této dílčí podkapitoly je rozbor jedlových materiálů, zmapování jejich obsahu a poslání. Při sběru literatury a materiálů jsme se snažili, aby jich co nejvíce prošlo našimi rukami. Pokud jsme je nemohli v knihovnách nalézt, pracovali jsme s jejich recenzemi na internetových portálech.

Tištěné publikace a jiné materiály

- **BAREŠOVÁ, J. ŠMÍDOVÁ, M. 2000a. *Pracujeme s prstovou abecedou (soubor volných listů)*.**

Výše uvedená „publikace“ je složena ze čtyřiceti jedna volných karet PA. Karty mají formát A5. Jejich ústředním motivem jsou kreslené obrázky doplněné o znaky jednoruční PA. Překlad jednotlivých znaků ukrývá název obrázku. Autorem obrázků znaků je akademický malíř m. Lang, který jej upravil dle předlohy J. Žampach. Dané karty neslouží pouze ke školským účelům, ale také k domácí přípravě. (Barešová, Šmídková, 2000a)

Autorkami tohoto souboru pracovních listů jsou také autorkami pomůcky: *Učíme se prstovou abecedu*. Tyto obě DP lze vzájemně kombinovat a propojovat. Na přebalu jsou uvedeny nejrůznější aktivity a náměty činností. Autorky na úvod každé činnosti doporučují procvičení a uvolnění hybnosti prstů. Jednotlivé činnosti mají vzrůstající náročnost. Každá aktivita obsahuje název, potřebné pomůcky, popis práce a různé variace. Pro přiblížení si můžeme některé aktivity uvést, jedná se např. o činnosti s následujícími názvy: Na veverka, Skládání, Pexeso, Najdeme se? Co je (bylo) na obrázku? Autorky v rámci her zahrnují obě výše uvedené pomůcky, ale také např. sadu písmen české abecedy. (Barešová, Šmídková, 2000a)

- **BAREŠOVÁ, J. ŠMÍDOVÁ, M. 2000b. *Učíme se prstovou abecedu (sada znaků pro nácvik čtení).***

V úvodním listu autorky čtenáře seznamují, k čemu daná sada slouží a jak ji lze využít. Jedná se pomůcku sloužící k nácviku čtenářských dovedností. Celá sada je tvořena sedmi listy formátu A4, je v ní obsaženo 256 znaků. Hlavní část představuje konkrétní náměty činností k procvičování prstové abecedy. Jedná se o hry s písmeny: Doplnování, Na včelíčky, Nápodoba, Obkládačka, a následně o hry se slovy a prstovou abecedou: Doplnovačky, Rozsypaná slova, Na papouška, Doplnovačky (křížovky). (Barešová, Šmídková, 2000b)

- **FALTÍNOVÁ, R. c2008. *Osobní vlastní jména v českém znakovém jazyce.***

Tato publikace vznikla jako jeden z materiálů, které mají za cíl zkvalitnit výuku tlumočnicků ČZJ. Není určena jen pro tlumočníky, ale také pro lingvisty, studenty ČZJ a další zájemce o danou problematiku. Jak název knihy napovídá, hlavním tématem jsou jmenné znaky ČZJ. Úvodní část knihy je jazykovědně zaměřena. Hlavní část se zabývá vznikem, strukturou a způsobem zacházení se jmennými znaky v komunikaci a jejich tlumočení. Jmenné znaky nemají svou ustálenou podobu. Některé znaky mají svou neoficiální podobu.

V případě tlumočnickví těchto znaků je není příliš vhodné použít při oficiálních událostech. Je nutné se v nich umět orientovat. Autorka se ve větší míře věnuje klasifikaci jmenných tvarů z hlediska pěti kategorií, které obsahují další podkategorie. Celkově publikace pojímá 305 znaků, které jsou slovně popsány. Jejich provedení si však čtenář může procvičit v DVD, které je součástí knihy. Na závěr publikace se podrobněji vymezují vlastní jména, příjmení a přezdívky. Autorka své poznatky čerpá z anket, které byly určeny pro neslyšící. Popisuje důležitost jmenných znaků v kultuře Neslyšících, roli dědičnosti jmenných znaků v rodině, atd. (Šebková, 2011)

- **CHUCHMOVÁ, K. 2007. *SLABIKÁŘ pro žáky se sluchovým postižením.***

Tuto publikaci jsme do seznamu pro lektory zařadili z důvodu toho, že studenty vizuálně-motorických systémů obohacuje pro jejich studium a výuku. Nejedná se o klasickou učebnici věnující se např. ČZJ, ale s jeho prvky a znaky se můžeme setkat. Jedná se zde primárně o výuku čtení ČJ. Každá kapitola věnující se určité hlásce obsahuje krásné tematické obrázky a některá slova jsou znázorněna také prostřednictvím obrázků ČZJ, jejichž autorkou je J. Špačková. Obrázky nejsou doplněny o slovní komentář, ale součástí obrázků je znázorněn pohyb pomocí např. šipek. Pro někoho, kdo znak zná, je obrázek dostačující, nikoliv však pro začátečníka. Zadní strana desek učebnice je tvořena jednoruční českou PA.

Znaky této abecedy se objevují také v celém slabikáři jako doprovodný obrázek k jednotlivým hláskám. (Chuchmová, 2007)

- **MALÝ, M. KOUŘIL, J . POUL, J. 1990. *Obrázkový slovník 1 a – o. 1992. Obrázkový slovník 2 p – ž.***

Jedná se o slovník, který obsahuje 4 700 slov a 3 000 obrázků, utříděny do dvou oddílů. Slova byla vybírána do slovníku dle jejich četnosti a užívání v řeči. V potaz byla brána užitečnost a upotřebitelnost ve spontánní řeči. Slova jsou zájemcům o slovník předestřena a vysvětlena např. anekdota – je přesně vysvětlena a ukázaná na příkladu.

Druhý slovník je také pěkně ilustrovaný. Je primárně určen pro neslyšící žáky a žáky se zbytky sluchu. Je naprosto totožný se slovníkem předešlým. (Ticho.cz, literatura)

- **MRZÍLKOVÁ, E. OSTATKOVÁ, M. 1993. *Základy české znakové řeči I.***

Zde se jedná o první učebnici ČZŘ, která v našich podmínkách vznikla. Na začátku autorky stručně nastiňují průběh tvorby dané učebnice a popisu zájemcům její strukturu. Má pět lekcí, jednotlivá lekce zpravidla začíná úvodním slovem, popisy gramtických jevů, různá cvičení a v neposlední řadě ilustrace, obrázky znaků, a prostor pro poznámky. Než předeme k analýze lekcí, ještě bychom se chtěli zmínit o úvodních listech učebnice, které se věnují vysvětlení různých pozic rukou, prstové abecedě, číslovkám a to vše s konkrétní ukázkou.

První lekce se zaměřuje na osobní znaky, skladbou kladné věty v ČZŘ, a snimi související upozornění. Dále také obsahuje nové znaky např. sedět, student, jméno, apod. Druhá lekce své téma zasvětila přivlastňovacím zájmenům a formulaci otázky. Třetí lekce se zájemcům snaží osvětlit vyjádření záporu v ČZŘ. Čtvrtá lekce se zabývá rozkazovacími větami. Pátá lekce se žádným specifickým obsahem nezabývá, zde je prostor pro procvičení otázek, PA, číslovek, překladů vět a rozhovoru. Nedílnou součástí jsou také nové znaky typu: miminko, manžel, život, stát, nahledanou, dny v týdnu, apod. (Mrzílková, Ostatková, 1993)

- **2014. *Obrázkové kartičky se znaky pro neslyšící.***

Obrázkové kartičky jsou výborná pomůcka pro naučení a upevnění znakové zásoby. Jedná se o sadu černobílých obrázků, která obsahuje 240 kartiček ve formátu 12 × 10. Kartičky jsou tematicky zaměřeny např. na zvířata, dopravní prostředky, jídlo a nápoje, bydlení, povolání, atd. Jednotlivé kartičky mají dvě strany, první strana má reálný obrázek doplněn názvem, co představuje. Druhá strana je tvořena obrázkem znaku také z popisku.

Obrázky znaků jsou znázorněny lidskou osobou a pohyb rukou doplněn o směrové šipky. Kartičky nejsou určeny pro úplné laiky a začátečníky s ČZJ. Jsou dle autorů určeny především pro malé děti, jejich rodiče a vychovatele. (Obrázkové kartičky se znaky pro neslyšící, 2014)

- **2013. *Pexeso znaků z českého znakového jazyka. 2013.***

Tato DP vznikla díky iniciativě pracovníků České unie neslyšících. Jedná se o kreslené pestrobarevné pexeso, které je tvořeno třiadvaceti dvojicemi. Autorem obrázků je neslyšící výtvarník M. Trousil. V rámci desek je také krabička, kam je možné si vytvořené kartičky uschovat, aby se nepoztrácely. Obrázky znaků demonstrují osoby, kluk a dívka, a směrové šipky, které dopomáhají znázornění znaků. Jednotlivé obrázky znaků jsou bez slovního popisu. Pro ukázkou se jedná např. o následující slova: hlad, děkovat, vidět, ano, včera, sednout, kluk, zítra, atd. (Informační portál pro rodiče a přátelé sluchově postižených)

- **POTMĚŠIL, M. 1992. *Prstová abeceda.***

Tato publikace čtenáři poskytuje seznámení s PA a pěti lekcemi. Každá z nich se věnuje určitým hláskám. V úvodní části nám autor poskytuje náhled do historie demonstrováné obrázky. Také můžeme v publikaci naléznout ukázky PA v jiných zemích např. z Ameriky, Skotska, Dánska, atd. Dále je vysvětlena podstata a využití PA u nás. Nedílnou součástí knihy je také její názorná ukázk. Více jak polovina příručky se věnuje technice jejího použití. Jednotlivé lekce jsou složeny ze dvou částí. První část se zabývá popisem provedení jednotlivých hlásek a jejich demonstrací na obrázku a druhá část se zaměřuje na praktická cvičení. Jedná se především o aktivity propojené s hrou. Celá kniha je obohacena o přílohy v podobě pexesa a plánek pro výrobu hracích kostek, jež slouží k upevnění a procvičení prstové abecedy. (Potměšil, 1992)

- **PŮLPÁNOVÁ, L. 2006. *Dívej se, povídám ... (Texty od Neslyšících, pro Neslyšící, o Neslyšících).***

Celou publikaci můžeme pojímat jako soubor literárních textů, který je tvořen čtyřmi oddíly: Pohádky, Povídky, Básničky a Věci. Ke knize náleží také DVD. Autorka v úvodu knihy vysvětluje její název. Jedná se o publikaci, ve které v rámci Pohádek a povídek vystupují neslyšící a nedoslýchavé osoby. Hlavní hrdinové své okolí a informace z něj přijímají výhradně zrakem. Komunikují prostřednictvím znakového jazyka. Pro příklad můžeme uvést některé názvy pohádek: Pohádka o hluchém Honzovi, Pohádka o pejskovi a kočičce: Jak našli panenku, která se moc bála, atd. Názory odborníků na tuto vyprávění jsou

různá. Můžeme se setkat s kladnými poznatky, jež do popředí staví skutečnost, že čtenáři se musí ztotožnit s hlavní postavou. Záporné názory se dotýkají především nepřirozenosti a tzv. šroubovanosti daných příběhů. (Půlpánová, 2006)

Část věnující se básničkám (poezii) je reprezentována tvorbou studentů Střední pedagogické školy pro s SP v Hradci Králové, v rámci předmětu ČJ a literatura a mnohé další pocházejí z vlastní tvorby autorů. Úsek, který dostal název Věci, obsahuje texty, jejichž autory jsou jako v předchozím případě také studenti, ale tentokrát Střední zdravotnické školy v Berouně v rámci výše uvedeného předmětu. Další přispěvatelé byli také studenti oboru Čeština v komunikaci neslyšících na FF Univerzity Karlovy v Praze. Na první pohled se může zdát, že pro neslyšící lektory nejsou texty psané v ČJ příliš atraktivní, v přilehlém DVD jsou pohádky tlumočeny do ČZJ. Vypravěči jsou dospělé osoby, které ZJ používají jako svůj přirozený jazyk. Autorka se snaží reprezentací obou jazyků přilákat děti, žáky, studenty i dospělé osoby se SP k literatuře. (Půlpánová, 2006)

- **ROUČKOVÁ, J. 2006. *Cvičení a hry pro děti se sluchovým postižením.***

Podtitulek knihy „*Praktické návody a důležité informace*“ již podkřývá obsah. Primárně je publikace věnována rodičům a všem ostatním lidem, kteří se podílí na výchově a vzdělávání dětí se SP. Součástí knihy kromě praktických rad a návodů, kterými se budeme podrobněji věnovat až níže, se můžeme dočíst také o strastech a „radostech“ SP, metodách komunikace a principy práce s osobami se SP. Nedílnou součástí knihy je také vývojový přehled řeči a sluchu. (Roučková, 2006)

Více jak polovinu publikace tvoří hry a cvičení se zaměřením na zvuky, hlas, slova, rozvoj oromotoriky a zrakového vnímání, dechová cvičení a příprava na čtení. Je nutné také podotknout, že veškeré hry a cvičení jsou srozumitelně metodicky zpracovány. Hlavním motivem je hravá aktivita, která pramení z dětské přirozenosti. Nejčastěji se jedná o manipulaci s předměty, obrázky či hračkami. Náročnost her se úměrně zvyšuje s počtem demonstrovaných podnětů či vedením dané osoby. (Roučková, 2006)

Náměty pro dané cvičení autorka čerpala z logopedie a inspirovala se od pedagogů SP dětí, žáků a studentů. K posledním kapitolám patří psaní deníku a příprava na MŠ. Činnosti jsou určeny dětem cca od tří do pěti let, ale musí se brát v úvahu individualita každého dítěte, takže toto věkové ohraničení nebereme jako konečné. (Roučková, 2006)

- **RŮŽIČKOVÁ, M. 2000. *Než půjdeme do školy: základy českého znakové řeči pro děti předškolního věku, společná učebnice pro děti, jejich rodiče, vychovatele a učitele.***

Tato publikace představuje volné pokračování knihy: *Učíme se českou znakovou řeč*. Autorka v úvodní stati vyslovuje myšlenku týkající se velké náročnosti učebnice, s čímž do jisté míry sama souhlasí. Učebnice je určena ústředně pro rodiče dětí se SP a je na nich, co a jak svým dětem chtějí předat. Dále autorka poukazuje na nutnost své dovednosti a znalosti konzultovat s někým, kdo znakovou řeč (jazyk) ovládá, stýkat se s uživateli ČZJ. Kniha obsahuje dalších sedm set znaků rozdělených do určitých témat. Tento „druhý“ díl je uspořádán zcela stejným způsobem jako kniha předešlá. Jsou tu však menší rozdíly, které si následně uvedeme. V teoretické části čtenáři mohou nabít nové poznatky a informace z oblasti řečového vývoje, vstupu do výchovy dětí s SP. Větší část je věnována celostnímu přístupu k osobnosti dítěte – výchova k tvořivosti a návodu, jak s danou učebnicí dále pracovat. (Růžičková, 2000)

Tak, jak tomu bylo v předešlé učebnici, i zde je každá kapitola uvedena tematickým obrázkem a úvodním slovem, co bude obsahem dané kapitoly. Nedílnou součástí jsou také obrázky znaků doplněné o šipky, směry a k nim doprovodný text, jež čtenářům osvětluje způsob provedení znaku, a obrázek, co znak znázorňuje. Na konci kapitoly jsou cvičení pro rodiče a děti, kde se cvičí nejen znaková zásoba, ale také větné vyjádření a překlady textů. Cvičení jsou rozdělena. V porovnání s předchozí učebnicí jsou tato cvičení rozsáhlejší a podrobnější, ale v tomto díle chybí závěrečný slovníček. Některé kapitoly dále obsahují ukázky dětské kresby např. stromu, květiny, auta, apod. (Růžičková, 2000)

Učebnice je tvořena opět jednadvaceti kapitolami: Rodina - rodinné slavnosti, Jídlo, Domácí zařízení - domácí práce, Zábavy a koníčky, Tělo - péče o tělo, U lékaře - u zubaře, Doprava ve městě, V restauraci - v bufetu, supermarketu - služby, Pošta - úspory, Na výletě - v divadle, v cirkusu, na pouti. Dny v týdnu, Chování a myšlení, Lidské vlastnosti a city, Svátky - roční období - den, týden, měsíc, rok, Jaro – v zahradě, v parku, Léto – na koupališti, u moře. Letní sporty, Podzim - v zahradě, v kuchyni, Zima – na horách, doma, zimní sporty, Škola - příprava na školu. (Růžičková, 2000)

- **RŮŽIČKOVÁ, M. 2012. *Učíme se českou znakovou řeč: společná učebnice pro děti předškolního věku a jejich rodiče.***

Tato publikace je určena především pro rodiče dětí se SP, které potřebují nástroj komunikace proto, aby mohli obstát v dnešním světě, tedy jak sama autorka uvádí ZČ.

Autorka publikace používá termín řeč, který již dnes chápeme trochu odlišně, ale budeme respektovat označení autora. V úvodu je čtenářům umožněno krátce nahlédnout do historie ZJ, následně jsou obeznámeni, jaký je rozdíl mezi znakovanou češtinou a ČZJ. Další větší kapitola je věnována výrazovými prostředky a to manuálními: Postavením rukou, pohyby rukou a lokalizací znaku, a nemanuálními prostředky, kam spadá mimika a gestikulace. Další kapitoly v teoretické části práce jsou zasvěceny soustavou znaků a PA s její praktickou ukázkou na celou stránku, osvojování jazyka a pokyny, jak dále s touto učebnicí nakládat. (Růžičková, 2012)

Kniha je tvořena jednadvaceti kapitolami, probírající určitá témata: Základní pokyny, Rodina, Co chceš dělat?, Dopravní prostředky. Hračky. Vlastní jména, V koupelně. Části lidského těla. Co jíme? Co pijeme? Snídaně. Oběd. Večeře, Den a noc. Pozdravy, Počasí, Oblečení. Nákupy, Zdraví – nemoc, Dětská hřiště, Dům, Kuchyň. Práce v domácnosti. Čím topíme. Ovoce a zelenina. Zahrada, Zvířata. V zoo, Les, Malujeme, tvoříme. Barvy, Televize, Město. Vesnice a V mateřské škole. Každá lekce má svou barvu. Úvodní obrázek vztahující se k probíranému tématu, obrázky jednotlivých znaků, které jsou obohaceny o krátký komentář, jež čtenářům má dopomoci znak zrealizovat. Aby lekce byly, co možná nejvíce konkrétní, jsou k jednotlivým znakům také připojeny doprovodné kreslené obrázky. Na konci každé kapitolky je zhruba stránka a půl vyhrazena výkladu látky, cvičením pro rodiče, cvičením pro děti a v neposlední řadě zde také nechybí slovníček znaků. Toto třetí vydání je na konci celé publikace doplněno o pexeso, které obsahuje dvacet dvojic, dvojice jsou tvořeny jedním konkrétním obrázkem a obrázkem znaku. (Růžičková, 2012)

- **RŮŽIČKOVÁ, M. 2001. *Znakování pro každý den: základní konverzace v českém znakovém jazyce.***

Tato příručka slouží k osvojení základních pojmů a vět. V učebnici je víc než tisíc znaků rozdělených do dvanácti dílčích kapitol. Autorka v úvodu čtenáře nabádá, že se nejedná o knihu pro samostudium. Je nutné vše konzultovat s pedagogem. Znaky je potřebné vidět a posléze je znakovat sám. Také autorka nabádá studenty, aby měli na paměti, že ČZJ je jako každý jazyk. Lidé musí vynaložit píli, vytrvalost při jeho studiu a udržovat kontakt s nejlépe s Neslyšícími. Teoretická část práce je zčásti totožná s publikací *Učíme se českou znakovou řeč*. Jedná se hlavně o kapitoly týkající se historie ZJ, rozdílů mezi ČZJ neslyšících a ZČ, výrazových prostředků ČZJ a soustavy znaků také souhlasí. Oddíl zaměřený na PA je obohacen o ukázkou obouruční i jednoruční PA. Velmi pečlivě a podrobně je zpracovaná kapitola zabírající se gramatikou: rody podstatných jmen, názvy osob, množnými čísly,

zdrobněliny, znaky pro slovesa, slovesnými časy, záporny, slovesné vidy, stupňování přídavných jmen a příslovčí, zájmena, složení věty a spojky A, I. (Růžičková, 2001)

V případě této publikace se jedná o odlišné uspořádání kapitol než v předchozích knihách autorky. V jednotlivých lekcích se trénuje souvislý znakový projev. Čtenářům jsou opět jednotlivé znaky představeny prostřednictvím obrázků znaků, které jsou však seřazeny do vět. Pod větami je vždy seznam slovíček s podrobnějším popsáním a jejich způsobem provedení. Kapitoly jsou tematicky zaměřeny: Společenský styk, Rodina, komunikace v rodině, Bydlení, činnosti v domácnosti, Nakupování – oblečení – čísla - barvy, Volný čas a sport, Jídlo a restaurace, Cestování, Časové údaje - počasí, Příroda - zvířata, Zdraví, nemoc a léčení, Nehoda - záchranná služba, Povolání – zaměstnání - politika, úřady. (Růžičková, 2001)

- **STRNADOVÁ, V. 2008b. *Specifické neverbální projevy neslyšících lidí.***

Publikace vznikla v rámci projektu zaměřeného na vytvoření kvalitních materiálů pro výuku tlumočnicků ČZJ. Hlavním účelem knihy bylo popsat rozdíly v neverbálních projevech slyšících a neslyšících osob. Tyto rozdíly pramení především ve způsobu vnímání okolního světa bez sluchu. Každá kapitola v úvodu popisuje neverbální vyjádření slyšících osob obecně prostřednictvím komparace z různých zdrojů. Na tuto část volně navazuje jedinečná část, která se věnuje specifickým projevům neslyšících. Autorka se věnuje v první řadě těm projevům, které jsou v rámci komunikace neslyšících nejdůležitější. (Strnadová, 2008b)

V úvodu se autorka zabývá neverbální komunikací z obecného hlediska, formami, vztahy verbální a neverbální komunikace, vnímáním a interpretací neverbálních signálů. Kapitoly publikace, které jsou zasvěceny přímo na mimoslovní projevy neslyšících, se věnují následujícím tématům: neverbální komunikace, pohledy, mimika, gesta, dotyky, komunikační vzdálenost, vzájemné pozice při komunikaci. Publikace je dále doplněna o obrazový materiál, který čtenáři dokáže lépe upřesnit projevy neslyšících. Některé obrázky porovnávají neverbální projevy slyšících a neslyšících osob. Tato kniha slouží jako pomoc pro slyšící osoby, které mají s komunikací a osobním stykem s neslyšícími málo zkušeností. (Strnadová, 2008b)

Multimediální materiály

- **BURIANOVÁ, JURÁŠOVÁ. 2004. *Červená karkulka čtení a hraní.***

Jedná se výukový program určený pro neslyšící děti. Toto CD vzniklo na půdě Divadelní fakulty JAMU v Brně, v rámci oboru Výchovná dramatika. Součástí obalu CD je také celý text pohádky v českém a v anglickém jazyce. Program je rozdělen na tři části: Pohádka o Červené karkulce v ČZJ a Pohádka o Červené karkulce v ČZJ s českým překladem. Pohádku vypráví Jurášová Anna, která je tematicky oblečená do kostýmu Červené karkulky. S vypravěčem se střídají tematické obrázky, které dokreslují a zpřesňují představy o ději pohádky. Poslední část CD tvoří čtyři hry: puzzle, skládání pohádky dle obrázků, přiřazování obrázků ke slovům, vybírání, co do pohádky nepatří, a pexeso. Před spuštěním každé hry je otázka, na kterou je nutné odpovědět, aby program dítě pustilo v programu dál. CD je tvořeno zábavnou a poutavou formou pro jeho uživatele. Jurášová pohádku vypráví s přiměřenou rychlostí. Střídání vypravěče a doprovodného obrazového materiálu je také dostatečná. (Burianová, Jurášová, 2004)

- **2014. *Co všechno nevíme a měli bychom vědět o českém znakovém jazyce, komunitě český Neslyšících a její kultuře.***

Toto DVD představuje výsledek semestrální práce studentů Filosofické fakulty Kalovy univerzity v Praze, studující obor: Čeština v komunikaci neslyšících. Materiál tvoří otázky a odpovědi dotýkající se těchto oblastí: terminologie zabývající se ČZJ, nastiňuje problematiku tlumočnictví a kompenzačních pomůcek, zájemcům přibližuje každodenní život neslyšících a jejich kulturu, osobní a citové otázky. V neposlední řadě objasňuje vztah neslyšících k majoritnímu jazyku, odezírání a písemní podobě ČJ. Celé DVD má dva jazyky, česky a znakový. (Ústav jazyků a komunikace neslyšících)

- **FENCLOVÁ, J. FENCL, J. RUBĚŠ, J. c2007. *Ve světě sluchového postižení - zdravotnictví bez bariér.***

Autoři vytvořili komplet dvou DVD. Sada upozorňuje a osvětluje komunikační obtíže, se kterými se potýkají osoby se SP ve zdravotnickém prostředí. Prvním DVD tvoří zkušenosti neslyšících maminek, psychologek, zdravotnického personálu a tlumočnicků ČZJ. Všichni zúčastnění se participovali na projektu, jehož cílem bylo zlepšení situace a vzájemné komunikace mezi neslyšícími maminkami a zdravotnickým personálem.

Druhé DVD tvoří filmovou ukázkou, jejímž obsahem je příjem neslyšící maminky do porodnice. Je zde kladen důraz na plnohodnotnou komunikaci personálu a pacientky prostřednictvím ČZJ. Také je zde představena postava tlumočnicka ČZJ, jeho účast a role při porodu pacientky. Film nezobrazuje pouze samotný porod, ale pojímá celou péči, o pacientku až po propuštění z porodnice. (Informační portál pro rodiče a přátelé sluchově postižených)

- **JAMBOROVÁ, E. SMOLÍKOVÁ, J KOSIECOVÁ, M. A KOL. 2008. *Vizuální komunikace – praktická cvičení.***

Toto DVD pochází z prostředí ČKTZJ v rámci projektu zaměřeného na zkvalitnění vzdělávání budoucích tlumočnicků. Jako ostatní DVD tvoření touto organizací, v úvodu autorky představují obsah daného multimediálního materiálu. Dále obsahuje metodická doporučení, jak v rámci nácviku postupovat. Ústřední částí jsou praktická cvičení, které slouží k nácviku a procvičování si dovedností. Závěr materiálu je věnován autorkám. Bohužel jsme neměli možnost DVD podrobně projít a prozkoumat, protože dané DVD mělo technické problémy při spuštění. (Jamborová, Smolíková, Kosiecová, 2008)

- **KOL. AUTORŮ. 2013. *DVD Chci se s tebou domluvit. Raná komunikace s dětmi se sluchovým a kombinovaným postižením se zaměřením na český znakový jazyk a mluvenou řeč doprovázenou znaky.***

Jedná se o multimediální materiál určený především pro slyšící rodiče, který slouží jako pomoc při nejranější komunikaci s jejich neslyšícím, nedoslýchavým dítětem či dítětem s kombinovaným postižením. Toto DVD plní funkci průvodce. Na materiálu pracovalo několik odborníků z oblasti lingvistiky a ČZJ. Koordinátorkou celého projektu byla J. Motejzníková. (Kolektiv autorů, 2013)

Vše je uspořádáno do tří částí. První část je tvořena slovníkem: ČJ – ČZJ. Jedná se o ústřední část DVD. Obsahuje přes tisíc znaků, které jsou rozděleny do tematických částí: Rodina, Další lidé, Zájmena, Přídavná jména, Příslovce, Slovesa, Jídlo, Oblečení, Předměty, Části těla, Zdraví a nemoci, Zvířata, Venku, Dopravní prostředky, Části bytu a domu, Hračky, Pohádky, Tázací výrazy, Počasí, Čas, Barvy, Tvary, Čísla a Ostatní. Znaky prezentují neslyšící figuranti. (Kolektiv autorů, 2013)

Druhá část DVD se nazývá: Jak skládat znaky. Tato část má být rodičům oporou a inspirací při tvorbě vět. Opět, stejně jako v předešlé části, má i tento oddíl své náměty: Rodina, Péče o dítě, Hrajeme si, Co máme doma? a Co vidíme venku? Náměty obsahují

cca dvacet a více ukázkových vět, které vychází ze slovníkové části DVD. Poslední část představuje osm ukázek komunikačních situací v rodinách. (Kolektiv autorů, 2013)

- **KOL. AUTORŮ. 2009. *Hrnečku, vař: Pohádka pro neslyšící děti.***

DVD pohádka je zpracována na motivy pohádky od Karla Jaromíra Erbena. Obal DVD je obohacen o celý text pohádky v českém jazyce. Úvodní stranu DVD tvoří sedm džbánek/hrnečků, první a poslední hrneček představuje představení a závěr pohádky, druhý až šestý hrneček samotný děj pohádky, která časově trvá cca 10min. Osoba, jež chce pohádku zhlédnout, má možnost si zvolit doprovodné zvuky či titulky. Pohádku vypráví a zároveň v ní také hraje Anna Jurášová. Vystupují v ní tři postavy: chudá vdova, její dcera, stará paní a vypravěč. Pozadí pohádkového příběhu se odehrává na pozadí kreslených obrázků. Rychlost vyprávěného příběhu je úměrná dětskému věku. (Kolektiv autorů, 2009)

- **KOSINOVÁ, B. POLÁKOVÁ, L. POLÁKOVÁ, S. c2008. *O Vlnce a Julce - pohádka v českém znakovém jazyce.***

DVD ztvárňuje pohádku. Na úvod je představen projekt, díky kterému vznikla. Následně je objasňována situace dětí a pohádek. Dále je pečlivě metodicky popsáno, jak se má s danou pohádkou pracovat. Objasňuje různé typy, jak s DVD pracovat. Pohádka je krátká a má velmi nepravděpodobný děj. Není primárně určeno pouze pro neslyšící děti a jejich rodiče, ale také tlumočníky ČZJ, kteří si své dovednosti mohou procvičovat. Pohádka trvá cca 10 min. Jedná se o netradiční pohádku, kde hlavní hrdinky jsou dvě malé holčičky Vlnka a Junka. Pohádka začíná omylem dvou vran, které vyměnily dvě miminka. Jedno dítě skončilo v rybářské rodině a druhé v podmořském světě, kde nikdo nemluvil, pouze se tam ukazovalo. Celá zápleтка spočívá ve skamarádění dvou holčiček. Cílem a hlavním motivem pohádky je, jak v závěru také sám vypravěč uvádí, nutné se dokázat dorozumět a porozumět si, i když každý pocházíme z různých světů. (Kosinová, Poláková, Poláková, 2008)

- **UNIE NESLYŠÍCÍCH BRNO. 2002 – 2013. *Kurz české znakové řeči.***

Již název tohoto interaktivního souboru čtyř CD naznačuje obsah daného kurzu. Autoři těchto DP reagovali na situaci, kdy se do té doby vyučoval ČZJ pouze z knih. Pro studenty bylo obtížné představit si, jak se má daný znak zrealizovat tak, aby byl správně provedený. Dané CD nejsou určeny striktně jen pro neslyšící, ale pro všechny její zájemce. Figuranty v tomto rozsáhlém projektu znázorňují nikoliv Neslyšící, ale populárně známé osobnosti např. Bolek Polívka, Zdeněk Lábus, Pavel Zedníček, Václav Havel, Jiřina

Bohdalová, atd. Dále na projektu spolupracovala četná divadla, např. divadlo Sklep, divadlo Neslyšícím, atd. Také bychom chtěli podotknout, že všechna CD mají svou verzi i v anglickém jazyce. (Unie neslyšících Brno)

První CD je tvořeno pěti lekcemi. V každé lekci je figurantem určitá známá osobnost. První lekce se zaměřuje na praktickou ukázkou PA, jednoruční i obouruční. Obsahem dalších lekcí pro větší přesnost a ucelenost jsou: pozdravy, otázky a barvy, čas, dny, měsíce, zdraví, číslovky (0-10, desítky a stovky). Poslední lekce tohoto dílu kontroluje nabyté dovednosti a vědomosti prostřednictvím základního testu, znaků a dialogů (Setkání, Ve škole a U lékaře). (Unie neslyšících Brno, 1. CD)

Druhý díl CD pokračuje dál v nabývání znakové zásoby, uspořádání a prezentace znaků je stejná jako v předešlém díle. V rámci tohoto dílu se probírají témata: rodina, domov, vybavení a nábytek, vzhled, oblečení, zvířata, jídlo a pití, ovoce a zelenina, emoce a zápor. Součástí daného CD jsou také dialogy: pozvání, oběd a nákup, a zásady komunikace s neslyšícími. (Unie neslyšících Brno, 2. CD)

Třetí díl CD bylo vytvořeno v roce 2004. Svým studentům nabízí nová témata k osvojování znaků: sport, doprava, čas, prázdniny, města, státy, světadíly, spojky, předložky, kalendář a minulost. K procvičení a zkontrolování svých dovedností jsou zde dialogy: gól, dovolená, úklid a test. Tento díl je obohacen o výklad základních pojmů ze zákona o znakovém jazyce. (Unie neslyšících Brno, 3. CD)

Čtvrtý díl CD je prozatím poslední část multimediálního kurzu. Témata v tomto díle jsou následující: profese, zaměstnání, služby, škola, předměty a inventář, politika, na úřadě a slovesa. Jako velké lákadlo tohoto dílu je figurant v podobě Václava Havla. Studenti zde mají opět možnost kontroly v dialozích a testu. (Unie neslyšících Brno, 4. CD)

- **LANGER, J. PTÁČEK, V. DVOŘÁK, K. 2005. *Znaková zásoba českého znakového jazyka k rozšiřujícímu studiu surdopedie se zaměřením na znakový jazyk. (4 díly).***

Sada výukových materiálů je určena pro studenty, kteří se ve svém studiu zaměřují na výběrovou speciálně pedagogickou disciplínu, surdopedii. Sada zahrnuje dohromady padesát sedm témat. První CD obsahuje tyto témata: jednoruční a obouruční PA, pozdravy, zájmena, osobní a příbuzenské vztahy, slovesa 1, barvy, čas, číslovky, lidské tělo, oblečení, tázací výrazy, bydlení, slovesa 2, stravování, míry – váhy a město. Druhé CD se zabývá následujícími kapitolami: protiklady, cestování, dopravní prostředky, zvířata 1, slovesa 3, záliby, počasí, slovesa 4, příslovce, svátky, povolání, předložky a spojky, škola, sport 1,

zařízení bytu, stravování 2, obchod – trh, slovesa 5. Třetí CD se ve výuce znakové zásoby věnuje tématům: Věci denní potřeby, protiklady 2, povolání 2, pošta, láska, lidské vlastnosti, slovesa 6, přídavná jména, vyjadřování emocí, příslovce a konverzace, zvířata 2, životní potřeby, slovesa 7, míry – jednotky – tvary, obřady a slavnosti, pracovní pomůcky a materiály, kultura a soud. Čtvrté CD, co se týče témat, je nejméně obsáhlé, ale trůfáme si tvrdit, že zahrnuje jedny z nejobtížnějších témat: zdravotnictví, města ČR, státy světa, sport 2. Počet jednotlivých znaků v kapitolách je různý, vše závisí na tématu. Poslední kapitola, číslo padesát osm, která je součástí čtvrtého CD, se věnuje závěrečnému opakování znakové zásoby v příbězích. Figurant znakové zásoby je V. Ptáček. Jeho znakový projev je na šedém pozadí dobře viditelný. Pohledy na jednotlivé znaky jsou čelní a boční. Video jednotlivých znaků lze opětovně přehrávat a zpomalovat. K CD také náleží seznam znaků a příběhy převyprávěné v ČJ. (Langer, Ptáček, Dvořák, 2005)

- **2007. *Malá encyklopedie zvířátek v českém znakovém jazyce.***

Můžeme říci, že toto CD vzniklo jako třetí v pořadí, které pochází z půdy Filosofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Na jeho tvorbě se podíleli neslyšící a slyšící studenti z oboru: Čeština v komunikaci neslyšících. Jak název CD napovídá, jedná se o malou encyklopedii. Studenti se zaměřili na sedm domácích zvířat: pes, kočka, papoušek, morče, rybičky, had a kůň. Myslivečková (2008) se domnívá, že na volbě zvířat má podíl fakt, že daná zvířata lze chovat doma, v rodinném domě, ale také v bytě. Musíme však upozornit na výjimku v podobě koně, se kterým se však také děti mohou snadno setkat, např. v jízdárnách, atd. (Myslivečková, 2008a)

CD je rozděleno do dílčích kapitol. Děti a jiní zájemci se mohou podrobněji dočíst, jaké všechny informace se budou moci dozvědět. Každá kapitola je zasvěcena jednomu zvířeti. Kapitoly jsou dále členěny do šesti částí, které se zabývají různými poznatky týkající se péče o dané zvíře, o jeho pelíšek, stravu, atd. V daných kapitolách je obsažena navíc pasáž, kde se dané zvíře (figurant hrající zvíře) představuje v rozhovoru s dítětem. Nedílnou součástí jsou také básničky, které však nejsou přeloženy do ČZJ, a „hry“ Dané slovo dáváme do uvozovek z důvodu, že si nejsme zcela jisti, zda se jedná o hru v pravém slova smyslu. Spíše jde o zkontrolování porozumění na vyprávění v ČZJ a zapamatování si některých informací. Veškeré znaky jsou využity v CD v překladovém slovníku ČZ/ČZJ. (Myslivečková, 2008a)

- **2010. *Moje první pohádky v českém znakovém jazyce a češtině.***

Toto výukové CD vzniklo v rukách studentů na půdě Filozofické fakulty Karlovy Univerzity. CD bylo vytvořeno jako semestrální práce v rámci předmětu Dramatická výchova pro neslyšící. Výukový materiál je určen pro malé neslyšící děti. Hlavním záměrem bylo dětem zprostředkovat pohádkové příběhy pro ně v žádoucí komunikační formě, s ohledem na respektování jejich způsobu nazírání na svět. CD obsahuje šest pohádek: Boudo! Boudo! Hrnečku, vař, O perníkové chaloupce, O princezně na hráčku, O Šípkové Růžence, Slon a mravence. Dílčí pohádky mají své kapitoly a tematické a motivační obrázky. (Ústav jazyků a komunikace neslyšících)

- **MOTEJZÍKOVÁ, J. 2007. *DVD Raná komunikace v neslyšící rodině.***

Na úvod autoři osvětlují skutečnost stresové situace slyšících rodičů v případě narození neslyšícího potomka. Dále kladou důraz na plnohodnotnou komunikaci, kterou je nutné dětem poskytnout co možná nejdříve. DVD je ústředně určeno pro slyšící rodiče neslyšících dětí, ale také neslyšící rodiče, kteří se chtějí utvrdit ve shodnosti svých postupů s neslyšícím dítětem. Na začátku jsou rodiče seznámeni se strukturou, způsobem přecházení z jedné kapitoly do druhé, ovládání videoukázek, atd. Klíčové jsou videoukázky neslyšících rodičů s neslyšícími dětmi. Autoři tyto ukázky zvolili záměrně, nejpřirozenější pro neslyšící dítě je, když se narodí do neslyšící rodiny. Tito rodiče většinou vědí, jak dítě vnímá svět a jak je nutné postupovat při předávání informací. (Jungwirthová, 2008)

Nyní bychom se zaměřili podrobněji na obsah ukázek. Ty objasňují různé postupy, proč je právě tento zvolený nejlepší a nejvhodnější, co bylo záměrem ukázky a co je stěžejní. V ukázkách jsou také slovníčky, které shrnují základní znaky použité ve videoukázce. Dále je kladen důraz na základní aspekty komunikace, např. způsob navázání komunikace, rozvoj zrakového vnímání. Rodiče jsou seznámeni se strategiemi, jak přizpůsobit svůj projev dítěti, jak upoutat jeho pozornost na sebe a následně na věc, o které si povídají. Rodiče v DVD mohou nalézt prospěšné rady pro výchovu svých dětí v období raného věku. (Informační portál pro rodiče a přátelé sluchově postižených)

- **2011. *Multimediální cvičebnice pro předmět Český znakový jazyk.***

Daný materiál vznikl v prostředí Filozofické fakulty, Karlovy univerzity v Praze. Hlavním účel dané učebnice představoval pomůcky pro učitele působící v kurzech ČZJ. Materiál má dvě části, první se zaměřuje na výklad a cvičení gramatiky ČZJ. Jedná se např. o způsobech produkce negace, nácviku slovosledu, atd. Obsahuje třicet kapitol, ty mají

zpravidla stejnou strukturu, motivační text na úvod, nová slovíčka (znaky), gramatická část a cvičení sloužící k upevnění si poznatků. Figurati DVD jsou vždy rodilý mluvčí. Druhá část se věnuje literárním formám ČZJ, pro upřesnění to jsou básně, poezie, atd.) (Maršálková, 2012. Ústav jazyků a komunikace neslyšících)

- **2010. *Návštěva zoologické zahrady s výkladem v českém znakovém jazyce.***

Jako předešlé materiály, i tento pochází z dílny studentů oboru: Čeština v komunikaci neslyšících, Filosofické fakulty Karlovy univerzy v Praze. Toto CD vzniklo v rámci specializační tlumočnické přípravy. Nad celým průběhem projektu dohlížela Mgr. Dingová. Materiál byl prvotně vytvořen pro nejmenší neslyšící děti v pro ně nepřirozenější formě, tedy v ČZJ. Inspirace při tvorbě CD jim byla pražská zoologická zahrada. Cílem programu je dětem přiblížit a seznámit je s nejrůznějšími zvířaty, které mohou v zoologické zahradě potkat. CD má atraktivní podobu, děti se dozví nejrůznější informace např. o tygrovi, anakondě, hrochovi, slonovi, atd. (Ústav jazyků a komunikace neslyšících)

- **NOVÁKOVÁ, R. 2008a. *Nepřímá pojmenování v českém znakovém jazyce.***

Toto DVD vzniklo v rámci projektu realizovaného ČKTZJ. Cílem autorů bylo vytvořit materiál, který se tímto tématem zabýval nepřímými pojmenováními. Nedílnou součástí DVD jsou metodická doporučení a úvod do problematiky. Výukový program je rozdělen na dvě části, teoretickou a praktickou. Teorie se věnuje osvětlení výše uvedeného tématu. Autorka sbírala nejrůznější nepřímá pojmenování, která získala vlastním pozorováním a analýzou komunikace neslyšících, a konkrétně je v DVD uvedla. (Nováková, 2008a)

Teoretická část má dále několik podčástí, např. nepřímá pojmenování v ČJ a v ČZJ. Dále se zabývá problematikou odlišnosti daných pojmenování v mluveném jazyce a ČZJ. Odpovídá na otázku, kdo je uživatelem. Vysvětluje pojmy interkulturní versus intrakulturní komunikace, tedy jak a proč neslyšící osoby upravují svůj projev, pokud komunikují se slyšícími osobami. Poslední část této oblasti tvoří seznam nejpoužívanější nepřímých pojmenování v ČZJ. Praktická část DVD tvoří čtyři cvičení, které slouží k lepšímu pochopení a ucelení. Cvičení jsou rozsáhlá a velmi pěkně rozpracovaná. (Nováková, 2008a)

- **NOVÁKOVÁ, R. 2008b. *Neslyšící jako jazyková a kulturní menšina.***

Jak název napovídá, DVD se zabývá kulturou Neslyšících. Představuje Neslyšící jako jazykovou a kulturní menšinu s vlastním jazykem. Autorka zde vysvětluje problematiku neslyšících s tzv. malým a velkým N a kdo může být členem této kulturní menšiny. Hlavní

část se věnuje popsáním a nastíněním Neslyšících. Autorky se zabývají kulturními odlišnostmi Neslyšících a slyšících osob, pohledům na komunikaci Neslyšící a členstvím v menšině a přístupy většinové společnosti k menšině Neslyšících. Další část se věnuje příběhům, úkolům a hrami. Pro podrobnější upřesnění uvedeme např. příběh o ptácích, Můj kamarád neslyšící, Moje sestra neslyšící. Z her se jedná např. o Živý slovník, Moje jméno, Moje rodina, Semafor, Vypravěč, kalendář, atd. (Nováková, 2008b)

- **PEŠKOVÁ, K. A KOLEKTIV AUTORŮ. *Český znakový jazyk pro pedagogy českých neslyšících. I. II. III.***

Tato multimediální učebnice je složena ze tří částí, je určena především pro zaměstnance školy určené pro děti, žáky a studenty se SP, ale také pro jejich vychovatele a tlumočníky ČZJ. Tematicky se DVD věnuje škole a školnímu prostředí. Vzniklo díky projektu OPPA Brána k jazykům. Záměr celého projektu bylo podpoření funkční gramotnosti u dětí, žáků a studentů se SP a zvýšení profesních vědomostí, znalostí a dovedností v edukaci ČZJ.

První část DVD se zaměřuje na slovní zásobu, která je ucelena do sedmi lekcí. Každá lekce se zabývá určitými tématy: Organizace školního roku, Lidé ve škole, Školní předměty, Školné potřeby, Život ve škole, Budova školy a Vysvědčení. Lekce obsahuje úvodní slovo, ke kterému je připojeno deset cvičení, jež hodnotí porozumění. Součástí lekce jsou také titulky, slovník a gramatika, která se věnuje vyjádřením prostoru, mnohosti a času, slovosledem a výstavbou textů. (Pešková a kolektiv autorů)

Druhá část DVD se zabývá školními situacemi. Cílem této části je pomoci obzvláště slyšícím pedagogům a dalším osobám, jež se zabývají vzděláváním neslyšících dětí, se správně jazykově vyjadřovat v ČZJ. Tak jako v předchozí části tak i tato obsahuje sedm lekcí: Začátek vyučování, Průběh a konec vyučování, Zkoušení, testy, hodnocení, Přestávky, svačina, dozor v jídelně, Další školní aktivity, Učitel s rodiči a kolegy, Rodinný život a volný čas dětí. Díl gramatiky českého znakového jazyka byl nahrazen strukturou českého znakového jazyka: Znakový jazyk versus pantomima, Fonémy, Komponenty znaku, Klasifikátory, Využití prostoru, Co učitel (ne)vidí? Cvičení porozumění jsou koncipovány odlišně než v první části DVD. Zde si jedinci sami vyzkouší přeložit do ČZJ pomocí webkamery věty a své znakování si mohou následně zkontrolovat či porovnat. (Pešková a kolektiv autorů)

Třetí část DVD se zabývá školními předměty, které jsou zpracovány do jednotlivých lekcí: ČJ a literatura, Matematika, Přírodopis, Zeměpis, Fyzika a Chemie, Dějepis a Občanská

výchova a Informatika. Specifický díl třetí části tvoří Kultura Neslyšících. Tato kapitola obsahuje: Komunikační normy, Školy pro neslyšící, Významné organizace, osobnosti a kulturní události. Jednotlivá cvičení v rámci lekcí jsou odlišné než v předchozích částech, kladou větší důraz na produkce a percepce ČZJ. (Pešková a kolektiv autorů)

- **2006. *Pohádky o zvířátkách v českém znakovém jazyce.***

CD vytvořili slyšící a neslyšící studenti 2. ročníku v rámci předmětu: Dramatická výchova, vysokoškolského oboru: Čeština v komunikaci neslyšících, Filosofické fakulty v Praze. CD tvoří šest bajek: Liška a čáp, Vlk a pes, Medvěd a ovečka, Beran a veverka, Lev a myš a Zaječí pohádka. Bajky jsou určeny pro děti, čemuž odpovídá také forma zpracování. Je kladen důraz na dramatizaci vyprávění. V každé bajce vystupují dvě zvířátka (herci), která mají specifické oblečení, a vypravěč. Velký úspěch mají bajky u dětí mladšího školního věku. Jsou však zpracovány velmi poutavou a srozumitelnou formou i pro děti předškolního věku. Pokud děti ještě ZJ příliš neovládají, může toto CD sloužit k rozvoji znakového jazyka a vyjadřovacích schopností. Myslivečková dále uvádí ve svém článku také skutečnost, že toto CD slouží k výuce ZJ, vyprávění může být doplněno také o celý text. Součástí každé bajky je slovníček používaných znaků. Kromě bajek je CD obohaceno o soubor her a další náměty k činnosti. (Myslivečková, 2008b)

- **SLÍŽKOVÁ, L., DROZD, P. 2006. *CD Zvířátka v českém znakovém jazyce.***

Dané CD představuje výbornou DP pro neslyšící děti. Hlavní koordinátorkou celého projektu je L. Slížková o grafickou úpravu CD se postaral P. Drozd. Toto CD slouží jako zábavný slovník, jehož prostřednictvím si děti mají osvojit 79 znaků zvířátek. Celým CD děti a jejich rodiče provází skřítek Bimo, děti si osvojují znaky ze tří základních prostředí: vesnice, zoo a les. (Slížáková, Drozd, 2006)

Ve vesnici se nachází zvířátka v těchto prostředích: louka, rybník, stáj, chlév, dvorek, dům a pole. V zoo se jedná především o tyto druhy zvířat: šelmy, opice, plazi, velcí savci, ptáci, zvířata na poušti a stepi, safari a na severu. Pro les jsou typické následující krajiny: potok, pole, mraveniště, les, ptáci, palouček, krmelec a studánka. Zvířátka se pohybují, v případě kliknutí se zobrazí video, kde je figurantem znak daného zvířete ukázán v ČZJ. (Slížáková, Drozd, 2006)

- **ŠEBKOVÁ, H. NOVÁKOVÁ, R. c2008. *Číslovky v českém znakovém jazyce - praktická cvičení.***

Autorský tým při tvorbě DVD vytvořily dvě slyšící a neslyšící ženy, H. Šebková a R. Nováková. Jako tomu bylo v předešlých případech i toto DVD vzniklo pod záštitou ČKTZJ. Čtenář/zájemce je nejprve uveden do tématu, je mu velmi pěkně a poutavě vysvětlen význam číslovek v ČZJ. Nedílnou součástí materiálu je metodické doporučení, kde R. Nováková podrobně představuje obsah DVD. Je členěn na dvě části, teoretickou a praktickou. (Šebková, Nováková, 2008)

Teoretická oblast se věnuje popisu systému číslovek v ČZJ, možnostem jejich klasifikace, jejich typy, inkorporací, konkrétními příklady a regionálními odlišnostmi také s příklady. V rámci praktické části mohou i nabyté vědomosti z teorie prověřit v praxi. Dohromady má šest cvičení. Každé je jinak zaměřeno, např. autorka znakuje určitý číselný jev a čtenář se má rozhodnout ze tří možností, která je správná. (Šebková, Nováková, 2008)

- **ŠŮCHOVÁ, L. NOVÁKOVÁ, R. c2008. *Slovosled a střídání rolí v českém znakovém jazyce - praktická cvičení.***

V úvodu jedna ze spoluautorek hovoří a osvětluje problematiku slovosledu a střídání rolí v ČZJ. DVD je určeno pro všechny zájemce, kteří respektují ČZJ jako svébytný jazyk s vlastní gramatikou, která má své náležitosti. Cílem této práce je přiblížit nebo alespoň uvést, jak mají v případě tvorby vět postupovat. DVD se dělí na první část podrobně vysvětlující slovosled v ČZJ. Zabývá se tematikou např. slovosledu z hlediska jazykovědy, vět dle postoje mluvčího ke skutečnosti syntaktických typologií, obsahují další dílčí cvičení sloužící k ucelení si tématu. Druhá část se zaměřuje na střídání rolí, je také tvořena několika podkapitolami, prostředky střídání rolí, perspektivy mluvčího a mluvčího v praxi. (Šůchová, Nováková, 2008)

- **TIKOVSKÁ, L. NOVÁKOVÁ, R. c2008. *Vizualizace prostoru a klasifikátory v českém znakovém jazyce - praktická cvičení.***

Cílovou skupinou tohoto výukového materiálu jsou všichni zájemci o ČZJ. Jedná se však o velmi náročnou tematiku. Nejedná se o seznámení, ale o prohloubení dosavadních vědomostí a znalostí. Je to materiál věnující se jedné z mnoha částí ČZJ. Teoretická část práce se nejprve zabývá vizualizací prostoru a především vysvětlení jejich kladů ve srovnání s mluvenými jazyky. Díky vizualizaci prostoru autorka hovoří o možnosti znázornit prostorové a gramatické vztahy a vazby. Druhá část se věnuje klasifikátorům v ČZJ

s konkrétními příklady např. klasifikátory zastupující osoby, zvířata, věci a přehled klasifikátorů tvarů ruky. Oběma těmto částem náleží také praktická část v podobě cvičení, kde si zájemci mohou zkontrolovat své vědomosti. (Tikovská, Nováková, 2008)

- **VYORÁLKOVÁ, E. c2007. *Verše pro dvě ruce. Centrum vizualizace a interaktivity vzdělávání.***

DVD reprezentuje dokument, jenž se zabývá popisem života a tvorby autorky E. Vyorálkové, ženy, které ztratila schopnost slyšet v dětství. DVD je možné si pustit s kombinacemi mluveného jazyka (titulky v ČJ) a ČZJ. Součástí jsou také básně autorky, které nalezneme jak v ČZJ, tak také v mluveném jazyce. Divák se dozvídá, odkud pramení autorčina inspirace. Druhá část se věnuje postupu vzniku básní v ČZJ. Podtitul díla zní: „*Vidím, co neslyším*“. (Vyorálková, 2007)

- **VYSUČEK, P. 2008. *Prstová abeceda v českém znakovém jazyce – praktická cvičení.***

I toto ostatní DVD vzniklo v dílně ČKTZJ. DVD je rozčleněno do jednotlivých kapitol: úvod, metodická doporučení, hlavní část je teoretická. Nejstěžejnější částí je část praktická a poslední kapitoly tvoří informace o autorovi, tedy o P. Vysučkovi. Úvod čtenáři podkryvat důležitost nácviu PA ze strany tlumočnicků pro neslyšící osoby. Cvičení zaměřená na praktickou nauku PA. Jsou zde realizovány dva typy, produkce a recepce. Cvičení na produkci je méně ve srovnání s cvičeními zabývající se recepcí. Autor sám uznává, že často právě tato oblast tlumočnickům dělá největší obtíže. (Šebková, 2010)

Cvičení na produkci jsou realizována prostřednictvím dvou figurantů, kde jednoho představuje sám autor materiálu. Zde je ukázána a názorně představena obouruční PA i se svými drobnými odchylkami v podobě ženské a mužské varianty PA. Další část tvoří produkce slov, kde si zájemce může své znakování zkontrolovat v tzv. klíči. Cvičení na vnímání PA mají postupnou vzrůstající náročnost, jak v délce slov, tak v tempu jejich produkce figuranty. Jsou hláskována do PA slova z určitého významu, ale také slova beze smyslu, kde daná osoba musí pozorně vnímat a uchovávat si jednotlivé znaky. Nejtěžší cvičení spočívají v recepci slov v souvislé promluvě. Šebková (2010) velmi pozitivně hodnotí velké množství praktických cvičení, které slouží k prohloubení a ucelení si obouruční PA. (Šebková, 2010)

- **VYSUČEK, P. 2008. *Specifické znaky v ČZJ.***

Opět tato kniha spadá pod soubor materiálů vytvořené pod ČKTZJ. Od tohoto autora zde již jednu publikaci rozebranou máme. Bohužel jsem nenalezli nikde dané DVD a ani jsme nenašli recenci knihy. Sehnali jsem si stejnojmennou publikaci od stejného autora. Na úvod knihy je čtenář obeznámen s obsahem projektu, v rámci kterého daná publikace vznikla. Součástí jsou také metodická doporučení, kde je zájemcům vysvětleno, jakým způsobem mají při studiu této tematiky postupovat. Dále je materiál rozdělen jako všechny výše uvedené DVD na teoretickou a praktickou část. Čtenáři je v teorii jasně a srozumitelně vysvětleny tyto témata např. úloha nemanuální části znaku, specifické znaky, intrakulturní komunikace versus interkulturní komunikace, překlady specifických znaků, atd. Praktickou část tvoří 29 ukázek. Každá ukázka má jednotlivé složky, popis znaku, nemanuální složka znaku, obecný význam, příklady užití a fotky dokreslující text. Poslední dvě kapitoly publikace se zabývá zmínce o autorovi a ČKTZJ. (Vysuček, 2008)

6.5 Shrnutí výzkumného šetření orientovaného na lektory vizuálně - motorických systémů

Po vyhodnocení všech dat a informací jsme dospěli k názoru, že užívání DP různého typu a druhu je ve výuce čtené, což hodnotíme velmi přívětivě. Je patrné, že lektoři musí často DP přizpůsobovat nejen technickým a fyzickým podmínkám, ve kterých výuka probíhá, ale také psychickým podmínkám nejen svým, ale také studentů. Rozhovor byl uskutečňován s lektory, kteří vyučují nejrůznější skupiny zájemců od začátečníků po pokročilé, čímž jsme se snažili zamezit jednostrannému výsledku šetření. Nelze s určitostí tvrdit, že výuka lektorů, kteří působí v rámci MŠMT je pro studenty bohatší na DP v porovnání s výukou realizovanou v rámci MPSV. Jednotlivé instituce a organizace, které nabízejí kurzy či vyučovací předměty VMS, se navzájem liší zázemím a postoji lektorů, jejich dosavadními zkušenostmi, osobnostními a povahovými rysy.

Ve shrnutí a vzájemné komparaci jsme nedělali rozdíly mezi názory slyšících a neslyšících lektorů. Chtěli jsme se tak vyhnout diskriminačním pohledům na danou problematiku. Jistým porovnáním se však zabýváme v pracovních hypotézách, které budeme dále vyhodnocovat. Zaznamenali jsme však rozdíly v délce a obsahu odpovědí lektorů obzvláště jejich rozmanitosti a květnatosti na námi kladené otázky. Tento fakt jsme přisuzovali míře zájmu o danou problematiku, motivaci a chuti něco ve výuce VMS změnit,

obohatit či kvalitativně posunout dál. Rozhovor byl orientován hlavně na názory a potřeby lektorů. Lektori dle možností a zkušeností používají DP nejčastěji k opakování, ale také ke zvýšení motivace, relaxaci a zábavě ve výuce, což zcela splňuje její hlavní náplň. V tomto případě máme však na mysli DP v podobě příběhů, obrázků, videí, atd. To jsou DP, které se svou podobou primárně zaměřují na studenty.

Existují také DP, které se svým konceptem a náročností vztahují spíše na lektory samotné, viz seznam materiálů a publikací. V rámci tištěných materiálů mají své čestné místo publikace pocházející z rukou M. Růžičkové. I když je na tyto „učebnice“ nahlíženo různě a potýkají se s nemalými kritikami. Z našeho šetření vyplývá, že i přes své nedostatky je lektory stále vyhledávaná. U multimediálních materiálů odborného charakteru nejvíce procent získala Znaková zásoba ČZJ k rozšiřujícímu studiu surdopedie se zaměřením na ZJ, 2005 od J. Langeru, V. Ptáčka a K. Dvořáka, Specifické znaky v ČZJ, 2008 od P. Vysučka a Multimediální cvičebnice pro předmět ČZJ, 2011. V případě prvního zmiňovaného materiálu, se jedná o soubor čtyř CD, který vznikl v roce 2005, ale i dnes je lektory stále předkládán jako plnohodnotný materiál. Jediné, co spatřujeme jako nevýhodu, je nutnost aktualizace některých znaků vzhledem k tomu, že CD jsou již deset let stará. Druhé DVD se svou tematikou zabývá ČZJ do hloubky a není určeno pro začátečníky a mírně pokročilé, nýbrž pro pokročilé skupiny. Osvojení si specifických znaků je pro komunikaci ve VMS důležité a nezbytné. Třetí DVD je svým obsahem a záměrem velice dobře užíváno k výuce VMS, obzvláště ČZJ.

6.6 Celkové vyhodnocení výzkumného šetření

Zde bychom se zaměřili na kompletní náhled na celou praktickou část práce. Po nemalých obtížích spojených se sběrem dat musíme připustit, že se nám podařilo shromáždit 212 dotazníků a uskutečnit 10 rozhovorů s lektory. Proto si myslíme, že tento výzkum dosáhl kvalitního výzkumného vzorku, který má váhu a lze jej pojímat jako vhodný materiál pro další zkoumání. Tato práce mapovala problematiku užívání DP ve výuce VMS. Snažili jsme se podchytit ty nejpoužívanější a nejrozšířenější, které známe např. z výuky jiných předmětů či kurzů.

Na začátku celého šetření jsme si stanovili osm pracovních hypotéz, kde se čtyři orientovaly na výuku z pohledu studentů a čtyři přímo na lektory VMS. Nyní bychom si je postupně verifikovali.

- 1) *Tištěné didaktické materiály, se kterými se studenti během výuky vizuálně-motorických systémů setkávají, mají nejčastěji podobu tištěných seznamů slovíček, nikoliv však křížovek, osmisměrek či překladů.*

Tato první hypotéza se nám zcela potvrdila. Z šetření jasně vyplynulo, že v případě používání tištěných materiálů, jsou v popředí tištěné seznamy slovíček. Ostatní demonstrováné tištěné materiály ve výuce VMS užívané jsou, ale jejich výskyt není tak častý jako výše uvedený typ materiálů.

- 2) *Studenti při domácí přípravě na výuku vizuálně-motorických systémů dávají přednost online slovníkům znakového jazyka oproti CD/DVD či publikacím, které se zaměřují na znakový jazyk.*

Druhá hypotéza se zabývá DP v rámci domácí přípravy. V případě verifikace není úplně zcela ratifikována jako v předešlé hypotéze. Online slovníky patří k nejvyhledávanějším DP, ale početní rozdíl mezi nimi a CD/DVD bylo osm odpovědí. Proto nemůžeme se samozřejmostí tvrdit, že užívání online slovníků je bezpodmínečné.

- 3) *Studenti vizuálně-motorických systémů ve výuce hrají nejčastěji hry pro rozvoj a ucelení si znakové zásoby, zatímco hry na podporu gramatiky znakového jazyka se vůbec nehrají.*

Třetí hypotéza se svým obsahem zaměřuje na aplikaci her ve výuce VMS. V rámci zkoumání jsme se zaměřili na hry s PA, znakovou zásobu a gramatiku VMS. Zde studenti měli možnost volných odpovědí. Studenti byli nejdílnější v případě her zabývajících se ucelením si znakové zásoby. Ostatní dva typy her se vyskytovaly zřídka. Můžeme říci, že hypotéza je potvrzena pouze z části. Nejčastější je výskyt her orientujících se na znakovou zásobu. Nelze však tvrdit, že hry na PA a gramatiku se ve výuce neobjevují. Svě místo mají, ale jejich přítomnost je v omezené míře.

- 4) *Studenti ve výuce vizuálně-motorických systémů nejvíce postrádají kontakt s dalšími neslyšícími osobami, lektora samotného nevyjímaje.*

Čtvrtá hypotéza se zaměřuje na 17. otázku dotazníkového šetření, která se věnuje DP, které studentům chybí. V odpovědích jsme se shledávali s různými DP, které studenti navrhovali. Hypotéza se nám potvrdila opět pouze z části. Nelze s určitostí tvrdit, že kontakt s neslyšícími či osobami s SP patří k DP, které studenti nejvíce postrádají. Studenti jej uváděli, ale nemůžeme říci, že nejvíce či výhradně. K častějším příkladům patřily např. obrázky, videa, hry, apod. Detaily zájemci naleznou v kapitole č. 6.2 otázka č. 17.

5) *Neslyšící lektori nepostrádají při výuce vizuálně-motorických systémů žádné didaktické pomůcky ve srovnání s lektory slyšícími či lektory, jejichž vada sluchu není tolik závažná jako u jejich neslyšících kolegů.*

Pátá hypotéza se svým zaměřením zabývá potřebami lektorů. Rozhodli jsme se porovnat požadavky slyšících a neslyšících lektorů v oblasti DP. Z analýzy rozhovorů vychází tato hypotéza jako částečně potvrzená. Z šetření vychází, že opravdu neslyšící lektori ve výuce VMS DP příliš nepostrádají. Většinou vyslovili zápornou odpověď, kterou však posléze doplnili o informaci týkající se určité DP, která jim ve výuce chybí a kterou by chtěli používat. Tvrzení, že neslyšící lektori nepoužívají žádné DP ve výuce VMS, je nesprávné. Neslyšící lektori jsou celkově s DP spokojeni. Občas jim některé chybí, ale v porovnání se slyšícími lektory jen zřídka.

6) *Neslyšící lektori při výuce vizuálně-motorického systému nevyužívají audiovizuální techniku a nevidí v ní žádný přínos pro studenty, zatímco slyšící lektori a lektori, jejichž vada sluchu není tolik závažná jako u jejich neslyšících kolegů, audiovizuální techniku využívají ve výuce často.*

Využíváním audiovizuální techniky ve výuce VMS se zabývá šestá hypotéza. Toto tvrzení se nám nepotvrdilo. Z šetření jasně vychází, že slyšící i neslyšící lektori audiovizuální techniku používají ve výuce VMS. Přítomnost SP nehraje na jejím užití roli. Hodnocení jejího přínosu je převážně kladné.

7) *Všichni lektori zaujmají ke hře ve výuce velmi kladný postoj a její efektivitu hodnotí číslem dva.*

Sedmá hypotéza se výhradně zaobírá hrou ve výuce VMS. Nemůžeme však s jistotou tvrdit, že se nám tato hypotéza potvrdila. V případě otázek řízeného rozhovoru, který se týkal těchto dotazů, jsme měli problémy s jejich porozuměním. Odpovědi na tyto otázky nebyly kompletní. Lze pouze tvrdit, že z větší části se ke hře lektori staví kladně. Co se týče ohodnocení efektivitu, pouze dva lektori přidělili hře číslo dvě. Ostatní lektori, co nám na danou otázku poskytli odpověď, se např. nemohli jednoznačně rozhodnout pro jedno číslo, a proto nám uváděli rozmezí.

8) *Lektori ze seznamu materiálů a publikací nejčastěji volili publikace od M. Růžičkové (2000, 2001 a 2012) a z CD/DVD materiálů Znakovou zásobu českého znakového jazyka od J. Langerá, V. Ptáčka a K. Dvořáka. (2005).*

Osmá hypotéza se vztahuje k seznamu publikací a materiálů určených pro lektory. Můžeme říci, že se nám tato hypotéza potvrdila. Publikace od M. Růžičkové patřily k nejvíce voleným možnostem. Autorka vytvořila tři publikace, kde učebnice *Než půjdeme do školy:*

základy české znakové řeči pro děti předškolního věku, společná učebnice pro děti, jejich rodiče, vychovatele a učitele dosáhla největšího procentuálního ohodnocení. Z nabízené škály multimediálních materiálů patřil výše uvedený materiál k nejčastěji zaznamenaným. Stejného procentuálního ohodnocení však dosáhly i další materiály jako např. *Specifické znaky v ČZJ a Multimediální cvičebnice pro předmět ČZJ*.

Při shromažďování a ověřování si všech informací a dat nás napadala spousta dalších doplňujících otázek, které vyvstaly z vyhodnocování. Tyto otázky jsme se následně snažili objektivně zodpovědět. S některými z nich jste se již střetli v kapitole 6.2. Při realizaci výzkumného šetření nás občas zarazila skutečnost, že někteří studenti byli při vyplňování dotazníků otráveni a bylo znatelné, že se jim nad otevřenými otázkami nechce příliš přemýšlet a často je vyškrtávali. Při uskutečňování rozhovorů jsme se setkávali s jakousi lhostejností vůči této zkoumané problematice. Popravdě nás tato situace konsternovala. Takový postoj jsme nečekali. Dle našeho uvážení bez didaktických pomůcek nelze provádět plnohodnotný vyučovací proces. Proto nás napadá dotaz, proč tomu tak je? Co lektory a studenty vede k lhostejnému postoji vůči užití DP ve výuce? Často zápal a zájem hrají významnou úlohu při utváření si postoje k dané věci. Každý účastník kurzů/předmětů je jiný a upřednostňuje při vzdělávání něco jiného. Nerozumíme však tomu, proč si prostřednictvím DP nezpříjemnit výuku? Je naprosto zřejmé, že účastníci jsou zpravidla dospělé či dospívající osoby, ale každý v sobě máme hravého ducha. Obzvláště v případě kurzů pořádaných ve školském zázemí by hravá a zábavná forma měla být na místě.

Po zmapování dosud dostupných DP jsme zjistili, že se svou plnohodnotností a zpracováním se od sebe velmi odlišují. Z odpovědí z dotazníkového šetření z otázky č. 16 soudíme, že studenti jsou s DP ve výuce VMS spokojeni. Můžeme se však dále ptát, zda je to proto, že nemohou výuku porovnat, protože s jinou organizací nemají zkušenost. Každá organizace preferuje odlišné DP. V tomto případě by bylo potřebné zaměřit se, ve zkoumání na studenty a lektory, kteří již mají zkušenosti s výukou VMS ve dvou a více organizacích. Co se týče spokojenosti lektorů se současnou škálou DP, je zřejmé, že z kompletního úhlu pohledu jsou spokojeni, ale vytvoření nových DP by přivítali. Konkrétní uváděné pomůcky naleznete v kapitole č. 6.4.1 v otázce č. 13 a v kapitole č. 6.2 v otázce č. 17.

V rámci analýzy seznamu publikací a materiálů pro lektory nám na mysl vyvstaly další otázky, kterými bychom se chtěli dále zabývat. Nejvíce používanou učebnicí se stala od M. Růžičkové *Než půjdeme do školy: základy české znakové řeči pro děti předškolního věku, společná učebnice pro děti, jejich rodiče, vychovatele a učitele*. Často se v literaturách

dočítáme o neodborném pojetí této knihy, která se nezaměřuje na ČZJ ale na ZČ. Když se však na publikace této autorky podíváme globálně po lingvistické stránce z hlediska ČZJ, není kniha příliš zdařilá, ale po pedagogické stránce ji hodnotíme velmi pozitivně. Svou přitažlivou formou kniha láká nejen děti a jejich rodiče, pro které je ústředně vytvářena, ale další zájemce o tematiku VMS. Je také nutné podotknout fakt, že je možné si učebnici stále koupit, což v případě některých publikací již není možné. V rámci multimediálních materiálů vévodí *Znaková zásoba k rozšiřujícímu studium surdopedie se zaměřením na ZJ* od J. Langer, V. Ptáčka a K. Dvořáka, 2005. I když soubor DVD je již více jak deset let starý, patří stále k vyhledávaným a užívaným pomůckám. Z hlediska moderních technologií jej někteří mohou pokládat již za zastaralý, ale daná DVD v sobě pojímají ucelenou znakovou zásobu spolu s videi sloužícími ke zkontrolování svých poznatků a vědomostí.

Stejně hodnoty také dosáhla *Multimediální cvičebnice pro předmět ČZJ*, která vznikla v prostředí oboru: Čeština v komunikaci neslyšících na Filosofické fakultě Karlovy univerzity v Praze. V rámci rozhovorů často lektoři k publikacím a materiálům připojili krátký komentář. Výše uvedený multimediální materiál lektoři vždy chválili a vřele doporučovali. Lze dedukovat, že materiál je velmi dobře zpracovaný, jelikož se na jeho vzniku podílela řada lingvistů a neslyšících osob působících ve výše uvedeném oboru. Bylo však evidentní, že tento materiál znali pouze lektoři, kteří měli evidentní zájem o zlepšování námětů ve výuce.

Poslední materiál, který získal nadpoloviční hlasy lektorů, byl *Specifické znaky v ČZJ*, jehož autorem je P. Vysuček. Dané DVD se zabývá jednou z velmi obtížných oblastí ČZJ, která je pro slyšící osoby, jež se chtějí naučit ČZJ, velmi těžká a často i velmi nesnadně pochopitelná. Ze zkušeností víme, že tato tematika se probírá obvykle u pokročilých skupin. Chápeme, že tento materiál je lektory hojněji využíván, jelikož potřebují pro dosažení lepšího porozumění ze strany studentů opřít se o materiál, který nabízí i procvičení si daných poznatků. Dle našeho mínění výzkumné šetření naplnilo svůj účel a z průzkumu lze vyvozovat závěry plnohodnotné pro praktické využití.

ZÁVĚR

Realizace této práce pro nás byla velice přínosná. Obohatili jsme si a rozšířili jsme si dosavadní vědomosti a dovednosti o oblast věnující se problematice výuky vizuálně – motorických systémů. Při tvorbě teoretické práce jsme se snažili vyhledávat a dále pracovat s dostupnými prameny, literaturou a legislativou zabývající se touto tematikou. Do jisté míry jsme vycházeli a částečně navazovali na bakalářskou práci Lenky Jandové. Pro analýzu publikací a materiálů užívaných lektory v rámci výuky vizuálně – motorických systémů jsme nejvíce čerpali z materiálů vytvářených Českou komorou tlumočnicků znakového jazyka a elektronického Informačního portálu o světě Neslyšících a webových stránek Informačního portálu pro rodiče a přátelé sluchově postižených.

Ústřední cíl práce spočíval ve zmapování didaktických pomůcek a technik užívaných ve výuce a v zjištění mínění studentů a lektorů na jejich přijatelnost a uspokojivost ve výuce. Z výzkumného šetření vyplývá, že škála didaktických pomůcek a technik užívaných přímo ve výuce není příliš rozsáhlá. Z pohledů lektorů vyvozujeme, že při výuce jsou pro ně nejpodstatnější vlastní zkušenosti a pomůcky či materiály poskytované danou organizací, ve které působí. Z celkového průzkumu však hodnotíme jako nejužívanějším obrazový a tištěný materiál. Z dotazníkového šetření dále usuzujeme, že např. překlady básniček a písní a publikací mají své zastoupení, ale nejsou tak markantní jako předešlé didaktické pomůcky.

Do šetření jsme dále uvedli publikace a materiály různého typu a druhu, které lektorům slouží jako podnět k tvorbě dalších pomůcek. Zde si uvedeme pouze materiály, které získaly nejvíce hlasů. Jako nejužívanější materiál lektoři označili publikaci od M. Růžičkové, *Než půjdeme do školy: základy české znakové řeči pro děti předškolního věku, společná učebnice pro děti, jejich rodiče, vychovatele a učitele*. K nejčastějším multimediálním materiálům patří materiály od P. Vysučka, 2008 *Specifické znaky v českém znakovém jazyce*, dále CD, které vzniklo na půdě Filosofické fakulty Karlovy univerzity v Praze v roce 2011 *Multimediální cvičebnice pro předmět českého znakového jazyka* a soubor čtyř DVD od J. Langer, V. Ptáčka a K. Dvořáka, 2005 *Znaková zásoba českého znakového jazyka k rozšiřujícímu studiu surdopedie se zaměřením na znakový jazyk*.

Velký prostor ve výzkumu byl věnován aplikací her do výuky. Je očividné, že využívání her ve výuce není samozřejmé, ale v případě únavy studentů a opakování znakové zásoby jsou využívány. Jejich uplatňování v hodinách či lekcích není jednoznačně stanovené. Jejich umístění si lektoři určují sami. Podařilo se nám shromáždit patnáct her,

kteřé se svou povahou dotýkají převážně znakové zásoby. Hry zaměřené na prstovou abecedu a nácvik gramatických struktur vizuálně – motorických systémů nejsou příliš zařazovány. Shledali jsme jako nezbytné alespoň se zmínit o didaktických pomůčkách, se kterými studenti pracují v domácím prostředí. Studenti se nejvíce přiklání k online slovníkům a CD/DVD různého typu. Můžeme usuzovat, že vliv neustálého rozvoje moderních technologií do jisté míry ovlivňuje i výběr studijních materiálů studentů. V rámci šetření jsme se zaměřili také na užití audiovizuální techniky ve výuce vizuálně – motorických systémů. Z odpovědí lektorů a studentů jsme vyvodili závěr, ze kterého vychází, že technika využívaná je, nikoliv však každou hodinu. Jedná se spíše o doplněk výuky sloužící ke zpestření či zkontrolování znalostí a dovedností studentů. K nejobvyklejší technice patří dataprojektory, počítač, CD/DVD, internet a kamera.

V neposlední řadě bychom se chtěli věnovat míře spokojenosti studentů a lektorů s dosavadními didaktickými pomůčkami. Ze souhrnného náhledu vychází, že všichni účastníci včetně lektorů jsou spokojeni s nynějšími pomůčkami. Mají však jisté nápady a požadavky, jak tuto problematiku zlepšit a zkvalitnit tak výuku vizuálně – motorických systémů. Studenti požadují zařazení větší míry tematických obrázků, her, videí, pořadů ve vizuálně – motorických systémech, apod. Lektori se většinou shodovali v potřebě vytvoření metodiky či oficiální učebnice daných systémů, atd.

Hlavní cíl práce byl splněn. Co se týče pracovních hypotéz, jejich verifikací jsme se zabývali v předešlé kapitole. Z osmi stanových hypotéz se nám zcela potvrdily dvě, pět pouze částečně a jedna nám byla úplně vyvrácena. Tato práce dále může sloužit jako základ pro lektory a všechny zájemce o vizuálně – motorické systémy, kteří chtějí a stojí o zlepšení výuky. Tato práce zjistila situaci a postavení různých didaktických pomůcek. Ty, co z šetření vychází záporně a studenti o ně projevíli zájem, by se lektoři mohli pokoušet zařazovat do výuky a zjišťovat tak jejich vliv na znalosti studentů. Dále by bylo možné díky této práci některé pomůcky vytvořit např. metodiku vizuálně – motorických systémů. Práce má také inspirativní profil pro lektory např. při výběru zjištěných her a herních aktivit. Bylo by také možné práci dále rozšířit o výzkumnou část orientující se na ty pomůcky v zařízení, které z šetření vyšly jako nejméně užívané. Pro tento výzkum by byla potřebná velká tolerance a otevřenost lektorů. Zjištěné informace nás ponoukly k vytvoření určitých didaktických pomůcek pro výuku vizuálně – motorických systémů následně je aplikovat do praxe a zjištěné informace sepsat např. do další závěrečné práce.

PRAMENY A LITERATURA

- 1) BAREŠOVÁ, J. ŠMÍDOVÁ, M. 2000a. *Pracujeme s prstovou abecedou (soubor volných listů)*. Praha: Scientia, spol. s.r.o., pedagogické nakl. ISBN 80-7183-222-7.
- 2) BAREŠOVÁ, J. ŠMÍDOVÁ, M. 2000b. *Učíme se prstovou abecedu (sada znaků pro nácvik čtení)*. Praha: Scientia, spol. s. r. o., 7 listů. ISBN 80-7183-223-5.
- 3) CERNEY, J. 2002. *Deaf Edication in America*. Washington, D. C.: Gallaudet University Press, 218 s. ISBN 978-1-56368-362-6.
- 4) FUCHS, E. LIŠKOVÁ, H. ZELENDOVÁ, E. 2015. *Rozvoj předmatematických představ dětí předškolního věku*. Praha: Jednota českých matematiků a fyziků, 205 s. ISBN 978-80-7015-022-1.
- 5) HORÁKOVÁ, R. 2012. *Sluchové postižení: úvod do surdopedie*. Praha: Portál, 159 s. ISBN 978-80-262-0084-0.
- 6) HLOŽEK, Z. 2012. *Základy audiologie pro speciální pedagogy*. Olomouc: Univerzita Palackého, 118 s. ISBN 978-80-244-3437-7.
- 7) HRICOVÁ, L. 2012. *Obtíže při osvojování českého znakového jazyka jako součást přípravy na profesi v oblasti surdopedie v České republice*. Brno. Závěrečná písemná práce. Palackého univerzita, Pedagogická fakulta.
- 8) HRUBÝ, J. 1999. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. 1. díl. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 345 s. ISBN 80-7216-096-6.
- 9) CHUCHMOVÁ, K. 2007. *SLABIKÁŘ pro žáky se sluchovým postižením*. Praha: Fortuna, 80 s. ISBN 978-80-7373-016-1.
- 10) JANDOVÁ, L. 2013. *Výuka znakového jazyka na školách pro sluchově postižené*. Olomouc. Bakalářská práce. Palackého univerzita, Pedagogická fakulta.

- 11) JANOTOVÁ, N., ŘEHÁKOVÁ K. 1990. *SURDOPEDIE Komunikace sluchově postižených I*. Praha: Státní pedagogické nakl., 166 s. ISBN 80-7066-004-X.
- 12) KOLEKTIV AUTORŮ. 2010. *Média a multimédia v pedagogické praxi: Digitální fotografie*. Hradec Králové: Gaudeamus, 112 s. ISBN 978-80-7435-031-3.
- 13) KOMORNÁ, M. 2008. *Systém vzdělávání osob se sluchovým postižením v ČR a specifika vzdělávání metod při výuce*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 71s. ISBN 978-80-87153-60-4.
- 14) KOTVOVÁ, M. KOMORNÁ, M. 2008. *Praktický kurz znakované češtiny*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 61s. ISBN 978-80-87218-26-6.
- 15) KRAHULCOVÁ, B. 2002. *Komunikace sluchově postižených*. Praha: Karolinum, 279 s. ISBN 80-246-0329-2.
- 16) MACUROVÁ, A. 2008. *Dějiny výzkumu znakového jazyka u nás a v zahraničí*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 93 s. ISBN 978-80-87218-00-6.
- 17) MARSCHARK, M. 2007. *Raising and Educating a Deaf Child*. New York: Oxford University Press, 267 s. ISBN 978-01-9531-45-88.
- 18) MARŠÁLKOVÁ, J. 2012. *Audiovizuální tvorba týkající se sluchového postižení*. Brno. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.
- 19) MRZÍLKOVÁ, E. OSTATKOVÁ, M. 1993. *Základy české znakové řeči I*. Jihočany: H&H, 42 s. ISBN 80-85467-30-5.
- 20) *Obrázkové kartičky se znaky pro neslyšící*. 2014. Praha: Česká unie neslyšících. 3 vyd.
- 21) OKROUHLÍKOVÁ, L. 2008a. *Lexikografie a dostupné slovníky znakované češtiny*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 197s. ISBN 978-80-87218-16-7.
- 22) OKROUHLÍKOVÁ, L. 2008b. *Notace – zápis českého znakového jazyka*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 132 s. ISBN 978-80-87153-93-2.

- 23) *Pexeso znaků z českého znakového jazyka*. 2013. Praha: Česká unie neslyšících.
- 24) POTMĚŠIL, M. 2004. *Reader to hearing impairment and deaf studies*. Olomouc: Palackého univerzita, 127 s. ISBN 80-244-0904-6.
- 25) POTMĚŠIL, M. 1992. *Prstová abeceda*. Praha: FRPSP, 18 s.
- 26) PULDA, M. 1992. *SURDOPEDIE*. Olomouc: Univerzita Palackého, 76 s. ISBN 80-7067-190-4.
- 27) PŮLPÁNOVÁ, L. 2006. *Dívej se, povídám ... (Texty od Neslyšících, pro Neslyšící, o Neslyšících)*. Praha: Česká unie neslyšících, 88 s.
- 28) RAMBOUSEK, V. 2014. *Materiální didaktické prostředky*. Praha: Univerzita Karlova, Pdf, 61 s. ISBN 978-80-7290-664-2.
- 29) ROUČKOVÁ, J. 2006. *Cvičení a hry pro děti se sluchovým postižením*. Praha: Portál, 152 s. ISBN 80-7367-158-1.
- 30) RŮŽIČKOVÁ, M. 2000. *Než půjdeme do školy: základy české znakové řeči pro děti předškolního věku, společná učebnice pro děti, jejich rodiče, vychovatele a učitele*. Praha: Septima, 128 s. ISBN 80-7216-124-5.
- 31) RŮŽIČKOVÁ, M. 2012. *Učíme se českou znakovou řeč*. Praha: Septima, 128 s. 3 vyd. ISBN 978-80-7216-302-1.
- 32) RŮŽIČKOVÁ, M. 2001. *Znakování pro každý den*. Praha: Septima, 100 s. ISBN 80-7216-160-1.
- 33) SERVUSOVÁ, J. 2008. *Kontrastivní lingvistika – český jazyk × český znakový jazyk*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 77s. ISBN 978-80-87218-30-3.
- 34) SKALKOVÁ, J. 2008. *Obecná didaktika*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, 328 s. ISBN 978-80-247-1821-7.
- 35) STRNADOVÁ, V. 2008a. *Odezírání jako schopnost*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 71 s. ISBN 978-80-87153-27-7.

- 36) STRNADOVÁ, V. 2008b. *Specifické neverbální projevy neslyšících lidí*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 79 s. ISBN 978-80-87218-28-0.
- 37) VALENTOVIČOVÁ, Z., KRÁSNÁ, S. 2014. *Didaktické hry v cizojazyčné edukácii (nejen) vo vol'nom čase*. Brno: Tribun EU, 198 s. ISBN 978-80-263-0719-8.
- 38) VYSUČEK, P. 2008. *Specifické znaky v českém znakovém jazyce*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 77s. ISBN 978-80-87218-24-2.

Internetové a multimediální zdroje:

- 1) ADAMO, N., GENI, B. 2004. *Automated finger spelling by highly realistic 3D animation*. [Online]. [cit. 17. 02. 2015]. Dostupné na WWW: <https://www.email.cz/download/i/OXWL_oGcGYpcfgDEhStLIXMXGDzGoZzf-C4KYhLQl0KOC1gqRhJeUJ8yIXQrPq2Ahko5jHI/Jandov%C3%A1%20-%202%20-%20p%C5%99%C3%ADloha.pdf>.
- 2) BURIANOVÁ, H., JURÁŠKOVÁ, A. 2004. *Červená karkulka čtení a hraní* (DVD). Brno: Labyrint.
- 3) ČESKÁ UNIE NESLYŠÍCÍCH. *Kurzy českého znakového jazyka*. [Online]. [cit. 17. 03. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://www.cun.cz/index.php?clanek=11>>.
- 4) DICTIO. INFO. *Výkladový slovník českého a českého znakového jazyka online. Cíle a funkce slovníku*. [Online]. [cit. 19. 04. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://dictio.info/czj?action=page&page=about&new=>>>.
- 5) DŮM DĚTÍ A MLÁDEŽE ÚSTÍ NAD ORLICÍ. *Kroužky: Mládež a dospěláci*. [Online]. [cit. 02. 03. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://www.ddm-usti.cz/krouzky/mladez-a-dospelaci/>>.
- 6) INFORMAČNÍ CENTRUM RODIČŮM A PŘÁTEL SLUCHOVĚ POSTIŽENÝCH, o. s. *Prodej knih*. [Online]. [cit. 25. 02. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://frpsp.cz/cs-CZ/nase-sluzby/informacni-sluzby/prodej-knih.html>>.

- 7) JAMBOROVÁ, E. SMOLÍKOVÁ, J KOSIECOVÁ, M. 2008. *Vizuální komunikace – praktická cvičení* (DVD). Praha: Česká komora tlumočnicků českého znakového jazyka. ISBN: 978-80-87153-80-2.
- 8) JAMU. *Terminologický slovník oboru dramatická výchova český jazyk – český znakový jazyk*. [Online]. [cit. 21. 03. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://difa.jamu.cz/slovník-vdn/>>.
- 9) JUNGWIRTHOVÁ, I. *DVD Raná komunikace v neslyšící rodině*. 2008. [Online]. [cit. 11. 03. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://ruce.cz/clanky/311-dvd-rana-komunikace-v-neslysici-rodine>>.
- 10) KOLEKTIV AUTORŮ. 2009. *Hrnečku, vař: Pohádka pro neslyšící děti*. (DVD). Brno: Labyrint.
- 11) KOLEKTIV AUTORŮ. 2013. *DVD Chci se s tebou domluvit. Raná komunikace s dětmi se sluchovým a kombinovaným postižením se zaměřením na český znakový jazyk a mluvenou řeč doprovázenou znaky*. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených.
- 12) KOSINOVÁ, B., POLÁKOVÁ, L., POLÁKOVÁ, S. c2008. *O Vlnci a Julce - pohádka v českém znakovém jazyce* (DVD). Praha: Česká komora tlumočnicků českého znakového jazyka. ISBN: 978-80-87153-00-0.
- 13) LANGER, J. PTÁČEK, V. DVOŘÁK, K. 2005. *Znaková zásoba českého znakového jazyka k rozšiřujícímu studiu surdopedie se zaměřením na znakový jazyk* (DVD, 4 díly). Olomouc: Univerzita Palackého, 2005.
- 14) LUDÍKOVÁ, L., KOZÁKOVÁ, Z. A KOLEKTIV AUTORŮ. 2012 *Specifika komunikace s osobami se speciálními vzdělávacími potřebami*. Olomouc: Univerzita Palackého. [Online]. [cit. 18. 04. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://library.upol.cz/knihy/Ludikova,%20Kozakova%20a%20kolektiv%20-%20Specifika%20komunikace.pdf>>.

- 15) LORM, o. s. *Adresář služeb pro hluchoslepé, pro sluchově a zrakově postižené: Školy pro sluchově postižené*. [Online]. [cit. 17. 03. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://www.lorm.cz/cs/hluchoslepi/adresar-sluzeb.php#kategorie-4-6>>.
- 16) MYSLIVEČKOVÁ, R. 2008a. *Malá encyklopedie zvířátek v českém znakovém jazyce*. 2008. [Online]. [cit. 011. 03. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://ruce.cz/clanky/492-mala-encyklopedie-zviratek-v-ceskem-znakovem-jazyce>>.
- 17) MYSLIVEČKOVÁ, R. 2008b. *Pohádky o zvířátkách v českém znakovém jazyce*. 2008. [Online]. [cit. 07. 03. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://ruce.cz/clanky/310-cd-pohadky-o-zviratkach-ve-znakovem-jazyce>>.
- 18) NOVÁKOVÁ, R. 2008a. *Nepřímá pojmenování v českém znakovém jazyce* (DVD). Praha: Česká komora tlumočnicků českého znakového jazyka. ISBN: 978-80-87153-18-5.
- 19) NOVÁKOVÁ, R. 2008b. *Neslyšící jako jazyková a kulturní menšina - kultura neslyšících* (DVD). Praha: Česká komora tlumočnicků českého znakového jazyka. ISBN 978-80-87153-08-6.
- 20) OBLASTNÍ UNIE NESLYŠÍCÍCH OLOMOUC. *O nás*. [Online]. [cit. 16. 03. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://www.ounol.cz/index.php/napi-topmenu-18>>.
- 21) PEVNOST, *České centrum znakového jazyka, o. s. Skupinové kurzy*. [Online]. [cit. 17. 03. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://www.pevnost.com/cz/kurzy-znakoveho-jazyka-36/skupinove-kurzy-54>>.
- 22) RUCE. CZ. *Kurzy znakového jazyka. Organizace pořádající kurzy*. [Online]. [cit. 17. 03. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://ruce.cz/znakovy-jazyk/kurzy>>.
- 23) RUCE. CZ. *Slovník čj – čzj*. [Online]. [cit. 11. 04. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://ruce.cz/slovník>>.
- 24) SLÍŽKOVÁ, L., DROZD, P. 2006. *CD Zvířata v českém znakovém jazyce*. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených.

- 25) SPREADTHESIGN. *O nás*. [Online]. [cit. 17. 04. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://www.spreadthesign.com/cz/aboutus/>>.
- 26) STŘEDNÍ ZDRAVOTNICKÁ ŠKOLA CHRUDIM. *Články*. [Online]. [cit. 02. 03. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://www.szs.chrudim.cz/index.php/component/content/article/2-uncategorised/80-znakovka>>.
- 27) ŠEBKOVÁ, H. 2010. *Petr, Vysuček, Prstová abeceda v českém znakovém jazyce – praktická cvičení*. [Online]. [cit. 13. 03. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://ruce.cz/clanky/739-petr-vysucek-prstova-abeceda-v-ceskem-znakovem-jazyce-prakticka-cviceni-dvd>>.
- 28) ŠEBKOVÁ, H. 2011. *Radka Faltínová - Osobní vlastní jména v českém znakovém jazyce*. [Online]. [cit. 11. 03. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://ruce.cz/clanky/876-radka-faltinova-osobni-vlastni-jmena-v-ceskem-znakovem-jazyce>>.
- 29) ŠEBKOVÁ, H. NOVÁKOVÁ, R. c2008. *Číslovky v českém znakovém jazyce - praktická cvičení* (DVD). Praha: Česká komora tlumočnicků českého znakového jazyka. ISBN 978-80-87153-04-8.
- 30) ŠŮCHOVÁ, L. NOVÁKOVÁ, R. c2008. *Slovosled a střídání rolí v českém znakovém jazyce - praktická cvičení* (DVD). Praha: Česká komora tlumočnicků českého znakového jazyka. ISBN 978-80-87153-49-9.
- 31) TIKOVSKÁ, L. NOVÁKOVÁ, R. c2008. *Vizualizace prostoru a klasifikátory v českém znakovém jazyce - praktická cvičení* (DVD). Praha: Česká komora tlumočnicků českého znakového jazyka. ISBN 978-8087153-76-5.
- 32) TICHŮ. CZ. *Literatura*. [Online]. [cit. 17. 03. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://www.ticho.cz/knihy.php>>.
- 33) TICHŮ. CZ. *Znaky*. [Online]. [cit. 14. 03. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://www.ticho.cz/videog.php?kat=znaky>>.

- 34) *TROJROZMĚR, Brněnské centrum znakového jazyka, o. s. Kurzy ČZJ.* [Online]. [cit. 16. 03. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://www.trojrozmer.cz/?kategorie=trojrozmer&podkategorie=o-trojrozmeru>>.
- 35) *UNIE NESLYŠÍCÍCH BRNO. Kurz české znakové řeči. 1 – 4 CD.* [Online]. [cit. 28. 02. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://www.kurzznakovereci.cz/podstr/cd1.html>>.
- 36) *ÚSTAV JAZYKŮ A KOMUNIKACE NESLYŠÍCÍCH. Aktuality - CD a DVD.* [Online]. [cit. 26. 02. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://ujkn.ff.cuni.cz/aktivity/cd-a-dvd>>.
- 37) *VYORALKOVÁ, E. c2007. Verše pro dvě ruce. (DVD). Centrum vizualizace a interaktivity vzdělávání.*
- 38) *WORLD FEDERATION OF THE DEAF. Deaf education.* [Online]. [cit. 18. 04. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://wfdeaf.org/our-work/focus-areas/deaf-education>>.
- 39) *ZNAKOVKY.CZ. O kurzech.* [Online]. [cit. 16. 03. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://www.znakovsky.cz/kurzy-ceskeho-znakoveho-jazyka/#o-kurzech>>.

Legislativa:

- 1) Vyhláška č. 72/2005 Sb. O poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. [Online]. [cit. 08. 03. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-72-2005-sb-1>>
- 2) Zákon č. 155/1998 Sb. O komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob, ve znění zákona č. 384/2008 Sb. [Online]. [cit. 06. 02. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://ruce.cz/clanky/506-zakon-o-komunikacnich-systemech-neslysicich-a-hluchoslepych-osob>>
- 3) Zákon č. 561/2004 Sb. O předškolním, základním, středním a vyšším odborném a jiném vzdělávání. [Online]. [cit. 08. 03. 2015]. Dostupné na WWW: <<http://www.msmt.cz/dokumenty/novy-skolsky-zakon>>

SEZNAM ZKRATEK

ČJ:	Český jazyk
ČKTZJ:	Česká komora tlumočnicků znakového jazyka
ČR:	Česká republika
ČUN:	Česká unie neslyšících
ČZJ:	Český znakový jazyk
ČZŘ:	Česká znaková řeč
DDM:	Dům dětí a mládeže
DP:	Didaktická pomůcka
MŠ:	Mateřská škola
MŠMT:	Ministerství školství, mládeže a tělovýchovy
MPSV:	Ministerstvo práce a sociálních věcí
OUN:	Oblastní unie neslyšících
PA:	Prstová abeceda
PAZ:	Pomocné artikulační znaky
SP:	Sluchově postižený, sluchové postižení
SŠ:	Střední škola
SZŠ:	Střední zdravotnická škola
TK:	Totální komunikace
UP:	Univerzita Palackého
VŠ:	Vysoká škola
VMS:	Vizuálně – motorické systémy
ZČ:	Znaková čeština
ZJ:	Znakový jazyk
ZŠ:	Základní škola
ZŘ:	Znaková řeč

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

- Tabulka č. 1: Tištěné materiály
- Tabulka č. 2: Multimediální materiály odborného charakteru
- Tabulka č. 3: Multimediální materiály pro děti a jejich rodiče.
- Graf č. 1: Vyhodnocení identifikace studentů vizuálně - motorických systémů
- Graf č. 2: Zhodnocení zájmů studentů o studium vizuálně - motorických systémů
- Graf č. 3: Vyhodnocení užití tištěných materiálů ve výuce
- Graf č. 4: Zhodnocení použití konkrétních tištěných materiálů ve výuce
- Graf č. 5: Zhodnocení použití obrazového materiálu ve výuce
- Graf č. 6: Zhodnocení využívání publikací zabývajících se vizuálně - motorickými systémy
- Graf č. 7: Zhodnocení využívání kamery během výuky
- Graf č. 8: Zhodnocení využívání multimediálních materiálů ve výuce
- Graf č. 9: Zhodnocení užití internetu a televize během výuky
- Graf č. 10: Zhodnocení využívání překladů básniček a písniček během výuky
- Graf č. 11: Vyhodnocení zařazení hry a hravých aktivit do výuky
- Graf č. 12: Zhodnocení materiálů používaných studenty v rámci domácí přípravy na výuku
- Graf č. 13: Zhodnocení spokojenosti studentů s dosud používanými didaktickými pomůckami ve výuce
- Graf č. 14: Zhodnocení zájmu o výsledek výzkumného šetření
- Graf č. 15: Vyhodnocení tištěných materiálů
- Graf č. 16: Vyhodnocení multimediálních materiálů odborného charakteru
- Graf č. 17: Vyhodnocení multimediálních materiálů pro děti a jejich rodiče

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha 1: Seznam škol pro děti, žáky a studenty se sluchovým postižením v České republice
- Příloha 2: Seznam některých organizací poskytující Kurzy znakového jazyka v České republice dle Informačního portálu o světě neslyšících a webových stránek daných organizací
- Příloha 3: Seznam vybraných slovníků a materiálů věnující se vizuálně - motorickým systémům dle Okrouhlíkové (2008a) a Informačního portálu pro rodiče a přátele sluchově postižených
- Příloha 4: Dotazník pro studenty navštěvující kurzy: Znakového jazyka/Základů znakového jazyka
- Příloha 5: Řízený rozhovor pro lektory
- Příloha 6: Seznam publikací a materiálů určených pro lektory
- Příloha 7: Zkompletované rozhovory s lektory
- Příloha 8: Tabulky konkretizující četnost užívání materiálů a publikací lektory

Příloha č. 1:

**Seznam škol pro děti, žáky a studenty se sluchovým postižením v České republice
dle LORM adresáře služeb pro hluchoslepé, pro sluchově a zrakově postižené**

- Bilingvální mateřská škola pro sluchově postižené s.r.o.
 - Hábova 1571/22, 155 00 Praha 13
 - <http://www.pipan.cz/>
 - Gymnázium, SOŠ, základní škola, mateřská škola pro sluchově postižené
 - Ječná 27, 120 00 Praha 2
 - <http://www.jecna27.cz/>
 - Mateřská škola a základní škola
 - Školní 3208, 697 01 Kyjev
 - <http://www.mszyjov.cz/>
 - Mateřská škola a základní škola pro sluchově postižené
 - Novoměstská 21, 621 00 Brno
 - <http://www.zsspbrno.cz/sabl.html>
 - Mateřská škola, základní škola a Dětský domov
 - Široká 42, 664 91 Ivančice
 - <http://specskiva.cz/>
 - Mateřská škola, základní škola a střední škola pro sluchově postižené
 - Riegrova 1, 370 01 České Budějovice
 - <http://www.sluchpostcb.cz/>
 - Mateřská škola, základní škola a střední škola pro sluchově postižené
 - Vsetínská 454, 757 14 Valašské Meziříčí
 - <http://www.val-mez.cz/>
 - Speciální mateřská škola pro děti s vadami řeči a sluchu
 - 8. Pěšího pluku 821, 738 01 Frýdek Místek
 - http://web.quick.cz/specmsfm/nab_sl_vad.htm
 - Střední škola pro sluchově postižené a odborné učiliště
 - Gellnerová 66/1, 637 00 Brno-Jundrov
 - <http://www.ssbrno.cz/>
-

- Střední škola, základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené
 - Kosmonautů 4, 779 00 Olomouc
 - <http://www.sluch-ol.cz/sluch-ol/www.sluch-ol.cz/index.html>
 - Střední škola, základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené
 - Štefánikova 549, 500 11 Hradec Králové
 - <http://neslhc.com/>
 - Střední škola, základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené
 - Holečkova 4, 150 00 Praha 5
 - <http://www.skolaholeckova.cz/>
 - Střední škola, základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené
 - Výmolova 169, 150 00 Praha 5
 - <http://www.sksp.org/#!intro>
 - Základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené
 - Spartakovců 1153, 708 00 Ostrava-Poruba
 - <http://www.deaf-ostrava.cz/>
 - Základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené Plzeň
 - Mohylova 90, 312 09 Plzeň
 - <http://www.sluchpost-plzen.cz/>
-

Příloha č. 2:

**Seznam některých organizací poskytující Kurzy znakového jazyka v České republice
dle Informačního portálu o světě neslyšících a webových stránek daných organizací**

- Středočeský kraj
 - Pevnost – České centrum znakového jazyka
 - Záběhlická 1728/75, 106 00 Praha 10
 - <http://pevnost.com/>
 - Výuka ČZJ
 - Česká unie neslyšících (ústředí)
 - Havlíčkova 4, 110 00 Praha 1
 - <http://cun.cz/>
 - Akreditace MŠMT
 - Vzdělávací agentura Aldea
 - Novotného lávka 5, 116 68 Praha 1
 - <http://www.aldea.cz/uvod>
 - Akreditace MŠMT
 - Znakovky
 - Újezd 26 Praha
 - <http://www.znakovsky.cz/>
 - Výuka ČZJ
 - Jihomoravská kraj
 - Trojrozměr – Brněnské centrum znakového jazyka
 - Heleny Malířové 14, 638 00 Brno-Lesná
 - <http://trojrozmer.cz/>
 - Výuka ČZJ
 - Unie neslyšících Brno
 - Palackého třída 120, 612 00 Brno
 - <http://www.unieneslysicichbrno.cz/>
 - Akreditace MPSV
 - Česká unie neslyšících Brno
 - Údolní 53 budova VUT, 602 00 Brno
 - <http://www.brno.cun.cz/>
-

- Akreditace MŠMT
 - Plzeňský kraj
 - Plzeňská unie neslyšících
 - Palackého náměstí 3, 301 00 Plzeň
 - <http://www.pun.cz/>
 - Akreditace MŠMT
 - Liberecký kraj
 - Centrum zdravotně postižené
 - Zahradní 415/10, 460 01 Liberec
 - <http://www.czplk.cz/redakce/index.php?clanek=35070&xuser=&lanG=cs&slozka=1279&xsekce=34164>
 - Akreditace MPSV
 - Česká unie neslyšících oblastní unie
 - Klášterní 117, 460 05 Liberec
 - <http://www.liberec.cun.cz/index.php>
 - Akreditace MŠMT
 - Jihočeský kraj
 - Evoluce – Jihočeské centrum znakového jazyka
 - Novohradská 123/1156, 370 08 České Budějovice
 - <http://evoluce3.webnode.cz/>
 - Výuka ČZJ
 - Královéhradecký kraj
 - Pevnost – České centrum znakového jazyka
 - Štefánikova 549/27, 500 11 Hradec Králové
 - <http://pevnost.com/>
 - Výuka ČZJ
 - Zlínský kraj
 - 3 Dimenze
 - Riegrovo náměstí 182, Kroměříž
 - Gymnázium, Velehradská třída 218, Uherské hradiště
 - Střední zdravotnická škola a vyšší odborná škola zdravotnická, Broučkova 372, Zlín
 - <http://3dimenze.net/index.html>
-

- Výuka ČZJ
 - Olomoucký kraj
 - Oblastní unie neslyšících
 - Jungmanova 25, 772 00 Olomouc
 - <http://www.ounol.cz/>
 - Akreditace MŠMT
 - Moravskoslezský kraj
 - Moravskoslezská unie neslyšících
 - Vítkovická 3335, 702 00 Ostrava 2
 - <http://www.msun.cz/www/>
 - Akreditace MŠMT
 - Česká unie neslyšících oblastní unie
 - 28. Října 770/6, 702 00 Ostrava 2
 - <http://www.ostrava.cun.cz/index.php>
 - Akreditace MŠMT
-

Příloha č. 3:

**Seznam vybraných slovníků a materiálů věnující se vizuálně - motorickým systémům
dle Okrouhlíkové (2008a) a Informačního portálu pro rodiče a přátele sluchově
postižených, o. p.**

Okrouhlíková (2008) ve svém díle čtenářům představuje nejrůznější podoby slovníků. Jedná se o ucelený chronologicky uspořádaný seznam knižních, internetových a multimediálních slovníků. Zdrojem poznatků k této příloze pro nás staly výše uvedené internetové portály. Zařazení této přílohy hodnotíme jako důležité, z důvodu lepšího pochopení a proniknutí do problematiky tématu celé práce.

• **Knižní slovníky**

- BROŽÍK, J., MASNÍK, B., KURCOVÁ, Z. *Slovník znakového jazyka. Gong.* Praha: ASNEP, od roč. XXIII, č. 5., 1999 – 2007.
 - CSONKA, Š., MISTRÍK, J., UBÁR, L. *Frekvenční slovník posunkovej reči.* Bratislava: SIPN, 1986.
 - GABRIELOVÁ, D., PAUR, J., ZEMAN, J. *Slovník znakové řeči.* Praha: Horizont, 1988.
 - LACHMAN, A., DANĚK, Z. *Obrázkové karty se znakovou řečí.* Praha: ČUN, 1996.
 - MRZÍLKOVÁ, E., OSTATKOVÁ, M. *Základy české znakové řeči I.* Jihočany: H&H, 1993.
 - POTMĚŠIL, M. *Všeobecný slovník českého znakového jazyka A - N.* Praha: Fortuna, 2002.
 - POTMĚŠIL, M. *Všeobecný slovník českého znakového jazyka O - Ž.* Praha: Fortuna, 2005.
 - POTMĚŠIL, M. *Všeobecný slovník znakového jazyka – doplněk O - Ž.* Praha: Fortuna, 2006.
 - RŮŽIČKOVÁ, M. *Učíme se českou znakovou řeč.* Praha: Septima, 2012.
 - RŮŽIČKOVÁ, M. *Než půjdeme do školy.* Praha: Septima, 2000.
 - RŮŽIČKOVÁ, M. *Znakování pro každý den.* Praha: Septima, 2001.
 - *Slovník znaků křesťanských pojmů pro Neslyšící.* Praha: Naděje, 2001.
-

- **Videokazety**

- KUBICOVÁ, J. KOLEKTIV AUTORŮ. *Kurz znakové řeči 1 - 10*. [videokazeta]. Hradec Králové: Videon, 1991 – 1992.
- *Kurz znakového jazyka*. [videokazeta] Praha: FRPSP, 1993.
- POTMĚŠIL, M., KOLEKTIV AUTORŮ. *Kurz znakové řeči*. [videokazeta] Hradec Králové: PedF, 1989.
- PROCHÁZKOVÁ, A., KOLEKTIV AUTORŮ. *Slovník znakového jazyka pro obor pedagogika a psychologie*. [videokazeta] Hradec Králové: PedF, 1992.
- *Základní slovník znakové řeči*. [videokazeta] Plzeň: Pedagogické centrum, 1994.

- **CD – ROMy**

- DINGOVÁ, N., DVOŘÁKOVÁ, M. FALTÍNOVÁ, R., KOLEKTIV AUTORŮ. *Slovník znakového jazyka terminologie z období těhotenství, porodu a péče o novorozence*. [CD - ROM] Praha: Tamtam, 2005.
 - HORÁKOVÁ, R. *Znaková zásoba terminologických pojmů (speciální pedagogika)* [CD - ROM] Brno: MU, 2005.
 - KOL. AUTORŮ. *DVD Chci se s tebou domluvit. Raná komunikace s dětmi se sluchovým a kombinovaným postižením se zaměřením na český znakový jazyk a mluvenou řeč doprovázenou znaky*. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 2013.
 - *Kurz české znakové řeči I., II., III., IV.* [CD - ROM] Brno: Unie neslyšících, 2002 – 2006).
 - LANGER, J., KOLEKTIV AUTORŮ. *Slovník pojmů znakového jazyka pro oblast gastronomie a příprava pokrmů*. [CD - ROM] Praha: Fortuna, 2006.
 - LANGER, J., KOLEKTIV AUTORŮ. *Slovník pojmů znakového jazyka pro oblast tělesné výchovy a sportu*. [CD - ROM] Praha: Fortuna, 2006.
 - LANGER, J., KOLEKTIV AUTORŮ. *Slovník pojmů znakového jazyka pro oblast vlastivědy*. [CD - ROM] Praha: Fortuna, c2007.
 - LANGER, J., KOLEKTIV AUTORŮ. *Slovník vybraných pojmů znakového jazyka pro oblast gastronomie a příprava pokrmů*. [CD - ROM] Praha: Fortuna, 2008.
-

- LANGER, J., KOLEKTIV AUTORŮ. *Slovník vybraných pojmů znakového jazyka pro oblast biologie člověka a zdravotní péče.* [CD - ROM] Praha: Fortuna, 2008.
 - LANGER, J., KOLEKTIV AUTORŮ. *Slovník vybraných pojmů znakového jazyka pro oblast dopravní výchovy.* [CD - ROM] Praha: Fortuna, 2009.
 - LANGER, J., PTÁČEK, V., DVOŘÁK, K. *Znaková zásoba českého znakového jazyka k rozšiřujícímu studiu surdopedie se zaměřením na znakový jazyk 1., 2., 3., 4.* [CD - ROM] Olomouc: UP PedF, 2004.
 - *Lexikologie pro základní školy.* [CD - ROM] Praha: FF UK, 2003.
 - MOTEJZŇKOVÁ, J. *DVD Raná komunikace v neslyšící rodině.* Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 2007.
 - PEŠKOVÁ, K. *Český znakový jazyk pro pedagogy českých neslyšících I., II., III.*
 - POTMĚŠIL, M. *Slovník pojmů znakového jazyka pro oblast historie.* [CD - ROM] Praha: Fortuna, 2005.
 - POTMĚŠIL, M. *Slovník pojmů znakového jazyka pro oblast přírodopis: botanika.* [CD - ROM] Praha: Fortuna, 2005.
 - POTMĚŠIL, M. *Zpracování dřeva - terminologická pomůcka.* [CD - ROM] Beroun, 2002.
 - PTÁČEK, V., BUBERLE, V. *Český slovník znakového jazyka 1 - 4.* [CD - ROM] Praha: ČUN, 1997.
 - PTÁČEK, V., KOTVOVÁ, M. *Slovník znakové řeči. I. díl.* [CD - ROM] Praha: PedF UK, 1998.
 - *Taktilní znakový jazyk pro hluchoslepé.* [CD - ROM] Praha: Lorm, 2006.
 - *Tecno Zeinu Výuka znakové řeči.* [CD - ROM]
 - *Terminologie pro počítače, internet, tvorbu webových stránek a typografii v českém znakovém jazyce.* [CD - ROM] Praha: ASNEP, 2003.
 - VYSUČEK, P., MOTEJZŇKOVÁ, J. *Specifické znaky.* [CD - ROM] Praha: FF UK, Pevnost, 2003.
 - *Zvířátka v českém znakovém jazyce.* [CD - ROM] Praha: FRPSP, 2005.
-

- **Internetové**

- DICTIO – Výkladový slovník českého a českého znakového jazyka. [online]. Dostupné na WWW: <<http://dictio.info/czj?action=page&page=about&new=>>.
 - *Multimediální překladový terminologický slovník čeština – český znakový jazyk pro obor dramatická výchova.* [online]. Dostupné na WWW: <<http://difa.jamu.cz/slovník-vdn/>>.
 - *Slovník čj – čzj.* [online]. Dostupné na WWW: <<http://ruce.cz/slovník>>.
 - *Slovník znakové řeči z oblasti zdravotnictvím.* [online]. Dostupné na WWW: <<http://www.startindenjob.de/cz>>.
 - *Slovník znaků – znaky.* [online]. Dostupný na WWW: <<http://www.ticho.cz/videog.php?kat=znaky>>.
 - *SPREADTHESIGN.* [online]. Dostupné na WWW: <<http://www.spreadthesign.com/cz/>>.
-

Příloha č. 4:

Dotazník pro studenty navštěvující kurz: Znakového jazyka/ Základů znakového jazyka

Vaše odpovědi křížkujte. Dotazník je anonymní!

1) Kdo jste: *(Můžete zakřížkovat více možností.)*

- Student SŠ
- Student VŠ
- Rodič (příbuzný) dítěte se sluchovým postižením
- Jiné:.....

2) Proč se ZJ učíte: *(Můžete zakřížkovat více možností.)*

- Rodina
- Škola
- Povolání:
 - Práce v resortu
MŠMT:.....
 - Práce v resortu
MPSV:.....
 - Jiné:
- Náplň volného času

3) Pracujete ve výuce ZJ s tištěným materiálem.?

- ANO NE

4) Pokud jste v předešlé otázce odpověděli ANO, s jakým druhem materiálů pracujete?
(Můžete zakřížkovat více možností.) Pokud jste odpověděli NE, neodpovídejte a přejděte na otázku č. 5.

- Tištěné seznamy slovíček
- Překlady
- Křížovky, osmisměrky, kvíz
- Okopírovaná slovíčka z publikací o znakovém jazyce
- Jiné:

5) Při probírání jednotlivých témat používáte doprovodný obrazový materiál?

- ANO NE

6) Pracujete s publikacemi zabývající se ZJ?

- ANO NE
-

- 7) Využíváte během hodin ZJ kameru?
 ANO NE
- 8) Pracujete v hodinách ZJ s CD a DVD?
 ANO NE
- 9) Pouštíte si v hodinách pořady ve ZJ na internetu či televizi?
 ANO NE
- 10) Překládáte v hodinách písničky a básničky do ZJ?
 ANO NE
- 11) Hrajete hry ve ZJ?
 ANO NE

- Pokud jste odpověděli na předešlou otázku ANO, pokračujte dále. Jestliže jste odpověděli NE, přejděte na otázku č. 15.
 - Jestliže nebudete vědět odpověď na následující otázky, neodpovídejte.

12) Jaké hry hrajete, při nácviu prstové abecedy (jednoruční + obouruční)?
(krátký popis, název)

.....

13) Jaké hry hrajete pro zařizování slovní zásoby – nových znaků? *(krátký popis, název)*

.....

14) Jaké hry ve výuce využíváte pro nácviu gramatiky ZJ? *(krátký popis, název)*

.....

15) S jakými materiály pracujete při domácí přípravě na výuku ZJ? *(Blíže konkretizujte, můžete zakřížkovat více možností.)*

CD/DVD:.....

Online slovníky ZJ:

.....

Publikace:.....

Jiné:.....

16) Jste spokojen s didaktickými pomůckami ve výuce ZJ?

ANO

NE

17) S jakými dalšími pomůckami byste chtěli ve výuce ZJ pracovat? *(Volně odpovězte.)*

.....

.....

.....

.....

.....

18) Pokud budete chtít zaslat výsledky zkoumání, napište svůj email:

.....

.....

.....

Řízený rozhovor pro lektory

Celý rozhovor je anonymní!

- 1) Kdo jste?
 - Jsem neslyšící lektor, jsem sluchově postižený lektor, jsem slyšící lektor.
 - 2) Jak dlouho se věnujete lektorství?
 - Časový údaj
 - 3) Absolvoval (a) jste nějaké studium českého znakového jazyka?
 - Pokud ANO, jaké?
 - 4) V jakém resortu působíte?
 - V resortu MŠMT, kde?
 - V sociálních službách, kde?
 - Jiné:.....
 - 5) Vytváříte si pro výuku vlastní materiály?
 - Jaké - krátký popis
 - 6) O co se ve výuce nejvíce opíráte?
 - CD a DVD, vlastní zkušenosti, publikace týkající se ZJ, obrazový materiál, atd.
 - 7) Co využíváte k oživení a zvýšení motivace ve výuce?
 - Např. obrazový materiál – kreslené obrázky, fotky, mapy, power pointové prezentace, vlastní překlady, pohádky ve ZJ, křížovky, osmisměrky, videa, příklady z praxe, atd.
 - 8) Pracujete ve výuce s audiovizuální technikou? Jak hodnotíte její přínos pro studenty?
 - 9) Jaký názor máte na využití hry ve výuce ZJ?
 - 10) Ohodnoťte efektivitu hry ve výuce ZJ na stupnici od 1 do 5. (*1 nejlepší 5 nejhorší*)
 - Jaký má dle Vás hra dopad na studenty?
 - 11) Kdy (v jaké fázi) nejvíce zařazujete hry do výuky ZJ ?
 - Na začátku – opakování, při fixaci nového učiva (znaků), na závěr.
 - 12) Jaké hry nejvíce ve výuce ZJ aplikujete?
 - 13) Postrádáte při lektorování ZJ určité didaktické pomůcky? Zkuste navrhnout možné řešení?
 - 14) V případě zájmu Vám zašlu výsledky celé práce. Jaký je Váš email?
-

Příloha č. 6:

Seznam publikací a materiálů určených pro lektory

- **Tištěné publikace a jiné materiály**

☐ BAREŠOVÁ, J., KVAČKOVÁ, K., LANG, M. *Pracujeme s prstovou abecedou*. 2000.

☐ BAREŠOVÁ, J., ŠMÍDOVÁ, M. *Učíme se prstovou abecedu*. 2000.

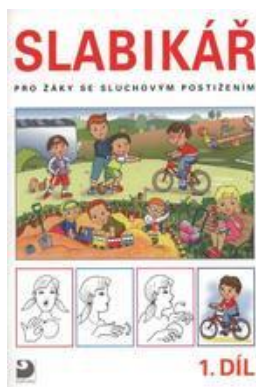

☐ FALTÍNOVÁ, R. *Osobní vlastní jména v českém znakovém jazyce*. c2008.

☐ HOUŠKOVÁ, K. *Sborník her pro vyučovací předmět znakový jazyk – pro sluchově postižené děti a mládež: diplomová práce*. 2001.

☐ CHUCHMOVÁ, K. *Slabikář pro žáky se sluchovým postižením*. 2007.

☐ MALÝ, M. HRUŠKA, J. KOUŘIL, J. A KOL. *Obrázkový slovník I a -o*. 1990.

- MALÝ, M. HRUŠKA, J. KOUŘIL, J. A KOL. *Obrázkový slovník 2 p-ž*. 1992.

- MRZÍLKOVÁ, E. *Základy znakové řeči*. 1993.

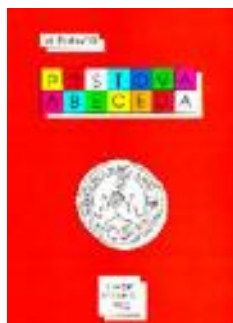

- *Obrázkové karty se znakovou řečí/ Moje první znaky*. 1997.

- *Pexeso znaků z českého znakového jazyka*. 2013.

- POTMĚŠIL, M. *Prstová abeceda*. 1992.

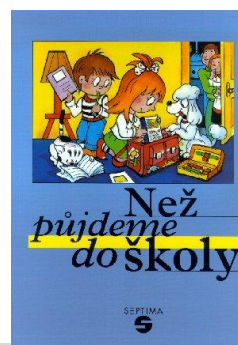
- PŮLPÁNOVÁ, L. *Dívej se, povídám... (Texty od Neslyšících, pro Neslyšící, o Neslyšících)*. 2006.

- ROUČKOVÁ, J. *Cvičení a hry pro děti sluchových postižením. Praktické návody a důležité informace*. 2006.

- RŮŽIČKOVÁ, M. *Než půjdeme do školy: základy české znakové řeči pro děti předškolního věku, společná učebnice pro děti, jejich rodiče, vychovatele a učitele*. 2000.

RŮŽIČKOVÁ, M. *Učíme se českou znakovou řeč: společná učebnice pro děti předškolního věku a jejich rodiče.* 2012.

RŮŽIČKOVÁ, M. *Znakování pro každý den: základní konverzace v českém znakovém jazyce.* 2001.

STRAUSSOVÁ, R. *Prstová abeceda: pexeso.* 1999.

STRNADOVÁ, V. *Specifické neverbální projevy neslyšících lidí.* c2008.

SUCHÁ, R. *Veršované znakování: komunikujeme s miminky a batolaty znaky, gesty a mimikou.* 2012.

Jiné:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Napište publikace a materiály, které hodnotíte jako kvalitní a přínosné pro výuku ZJ:
(Jednička je nejlepší)

- 1)
- 2)
- 3)

- **CD a DVD materiály**

□ BURIANOVÁ, H. JURÁŠOVÁ, A. *Červená karkulka – čtení a hraní.* 2004.

□ FENCLOVÁ, J. FENCL, J. RUBĚŠ, J. *Ve světě sluchového postižení.* [videozáznam]; zdravotnictví bez bariér. c2007.

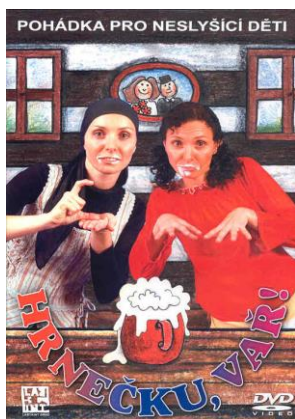
□ JAMBOROVÁ, E. SMOLÍKOVÁ, J. KOSIECOVÁ, M. A KOL. *Vizuální komunikace* [videozáznam]: praktická cvičení. c2008.

□ KOL. AUTORŮ. *DVD Chci se s tebou domluvit. Raná komunikace s dětmi se sluchovým a kombinovaným postižením se zaměřením na český znakový jazyk a mluvenou řeč doprovázenou znaky.* 2013.

□ KOL. AUTORŮ. *Hrnečku, vař: Pohádka pro neslyšící děti.* 2009.

□ KOSINOVÁ, B. POLÁKOVÁ, L. POLÁKOVÁ, S. *O Vlnce a Julce* [videozáznam]: pohádka v českém znakovém jazyce. c2008

□ *Kurz české znakové řeči.*

□ LANGER, J. PTÁČEK, V. DVOŘÁK, K. *Znaková zásoba českého znakového jazyka [elektronický zdroj]: k rozšiřujícímu studiu surdopedie se zaměřením na znakový jazyk.* 1-4. 2005.

□ MOTEJZÍKOVÁ, J. *DVD Raná komunikace v neslyšící rodině.* 2007.

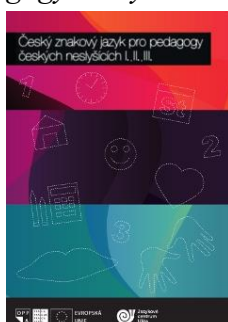
□ *Nepřímá pojmenování v českém znakovém jazyce [videozáznam].* c2008

□ *Neslyšící jako jazyková a kulturní menšina [videozáznam].* c2008

□ NOVÁKOVÁ, R. *Kultura neslyšících.* c2008.

□ PEŠKOVÁ, K. *Český znakový jazyk pro pedagogy českých neslyšících. I. II. III.*

□ SLÍŽKOVÁ, L., DROZD, P. *CD Zvířátka v českém znakovém jazyce.* 2006.

□ STUDENTI FF UK. *Co všechno bychom měli vědět o českém znakovém jazyce, o komunitě Neslyšících a její kultuře.* 2014.

□ STUNDETI FF UK. *Malá encyklopedie zvířátek v českém znakovém jazyce.* 2007.

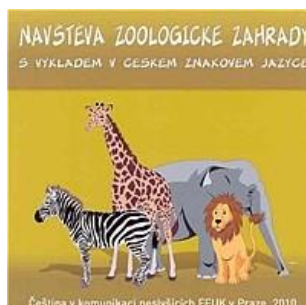
□ STUDENTI FF UK. *Moje první pohádky v českém znakovém jazyce a češtině.* 2010.

□ STUDENTI FF UK. *Multimediální cvičebnice pro předmět Český znakový jazyk.* 2011.

□ STUDENTI FF UK. *Návštěva zoologické zahrady s výkladem v českém znakovém jazyce.* 2010.

□ STUDENTI FF UK. *Pohádky o zvířátkách v českém znakovém jazyce.* 2006.

□ ŠEBKOVÁ, H. NOVÁKOVÁ, R. *Číslovky v českém znakovém jazyce [videozáznam]: praktická cvičení.* c2008.

□ ŠŮCHOVÁ, L. NOVÁKOVÁ, R. *Slovosled a střídání rolí v českém znakovém jazyce [videozáznam] : praktická cvičení.* c2008.

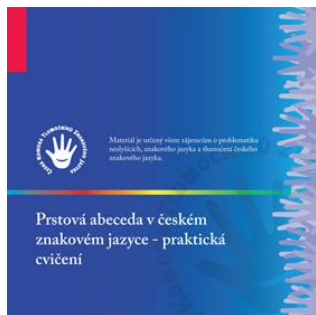

TIKOVSKÁ, L. NOVÁKOVÁ, R. *Vizualizace prostoru a klasifikátory v českém znakovém jazyce.* [videozáznam]: praktická cvičení. c2008.

VYORALKOVÁ, E. *Verše pro dvě ruce* [videozáznam]. c 2007.

VYSUČEK, P. *Prstová abeceda v českém znakovém jazyce – praktická cvičení.* c2008.

VYSUČEK, P. *Specifické znaky v českém znakovém jazyce.* c2008.

Jiné:

.....
.....
.....
.....
.....

Napište publikace a materiály, které hodnotíte jako kvalitní a přínosné pro výuku ZJ:
(Jednička je nejlepší)

- 1)
- 2)
- 3)

Zkompletované rozhovory s lektory

Lektor A

- 1) Kdo jste?
 - Jsem neslyšící od narození.
 - 2) Jak dlouho se věnujete lektorství?
 - V roce 2014 to bylo deset let.
 - 3) Absolvoval (a) jste nějaké studium českého znakového jazyka?
 - Přímo studium nikoliv. Umím přirozený ZJ. Dále se snažím sbírat znaky od neslyšících, poté je přizpůsobit studentům a předávat jim je.
 - 4) V jakém resortu působíte?
 - V rámci MPSV – sociální služby v OUN v Olomouci.
 - 5) Vytváříte si pro výuku vlastní materiály?
 - Nejvíce používám skripta od Mgr. Panské. Také používám vlastní materiály např. časopisy, noviny, příběhy. Nechám to studenty přečíst a poté mají za úkol znakovat. Nejvíce však skripta.
 - 6) O co se ve výuce nejvíce opíráte?
 - Je to velmi různé. Před hodinou si rozmyslím, co budu používat nejvíce však o skripta a CD – 1 modul.
 - 7) Co využíváte k oživení a zvýšení motivace ve výuce?
 - Krátkou hru na úvod.
 - 8) Pracujete ve výuce s audiovizuální technikou? Jak hodnotíte její přínos pro studenty?
 - Občas ji používám, přínos však vidím malý. Neslyšící lektor je lepší.
 - 9) Jaký názor máte na využití hry ve výuce ZJ?
 - Výuková hodina trvá hodinu a půl. Studenti jsou často unavení, je potřeba je aktivovat hrou, vtipem, apod.
 - 10) Ohodnořte efektivitu hry ve výuce ZJ na stupnici od 1 do 5. (1 nejlepší 5 nejhorší)
 - 2
 - 11) Kdy (v jaké fázi) nejvíce zařazujete hry do výuky ZJ ?
 - Většinou je zařazuji asi uprostřed, nejvíce je využívám na opakování znakové zásoby.
 - 12) Jaké hry nejvíce ve výuce ZJ aplikujete?
-

- Živé pexeso, pantomima, „KUFR“. Lektor zadá studentům znak, oni mají poté za úkol na něj vymyslet větu, napsat ji na papír poté ji dát na společnou hromádku. Každý student jednu větu vybere a odznakuje ji.
- 13) Postrádáte při lektorování ZJ určité didaktické pomůcky? Zkuste navrhnout možné řešení?
- Ne, nepostrádám. Chybí dle mého názoru metodika ZJ.

Lektor B

- 1) Kdo jste?
 - Jsem slyšící, zatím stáří nepřichází.
 - 2) Jak dlouho se věnujete lektorství?
 - Lektoruji již dlouho, minimálně 25 let. Učila jsem znakový jazyk ještě, když byla zakázaná.
 - 3) Absolvoval (a) jste nějaké studium českého znakového jazyka?
 - Studoval jsem na pedagogické fakultě, v rámci studia jsme také měla znakový jazyk. Dále jsem absolvovala různé kurzy, které byly realizovány před 20 – 30 lety. V rámci Celoživotního studia, na Pedagogické fakultě, UP Olomouc jsem dvakrát studovala Surdopedii se zaměřením na znakový jazyk.
 - 4) V jakém resortu působíte?
 - V resortu MŠMT – Fakulta tělesné kultury.
 - V sociálních službách – tlumočnice v OUN Olomouc.
 - JINÉ: soudní tlumočení.
 - 5) Vytváříte si pro výuku vlastní materiály?
 - Ano, skripta z OUN, které využívají i ostatní lektori a kterých jsem autorka.
 - 6) O co se ve výuce nejvíce opíráte?
 - Ve výuce se opírám tak zhruba o všechno, především o vlastní zkušenosti a zkušenosti od ostatních lektorů. Spolupráce mezi lektory funguje velmi dobře.
 - 7) Co využíváte k oživení a zvýšení motivace ve výuce?
 - Používám hry s obrázky, do výuky zvů neslyšící osoby – lpíme na komunikaci s osobami se sluchovým postižením. Dále dávám studentům za úkol např., aby připravili program pro neslyšící např. Den dětí. Studenti se dále účastní různých akcí v OUN.
-

- 8) Pracujete ve výuce s audiovizuální technikou? Jak hodnotíte její přínos pro studenty?
- Nepracujeme s ní denně. Audiovizuální techniku využívám především na úvod kurzu (září) a na konci (květen). Efektivitu ve výuce určitě splňuje.
- 9) Jaký názor máte na využití hry ve výuce ZJ?
- Studenti jsou více spontánní, motivováni, snaživí, své dovednosti tak dokážou lépe použít.
- 10) Ohodnořte efektivitu hry ve výuce ZJ na stupnici od 1 do 5. (1 nejlepší 5 nejhorší)
- 1
- 11) Kdy (v jaké fázi) nejvíce zařazujete hry do výuky ZJ?
- Hry zařazuji nejvíce při opakování, zhruba ve druhé polovině vyučovací hodiny.
- 12) Jaké hry nejvíce ve výuce ZJ aplikujete?
- Soutěže, hádání např. obrázek – Student dostane obrázek – hra ve dvojích, druhý student jej musí namalovat (jde hlavně o práci s prostorem a smysly), dále např. hra: Hádej, co si myslím.
- 13) Postrádáte při lektorování ZJ určité didaktické pomůcky? Zkuste navrhnout možné řešení?
- Nejvíce mi chybí více CD/DVD a více tematických obrázků ke každému tématu/lekcí.

Lektor C

- 1) Kdo jste?
 - Jsem neslyšící.
 - 2) Jak dlouho se věnujete lektorství?
 - Učím 1,5 roku.
 - 3) Absolvoval (a) jste nějaké studium českého znakového jazyka?
 - Ne.
 - 4) V jakém resortu působíte?
 - V MPSV: OUN Olomouc – tlumočnick.
 - 5) Vytváříte si pro výuku vlastní materiály?
 - Ne.
 - 6) O co se ve výuce nejvíce opíráte?
 - O vlastní zkušenosti a skripta z OUN, kopie z časopisů, apod.
-

- 7) Co využíváte k oživení a zvýšení motivace ve výuce?
 - Příběhy.
- 8) Pracujete ve výuce s audiovizuální technikou? Jak hodnotíte její přínos pro studenty?
 - Ne, nepracuji.
- 9) Jaký názor máte na využití hry ve výuce ZJ?
 - Pantomima
- 10) Ohodnoťte efektivitu hry ve výuce ZJ na stupnici od 1 do 5. (1 nejlepší 5 nejhorší)
 - Nezodpovězeno
- 11) Kdy (v jaké fázi) nejvíce zařazujete hry do výuky ZJ ?
 - Nezodpovězeno.
- 12) Jaké hry nejvíce ve výuce ZJ aplikujete?
 - Nezodpovězeno.
- 13) Postrádáte při lektorování ZJ určité didaktické pomůcky? Zkuste navrhnout možné řešení?
 - Nezodpovězeno.
- 14) V případě zájmu Vám zašlu výsledky celé práce. Jaký je Váš email?
 - Nezodpovězeno.

Problém s porozuměním, publikace a jiné materiály ve výuce nepoužívá. Ptáček je z Prahy a CD 1 modul se jí nelíbí.

Lektor D

- 1) Kdo jste?
 - Jsem slyšící.
 - 2) Jak dlouho se věnujete lektorství?
 - Učím tři roky.
 - 3) Absolvoval (a) jste nějaké studium českého znakového jazyka?
 - V rámci studia na fakultě Tělesné kultury jsem absolvovala předmět ZJ, nyní navštěvuji druhý ročník v OUN v Olomouci.
 - 4) V jakém resortu působíte?
 - a. Učím na Střední zdravotnické škole kurz Znakového jazyka a také v DDM.
-

5) Vytváříte si pro výuku vlastní materiály?

- Ano, vytvářím. Zpravidla se jedná o vlastní znakový projev, křížovky a tištěné seznamy slovíček

Rozhovor nedokončen. Ostatní otázky lektor nezodpověděl.

Lektor E

1) Kdo jste?

- Jsem slyšící.

2) Jak dlouho se věnujete lektorství?

- Nejsem oficiálně lektor a tlumočnick. Učím ZJ ostatní pedagogy.

3) Absolvoval (a) jste nějaké studium českého znakového jazyka?

- Ano, absolvovala jsem Kurz specifických dovedností v lektorování ZJ v Berouně ještě před státními závěrečnými zkouškami na VŠ. Mám státní závěrečnou zkoušku ze ZJ. Dále jsem navštěvovala v rámci Celoživotního studia na Pedagogické fakultě, UP v Olomouci obor: Surdopedie se zaměřením na znakový jazyk. (tři roky).

4) V jakém resortu působíte?

- Působím v MŠMT – SPC pro SP.

5) Vytváříte si pro výuku vlastní materiály?

- Materiály tvořím dle CD od Langer, J., Ptáčka, V a Dvořáka, K. (2004), vybírám si znaky z jednotlivých kapitol a poté z nich vytvářím cvičení. Takto pracuji především s pedagogy, u dětí dávám přednost obrázkům.

6) O co se ve výuce nejvíce opíráte?

- Nejvíce využívám publikace od Barešové, J. a Růžičkové, M.

7) Co využíváte k oživení a zvýšení motivace ve výuce?

- Je to velmi různé. Hodně záleží na dítěti. ZJ učím především děti, co ke mně chodí na reedukaci. „Výuka“ probíhá následovně. Pracujeme se sešitem, kam lepíme znaky a konkrétní obrázky. Obrázky čerpám z publikací od Růžičkové, M. a Obrázkové kartičky zakoupené ve Federaci rodičů a přátel sluchově postižených.

8) Pracujete ve výuce s audiovizuální technikou? Jak hodnotíte její přínos pro studenty?

- S dětmi audiovizuální techniku používám, především počítač.
-

- 9) Jaký názor máte na využití hry ve výuce ZJ?
- Určitě kladný a pozitivní. Čím je dítě menší, tím víc je nutné vše převádět na hru.
- 10) Ohodnoťte efektivitu hry ve výuce ZJ na stupnici od 1 do 5. (1 nejlepší 5 nejhorší)
- 2
- 11) Kdy (v jaké fázi) nejvíce zařazujete hry do výuky ZJ ?
- Hru zařazuju hlavně k opakování.
- 12) Jaké hry nejvíce ve výuce ZJ aplikujete?
- U dětí zařazuji volnou hru.
- 13) Postrádáte při lektorování ZJ určité didaktické pomůcky? Zkuste navrhnout možné řešení?
- Ano, postrádám. Určitě by bylo dobré, kdyby se obnovily CD/DVD, aby byla k dispozici aktuální podoba znaků. Také se přikláním k vytvoření oficiální učebnice znakového jazyka pro celou ČR a dát tak znakovému spisovnou formu. Velmi postrádám metodiku znakového jazyka.

Lektor F

- 1) Kdo jste?
- Jsem neslyšící.
- 2) Jak dlouho se věnujete lektorství?
- Osm let.
- 3) Absolvoval (a) jste nějaké studium českého znakového jazyka?
- Studoval jsem na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, obor: Čeština v komunikaci s neslyšícími.
- 4) V jakém resortu působíte?
- V rámci MŠMT učím kurzy Znakového jazyka na Střední zdravotnické škole v Chrudimi. Letos se kurz neotevřel z důvodu nízkého počtu zájemců.
 - Teď působím v občanském sdružení Znakovky. cz jako lektor.
- 5) Vytváříte si pro výuku vlastní materiály?
- Ano, vytvářím. Jedná se o vlastní materiály, ale pracuji také s CD z České komory tlumočnicků znakového jazyka.
- 6) O co se ve výuce nejvíce opíráte?
- Hlavně o obrázky.
-

- 7) Co využíváte k oživení a zvýšení motivace ve výuce?
 - Využívám hry a konverzaci se studenty, k oživení občas používám i videa ze světa Neslyšících.
- 8) Pracujete ve výuce s audiovizuální technikou? Jak hodnotíte její přínos pro studenty?
 - Ano, pracuji. Používám power pointové prezentace.
- 9) Jaký názor máte na využití hry ve výuce ZJ?
 - Rozporuplný: půl na půl.
- 10) Ohodnoťte efektivitu hry ve výuce ZJ na stupnici od 1 do 5. (*1 nejlepší 5 nejhorší*)
 - 3
- 11) Kdy (v jaké fázi) nejvíce zařazujete hry do výuky ZJ?
 - Zpravidla na začátku nebo konci nebo, pokud jsou studenti unavení.
- 12) Jaké hry nejvíce ve výuce ZJ aplikujete?
 - Nezodpovězeno.
- 13) Postrádáte při lektorování ZJ určité didaktické pomůcky? Zkuste navrhnout možné řešení?
 - Postrádám pomůcky na gramatiku ZJ.

Lektor G

- 1) Kdo jste?
 - Jsem neslyšící.
 - 2) Jak dlouho se věnujete lektorství?
 - Učím 34 let.
 - 3) Absolvoval (a) jste nějaké studium českého znakového jazyka?
 - Ne
 - 4) V jakém resortu působíte?
 - V rámci MŠMT jako lektor znakového jazyka na VŠ na Lékařské fakultě a VŠ: JIPKA
 - Především působím ve Vzdělávací agentuře Aldea a také pracuji ve Vlašimi, kde dělám lektora kurzů Znakového jazyka.
 - 5) Vytváříte si pro výuku vlastní materiály?
 - Vytvořil jsem vlastní skripta, dohromady jich je dvanáct.
 - 6) O co se ve výuce nejvíce opíráte?
 - Především o CD s videi a obrázky.
 - 7) Co využíváte k oživení a zvýšení motivace ve výuce?
-

- Využívám různé techniky např. hry: tichá pošta, hra Kdo jsem?, videa a příběhy pouštěné na videoprojektoru, power pointové prezentace, mapy, atd.
- 8) Pracujete ve výuce s audiovizuální technikou? Jak hodnotíte její přínos pro studenty?
- Ano, využívám pro pouštění videí.
- 9) Jaký názor máte na využití hry ve výuce ZJ?
- Dobrý, je potřeba zařadit hry na zrakové vnímání.
- 10) Ohodnoťte efektivitu hry ve výuce ZJ na stupnici od 1 do 5. (*1 nejlepší 5 nejhorší*)
- Nepochopitelně.
- 11) Kdy (v jaké fázi) nejvíce zařazujete hry do výuky ZJ ?
- Nejčastěji zařazují hry na konci hodin.
- 12) Jaké hry nejvíce ve výuce ZJ aplikujete?
- Viz otázky č. 7.
- 13) Postrádáte při lektorování ZJ určité didaktické pomůcky? Zkuste navrhnout možné řešení?
- Didaktické pomůcky mi nechybí, nejvíce ve výuce postrádám tabuli a fixy.

Lektor H

- 1) Kdo jste?
- Jsem neslyšící lektor.
- 2) Jak dlouho se věnujete lektorství?
- Učím 18 let.
- 3) Absolvoval (a) jste nějaké studium českého znakového jazyka?
- Ne.
- 4) V jakém resortu působíte?
- Dříve jsem učil v OUN v Olomouci (MPSV). Nyní působím v rámci MŠMT na Střední pedagogické škole v Přerově.
- 5) Vytváříte si pro výuku vlastní materiály?
- Vlastní materiály, v rámci projektu zahájeného v roce 2010 jsem vytvořil skriptu pro studenty.
- 6) O co se ve výuce nejvíce opíráte?
- O vlastní zkušenosti.
- 7) Co využíváte k oživení a zvýšení motivace ve výuce?
-

- Vlastní znakový projev.
- 8) Pracujete ve výuce s audiovizuální technikou? Jak hodnotíte její přínos pro studenty?
 - Ne, v učebně, kde je výuka kurzu realizována, není k dispozici počítač ani dataprojektor.
- 9) Jaký názor máte na využití hry ve výuce ZJ?
 - Nehrajeme ve výuce žádné hry, studentky o ně nemají zájem.
- 10) Ohodnoťte efektivitu hry ve výuce ZJ na stupnici od 1 do 5. (1 nejlepší 5 nejhorší)
 - Nezodpovězeno.
- 11) Kdy (v jaké fázi) nejvíce zařazujete hry do výuky ZJ ?
 - Nezodpovězeno.
- 12) Jaké hry nejvíce ve výuce ZJ aplikujete?
 - Nezodpovězeno.
- 13) Postrádáte při lektorování ZJ určité didaktické pomůcky? Zkuste navrhnout možné řešení?
 - Nic nepostrádám.

Lektor CH

- 1) Kdo jste?
 - Ve čtyřech/pěti letech jsem měl problémy se sluchem.
 - 2) Jak dlouho se věnujete lektorství?
 - Od roku 1999. (15 let)
 - 3) Absolvoval (a) jste nějaké studium českého znakového jazyka?
 - Studium zaměřené na ZJ ne. Od roku 1987 jsem mezi neslyšícími (Neslyšícími).
 - 4) V jakém resortu působíte?
 - V rámci MŠMT působím jako lektor ČZJ na Pedagogické fakultě, UP v Olomouci.
 - Dále pracuji jako externí lektor v Tamtamu (MPSV)
 - 5) Vytváříte si pro výuku vlastní materiály?
 - Ano, vytvářím. Inspiruji se v různých publikacích a na internetu. Pracuji s obrázky a materiály právě z nich. Jedná se např. o knihu od Štikové, od Klenkové – logopedické pomůcky, hra aktivity, obrázková škola řeči
-

- logopedie, obrázky od Josefa Lady, obrázky pro miminka, pohádky od Žáčka, pohádky o Krtkovi, O Třech prasátkách, O Třech medvědech, atd.
- 6) O co se ve výuce nejvíce opíráte?
 - O vlastní zkušenosti
 - 7) Co využíváte k oživení a zvýšení motivace ve výuce?
 - Zařazují hry se znaky.
 - 8) Pracujete ve výuce s audiovizuální technikou? Jak hodnotíte její přínos pro studenty?
 - Ano, pracuji. V hodinách mám počítač s dataprojektorem, kde pouštím obrázky. Využívám hlavně u začátečníků.
 - 9) Jaký názor máte na využití hry ve výuce ZJ?
 - Je nutné se odreagovat a zrelaxovat.
 - 10) Ohodnoťte efektivitu hry ve výuce ZJ na stupnici od 1 do 5. (1 nejlepší 5 nejhorší)
 - 2 - 3
 - 11) Kdy (v jaké fázi) nejvíce zařazujete hry do výuky ZJ ?
 - Vše závisí na náladě a únavě studentů, ale také na probíraném tématu.
 - 12) Jaké hry nejvíce ve výuce ZJ aplikujete?
 - Nejvíce zařazují hry na prostorovou orientaci, na mimiku, někdy i na hlas – dle tónu hlasu studenti mají uzpůsobit znakový projev.
 - 13) Postrádáte při lektorování ZJ určité didaktické pomůcky? Zkuste navrhnout možné řešení?
 - Bylo by přínosné vytvořit materiál s moravskými znaky, který by studenti měli ke studiu při sobě, dále překlady, tematické obrázky a obrázky znaků.

Lektor I

- 1) Kdo jste?
 - Neslyšící od narození, rodiče slyšící.
 - 2) Jak dlouho se věnujete lektorství?
 - Dohromady 5 let. Čtyři roky učím ČZJ jako vyučovací předmět na MŠ, ZŠ a SŠ pro SP v Hradci Králové, jeden rok působím jako lektor v Pevnosti, dříve v Bezhranu (nyní spojeno a přejmenováno).
 - 3) Absolvoval (a) jste nějaké studium českého znakového jazyka?
 - Nedokončil jsem studium na Karlově univerzitě v Praze, na Filozofické fakultě, obor: Čeština v komunikaci neslyšících.
-

- 4) V jakém resortu působíte?
 - V rámci MŠMT, viz odpověď č. 2
 - 5) Vytváříte si pro výuku vlastní materiály?
 - Pro výuku v Pevnosti pracuji hlavně s materiály zde vytvořené. Pro výuku ve škole si vlastní materiály vytvářím. Často se inspiroji na internetu různými obrázky, ukázky, informacemi, atd.
 - 6) O co se ve výuce nejvíce opíráte?
 - O vlastní zkušenosti, CD/DVD a pracovní sešit Pevnosti, obrazový materiál, videa např. www.youtube.cz, www.ruce.cz
 - 7) Co využíváte k oživení a zvýšení motivace ve výuce?
 - Studenti jsou dobře motivováni, nemám problém u studentů s únavou a nudou. Oživuji je celou hodinu svým projevem.
 - 8) Pracujete ve výuce s audiovizuální technikou? Jak hodnotíte její přínos pro studenty?
 - Ano, pracuji, ale málo. Ve škole techniku používám jen občas. Je velmi málo času a hodně učiva. V Pevnosti techniku ožíváme více, pouštíme na ní studentům různá videa např. o kultuře Neslyšících, rozhovory, atd.
 - 9) Jaký názor máte na využití hry ve výuce ZJ?
 - vynecháno
 - 10) Ohodnoťte efektivitu hry ve výuce ZJ na stupnici od 1 do 5. (1 nejlepší 5 nejhorší)
 - vynecháno
 - 11) Kdy (v jaké fázi) nejvíce zařazujete hry do výuky ZJ ?
 - Nejčastěji na závěr hodiny, někdy i uprostřed lekce.
 - 12) Jaké hry nejvíce ve výuce ZJ aplikujete?
 - Hrajeme hry pomocí tvarů rukou (zaměřená na znakovou zásobu), tichou poštu, hru na číslovky (násobky např. 7), hry na mimiku (např. nafouklé tváře - s jakými znaky se pojí), věty na pokračování (např. Moje + milá + krásná + maminka + byla + ...)
 - 13) Postrádáte při lektorování ZJ určité didaktické pomůcky? Zkuste navrhnout možné řešení?
 - Nechybí mi nic. Možná kniha/učebnice ČZJ.
-

Příloha č. 8: **Tabulky konkretizující četnost užívání materiálů a publikací lektory**

Četnost používání tištěného materiálu											
Seznam tištěných materiálů	Využívání materiálů lektory										
	A	B	C	D	E	F	G	H	CH	I	%
Pracujeme s prstovou abecedou.			1		1		1		1		40%
Učíme se prstovou abecedu.					1				1		20%
Osobní vlastní jména v ČZJ.	1	1	1				1			1	50%
Slabikář pro žáky se SP.		1			1				1		30%
Obrázkový slovník 1 a - o.		1	1								20%
Obrázkový slovník 2 p - ž.		1									10%
Základy ZŘ .		1	1						1		30%
Obrázkové karty se ZŘ/ Moje první znaky.			1						1		20%
Pexeso znaků z ČZJ.	1								1		20%
Prstová abeceda.		1			1				1		30%
Dívej se, povídám ...		1	1							1	30%
Cvičení a hry pro děti se SP.		1			1						20%
Učíme se ČZŘ: společná učebnice pro děti předškolního věku a jejich rodiče.	1	1			1			1	1		50%
Znakování pro každý den: základní konverzace v ČZJ.		1			1		1		1		40%
Než půjdeme do školy: základy ČZŘ pro děti předškolního věku, ...		1	1		1		1	1	1		60%
Specifické neverbální projevy neslyšících lidí.	1	1					1	1		1	50%

Tabulka č. 1: Tištěné materiály

Četnost používání multimediálních materiálů odborného charakteru											
CD a DVD materiály odborného charakteru	Využívání materiálů lektory										
	A	B	C	D	E	F	G	H	CH	I	%
Kurz ČZŘ.	1	1									20%
Ve světě SP.							1				10%
Vizuální komunikace.						1			1	1	30%
Znaková zásoba ČZJ k rozšiřujícímu studiu surdopedie se zaměřením na ZJ.	1	1			1	1	1		1		60%
Nepřímá pojmenování v ČZJ.						1			1	1	30%
Neslyšící jako jazyková a kulturní menšina.						1	1				20%
Kultura neslyšících.						1	1			1	30%
ČZJ pro pedagogy českých neslyšících. I. II. III.					1		1		1		30%
Multimediální cvičebnice pro předmět ČZJ.	1				1	1	1		1	1	60%
Číslovky v ČZJ.					1	1	1		1	1	50%
Co všechno bychom měli vědět o...	1					1				1	30%
Verše pro dvě ruce.		1									10%
Vizualizace prostoru a klasifikátory v ČZJ.		1				1	1		1	1	50%
Slovosled a střídání rolí v ČZJ.						1	1		1	1	40%
Prstová abeceda v ČZJ.						1			1		20%
Specifické znaky v ČZJ.		1			1	1	1		1	1	60%

Tabulka č. 2: Multimediální materiály odborného charakteru

Četnost používání multimediálního materiálu pro děti a jejich rodiče											
CD a DVD materiály zaměřené na děti a rodiče.	Využívání materiálů lektory										
	A	B	C	D	E	F	G	H	CH	I	%
Červená karkulka – čtení a hraní.					1	1				1	30%
Chci se s tebou domluvit.					1				1		20%
Hrnečku, vař: Pohádka pro neslyšící děti.						1				1	20%
Raná komunikace v neslyšící rodině.		1			1						20%
Zvířátka v ČZJ.					1		1			1	30%
Malá encyklopedie zvířátek v ČZJ.						1				1	20%
Moje první pohádky v ČZJ a češtině.					1					1	20%
Návštěva zoologické zahrady s výkladem v ČZJ.						1					10%
Pohádky o zvířátkách v ČZJ.						1					10%
O Vlnci a Junce										1	10%

Tabulka č. 3: Multimediální materiály pro děti a jejich rodiče

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Lenka Jandová
Katedra:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	doc. Mgr. Jiří Langer, Ph.D.
Rok obhajoby:	2015

Název práce:	Využití didaktických pomůcek ve výuce vizuálně – motorických systémů
Název v angličtině:	The usage of didactic instruments in the visual – motor systems education
Anotace práce:	<p>V práci se na úvod zabýváme terminologickým vymezením problematiky. Ve druhé kapitole blíže objasňujeme komunikační prostředky osob se sluchovým postižením. Třetí kapitola se zaměřuje na vzdělávací metody. V rámci čtvrté kapitole se věnujeme výuce vizuálně - motorických systémů v různých institucích. Poslední teoretická kapitola se vztahuje na didaktické pomůcky užívané během výuky vizuálně - motorických systémů. V praktické části podrobně rozebíráme dotazníkové šetření určené pro studenty a dále analyzujeme rozhovory s lektory a didaktické pomůcky, které využívají nebo se jimi inspiroují do výuky vizuálně - motorických systémů.</p>
Klíčová slova:	Osoby se sluchovým postižením, klasifikace sluchových poruch a vad, vizuálně - motorické systémy, vzdělávací metody, výuka vizuálně - motorických systémů, didaktické pomůcky, slovníky vizuálně - motorických systémů

Anotace v angličtině:	In the beginning of the thesis, we deal with the terminology of the examined field. In the second chapter, we closely explain the communication methods of persons with hearing impairment. The third chapter is focused on the educational methods. In the fourth chapter we address the visual – motor education in different institutions. The last theoretical chapter is concerned with the usage of didactic instruments in the visual – motor systems education. In the practical section, we deal in detail with the survey focused on students, we analyse the dialogues with the lecturers and the didactic instruments they implement in the visual – motor systems education.
Klíčová slova v angličtině:	Persons with hearing impairment, hearing impairments and failures classification, visual – motor systems, educational methods, visual – motor systems education, didactic instruments, visual – motor systems dictionaries
Přílohy vázané v práci:	<p>Příloha č. 1: Seznam škol pro děti, žáky a studenty se sluchovým postižením v České republice</p> <p>Příloha č. 2: Seznam některých organizací poskytující Kurzy znakového jazyka v České republice dle Informačního portálu o světě neslyšících a webových stránek daných organizací</p> <p>Příloha č. 3: Seznam vybraných slovníků a materiálů věnující se vizuálně – motorickým systémům</p> <p>Příloha č. 4: Dotazník pro studenty navštěvující kurzy: Znakového jazyka/Základů znakového jazyka</p> <p>Příloha č. 5: Řízený rozhovor pro lektory</p> <p>Příloha č. 6: Seznam publikací a materiálů určených pro lektory</p> <p>Příloha č. 7: Zkompletované rozhovory s lektory</p> <p>Příloha č. 8: Tabulky konkretizující četnost užívání materiálů a publikací lektory</p>
Rozsah práce:	114 s.
Jazyk práce:	Český